

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ : ΑΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΟΙ ΠΟΛΕΙΣ ΩΣ ΜΕΣΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΘΕΩΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΗ
ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΟ»**

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ :

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : Ν. ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΕΛΗ : ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Π. ΓΕΤΙΜΗΣ - ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Π. ΛΟΥΚΑΚΗΣ

ΜΕΛΕΤΗΤΗΣ : ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΙΟΣ 1998

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΠΕΝΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ : ΑΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«ΟΙ ΠΟΛΕΙΣ ΩΣ ΜΕΣΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΘΕΩΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΗ
ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΟ»

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ :

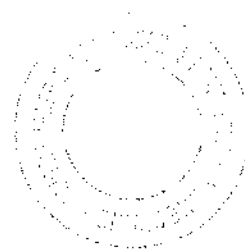
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : Η. ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΕΛΗ :

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Π. ΓΕΤΙΜΗΣ - ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Π. ΛΟΥΚΑΚΗΣ

ΜΕΛΕΤΗΤΗΣ : ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΙΟΣ 1998

Στη Μητέρα μου

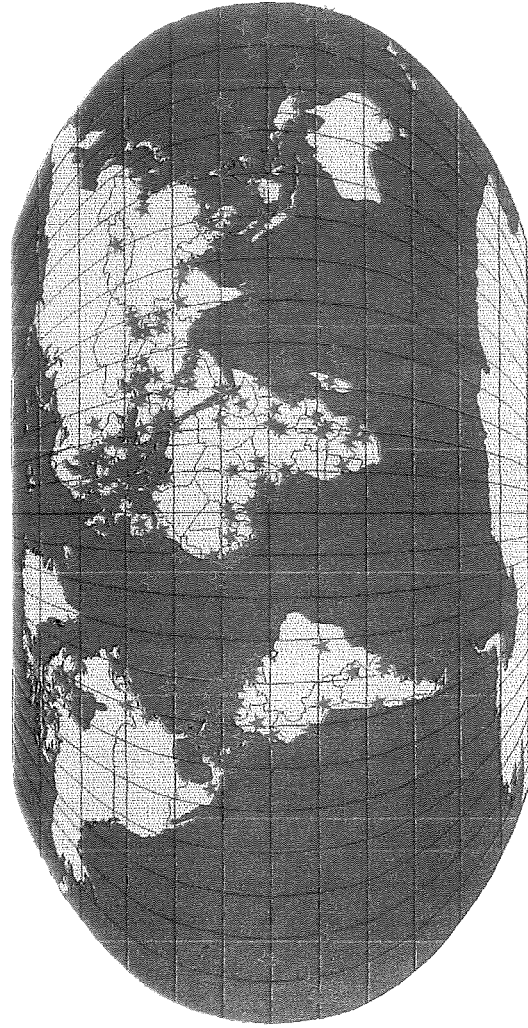
ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝ/ΜΗΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ	
ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ	
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΣΤΙΚΗΣ & ΠΕΡΙΟΧΕΥΡΕΙΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	
Αριθ. Πρωτοκόλλου	37/
Ελήφθη την	18/5/88

«Ἡ δ' ἐκ πλειόνων κωμῶν κοινωνία τέλειος Πόλις»

«Πόλις δε ἐστὶ πολιτικά συγκροτημένη κοινωνία»

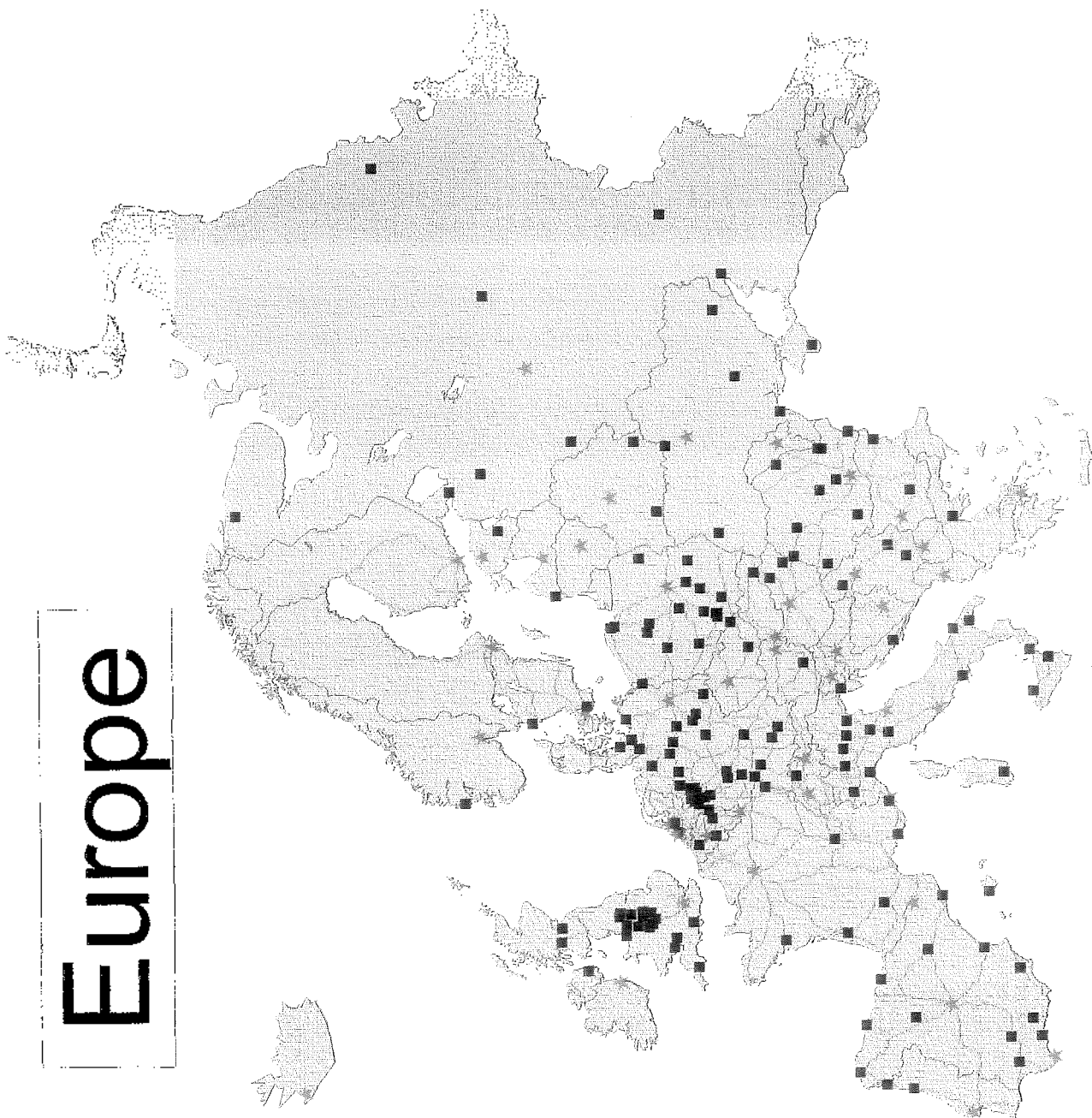
Αριστοτέλης

World Countries

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΑΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Europe

ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΑΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελ.
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	
1.1 Εισαγωγή	9
1.2 Η έννοια της Ανάπτυξης	10
1.3 Η χωρική διάσταση της Ανάπτυξης. Η έννοια της περι- φέρειας	14
1.4 Περιφερειακός προγραμματισμός και σύγχρονες προ- σεγγίσεις	18
1.5 Συμπεράσματα	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	
2.1 Εισαγωγή	21
2.2 Ασύμμετρη Ανάπτυξη και Πόλεις	23
2.3 Οι Πόλοι Ανάπτυξης	26
2.3.1 Εισαγωγή	26
2.3.2 Θεωρητικό υπόβαθρο	26
2.3.3 Διεθνείς Πολιτικές	30
2.3.4 Ελλάδα - Κέντρα Ανάπτυξης	34
2.3.5 Μια κριτική αποτίμηση του υποδείγματος	38
2.4 Εξωγενής Αστική Ανάπτυξη	40
2.4.1 Εισαγωγή	40

2.4.2	Κεντρικά Αστικά Υποδείγματα	40
2.4.3	Αστικοποίηση και Εκβιομηχάνιση	43
2.5	Συμπεράσματα	44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : ΑΣΤΙΚΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ, ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

3.1	Η διάχυση της Αστικοποίησης και οι χωρικές επιπτώσεις του φαινομένου	46
3.2	Αστικά Μοντέλα αποκέντρωσης. Οι πόλεις Δορυφόροι	51
3.3	Η Στρατηγική των Νέων Πόλεων ως προσπάθεια ορθο- λογικής διαχείρισης του χώρου	57
3.3.1	Εισαγωγή	57
3.3.2	Οι Νέες Πόλεις στη Μ. Βρετανία	57
3.3.3	Οι Νέες Πόλεις στη Γαλλία	61
3.3.4	Μία κριτική αποτίμηση του μοντέλου των Νέων Πόλεων	64
3.4	Αστικές Συγκεντρώσεις. Τάσεις εξέλιξης και σύγχρονες πρακτικές Διαχείρισης	67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : ΟΙ ΠΟΛΕΙΣ ΩΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

4.1	Εισαγωγή	70
4.2	Αστική αναδιάρθρωση και μετεξέλιξη	71
4.2.1	Ενδογενείς τάσεις οικονομικής ανάπτυξης	71
4.2.2	Αστικό Περιβάλλον. Προβλήματα και Προοπτικές	74

4.3 Περιφερειακός Προγραμματισμός και Αστική Ανάπτυξη ..	78
4.3.1 Ο ρόλος των Πόλεων στον Διεθνή Σχεδιασμό	78
4.3.2 Αστικοποίηση και Ανταγωνισμός	80
4.3.3 Μητροπόλεις - Σύγχρονες εξελίξεις	82
4.3.4 Η Αθηναϊκή Μητρόπολη	83
4.3.5 Αστικά Δίκτυα	85
4.3.6 Συμπεράσματα	86

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : ΤΑ ΝΕΑ ΑΣΤΙΚΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

5.1 Εισαγωγή - Προς μια ευέλικτη και Βιώσιμη Πόλη	88
5.2 Αστικός Σχεδιασμός και Τεχνοπόλεις	89
5.2.1 Εισαγωγή	89
5.2.2 Από τα Βιομηχανικά Πάρκα στις Τεχνοπόλεις	89
5.2.3 Τεχνοπόλεις και Περιφερειακή Ανάπτυξη	93
5.2.4 Η εφαρμογή του Μοντέλου των Τεχνοπόλεων - Νέες τάσεις εξέλιξης	94
5.2.5 Οι Τεχνοπόλεις στην Ελλάδα	97
5.3 Οι Βιώσιμες Πόλεις και η Αειφόρος Ανάπτυξη	99
5.3.1 Εισαγωγή	99
5.3.2 Οι σύγχρονες Πολιτικές Βιώσιμης Οικιστικής Ανά- πτυξης	99
5.3.3 Οι Ενδογενείς Βιώσιμη Ανάπτυξη. Η Πόλη του Ροσφόρ.	103
5.4 Ολοκληρωμένα Προγράμματα Αστικής Διαχείρισης - Περιφερειακής Ανάπτυξης. Η περίπτωση της Βαρκελώνης.	105
5.5 Ελλάδα - Ανοικτές Πόλεις και Βιώσιμη Ανάπτυξη	107

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 : ΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

6.1	Εισαγωγή - Η Αστικοποίηση στην Ευρώπη	112
6.2	Κοινοτικές Πολιτικές και η συμμετοχή των πόλεων στην Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση	115
6.3	Ευρωπαϊκά Αστικά Δίκτυα	125
6.4	Η Ανάπτυξη αστικών δικτύων στη Βαλτική και στη Γερμανία	130
6.5	Η Κοινοτική Πρωτοβουλία «URBAN» ως εργαλείο Αστικής αναδιάρθρωσης.....	133

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

7.1	Προς μια νέα θεώρηση του ρόλου των πόλεων	137
7.2	Ελλάδα, Βιώσιμη Ανάπτυξη και Αποκέντρωση	140

ΕΝ ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΙ. ΜΕΤΑΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΕΙΣ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ	142
---------------------------	-----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ	144
-----------------------------------	-----

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στην ανθρώπινη ιστορία οι πόλεις εκτός από χωρικές, αστικές πληθυσμιακές συναθροίσεις αποτέλεσαν και αποτελούν τους κύριους πυρήνες αναπαραγωγής και διάχυσης των ανθρωπογενών, κοινωνικών και οικονομικών λειτουργιών. Παράλληλα μέσα στις πόλεις δημιουργούνται και αναπτύσσονται δραστηριότητες πολιτισμικού και πολιτιστικού περιεχομένου, οι οποίες διαμορφώνουν τα πρότυπα και τις αξίες του ευρύτερου κοινωνικού γίνεσθαι.

Η Περιφερειακή Επιστήμη, στην ενασχόλησή της με τις δυνατότητες ποσοτικής και ποιοτικής αναδιάρθρωσης των ασθενέστερων χωρικών ενοτήτων, απέδωσε στις πόλεις θεμελιώδη ρόλο χαρακτηρίζοντάς τις ως "πυλώνες" συγκέντρωσης αρχικά και διάδοσης στη συνέχεια των παραγόντων οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής ανέλιξης.

Όπως είναι φυσικό, οι διάφορες θεωρίες που αναπτύχθηκαν σχετικά με την συμμετοχή των πόλεων στις στρατηγικές και πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης, επηρεαζόμενες από τις επικρατούσες κοινωνικοπολιτικές συνθήκες ή ακόμα και από τις αντίστοιχες ιδεολογίες, διαφοροποίησαν τον κεντρικό χαρακτήρα των μεγάλων αστικών συγκεντρώσεων αποδίδοντάς τους άλλες φορές κομβικό ρόλο στις εφαρμοζόμενες στρατηγικές ή άλλες φορές θεωρώντας τις επικουρικούς ή συμπληρωματικούς φορείς ανάπτυξης.

Πρέπει να ληφθεί υπόψη όμως η διόγκωση, κατά τα τελευταία χρόνια, των αστικών προβλημάτων, που αφορούν τη μόλυνση του περιβάλλοντος, την δημιουργία και αναπαραγωγή αρνητικών κοινωνικών

και οικονομικών φαινομένων, αλλά και την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής μέσα στις πόλεις.

Σήμερα που οι διεθνείς γεωπολιτικές συνθήκες τείνουν προς την σύναψη υπερεθνικών ενοτήτων (Ευρωπαϊκή Ένωση), που στοχεύουν στην απελευθέρωση των εμπορικών συναλλαγών και στην καθολική και επί ίσοις όροις συμμετοχή των κρατών σε ένα ιδιαίτερα σκληρό και ανταγωνιστικό περιβάλλον, ο ρόλος των πόλεων καθίσταται περισσότερο από ποτέ καθοριστικός στον παγκόσμιο σχεδιασμό, γιατί από τη μια πλευρά οι μεγάλες αστικές συγκεντρώσεις αποτελούν τα μοναδικά, λόγω μιας σειράς πλεονεκτημάτων, κέντρα βιομηχανικής αναδιάρθρωσης, παραγωγής γνώσης και εξέλιξης της πληροφορικής επιστήμης, ενώ από την άλλη πλευρά, τα ολοένα αυστηρότερα, οικονομικού και εμπορικού περιεχομένου πρότυπα (standards) που επικρατούν διεθνώς, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη των συγκοινωνιακών και επικοινωνιακών υποδομών οδήγησε στην δημιουργία υπερεθνικών αστικών δικτύων.

Τα παραπάνω θεμελιώνονται στη βάση της ανταλλαγής και μεταφοράς τεχνολογικών και παραγωγικών προτύπων, καθώς και στις αρχές συνεργασίας και συμμετοχής για την διαχείριση και την επίλυση των αστικών προβλημάτων και την επίτευξη βιώσιμης και αειφόρου ανάπτυξης, τόσο για τις ίδιες τις πόλεις, όσο και για το ευρύτερο γεωγραφικό-περιφερειακό περιβάλλον τους.

Σκοπός της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας είναι, αφενός μέσα από την καταγραφή των κύριων θεωριών και πολιτικών που επικράτησαν στην Περιφερειακή Επιστήμη κατά τις τελευταίες δεκαετίες να εξετάσει την συμβολή των πόλεων στην επίτευξη των επιλεγμένων και επιδιωκόμενων αναπτυξιακών στόχων, αφετέρου να εκτιμήσει και να αξιολογήσει τις σύγχρονες συνθήκες που επανακαθορίζουν και

αναδεικνύουν τη σημασία των αστικών συγκεντρώσεων μέσα σε ένα ταχύτατα μεταβαλλόμενο και διευρυνόμενο οικονομικό και γεωπολιτικό περιβάλλον.

Από τη θέση αυτή εκφράζονται θερμές ευχαριστίες στον Επιβλέποντα Καθηγητή κ. Ηλία Σιδηρόπουλο που με τη γόνιμη και φιλική συνεργασία του συνέβαλε τα μέγιστα για την εκπόνηση της εργασίας. Ευχαριστίες οφείλονται επίσης στην οικογένειά μου για την ουσιαστική και έμπρακτη ενθάρρυνση που μου παρείχε αφειδώς κατά την διάρκεια την εκπόνησης της εργασίας, καθώς και στους φίλους μου και συναδέλφους κ.κ. Βασίλη Βαλαβάνη, Αγρονόμο και Τοπογράφο Μηχανικό και Αντώνη Παπαδημητρίου, Ναυπηγό - Μηχανολόγο Μηχανικό για τους ίδιους λόγους. Τέλος, δεν πρέπει να αγνοηθεί από το κομμάτι των ευχαριστιών η πολύτιμη βοήθεια της συναδέλφου Αρχιτέκτονα Μηχανικού κας Γιώτας Θεοδώρα, την οποία ευχαριστώ ιδιαίτερως.

Μάιος 1998

Ιωάννης Δημητρίου Παπαδημητρίου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η χωροταξική προσέγγιση της Περιφερειακής Επιστήμης, λειτουργώντας συμπληρωματικά με τις εφαρμοζόμενες οικονομικές πολιτικές, στοχεύει μέσα από ολοκληρωμένες προτάσεις-παρεμβάσεις χωροθέτησης των παραγωγικών, κοινωνικών και αστικών λειτουργιών και δραστηριοτήτων στην εξάλειψη των περιφερειακών ανισοτήτων και διαφοροποιήσεων που αφορούν τις δυνατότητες ανάπτυξης μεταξύ χωρικών ενοτήτων τόσο σε εθνικό, όσο και σε τοπικό επίπεδο.

Κατά τις δεκαετίες του '50 και '60, παράλληλα με την απρόσκοπτη οικονομική μεγέθυνση που συντελέσθηκε σε ένα σημαντικό τμήμα του αναπτυγμένου, αλλά και του αναπτυσσόμενου κόσμου, εμφανίστηκαν διαρθρωτικά προβλήματα ανισοκατανομής της ανάπτυξης και δυαδισμού της οικονομίας. Οι θεωρητικές αντιλήψεις που επικράτησαν για την αντιμετώπιση των φαινομένων χωρικής ανισορροπίας ανάμεσα στα μεγάλα αστικά και βιομηχανικά κέντρα και στην παρακμάζουσα ύπαιθρο (π.χ. Γαλλία - Παρίσι και Γαλλική έρημος, Ελλάδα - Αθηνοκεντρισμός), στηρίχτηκαν στην εφαρμογή ενός μοντέλου "εκ των άνω" ανάπτυξης, σύμφωνα με το οποίο οι εξωγενείς κρατικές παρεμβάσεις προσέλκυσης επενδύσεων, κεφαλαίου και εργατικού δυναμικού κρίνονται επαρκείς για να συντελέσουν στην αναδιάρθρωση των καθυστερημένων περιοχών.

Οι πόλεις ως τοπικά αστικά συγκροτήματα μεγάλου ή μεσαίου μεγέθους και εμβέλειας κατέχουν κεντρική θέση στη θεώρηση της "εκ των άνω" ανάπτυξης.

Σύμφωνα με την δημοφιλέστερη προσέγγιση τους "Πόλους Ανάπτυξης" του Ρεπουχ¹, η οποία αποτέλεσε τη θεωρητική βάση πολλών κρατικών επιλογών και πολιτικών ανάπτυξης, η ενίσχυση αρχικά, ορισμένων τοπικών, παραγωγικών αστικών συστημάτων² λειτουργεί ως εφελκυστήρας για την ευρύτερη οικονομική και κοινωνική ανόρθωση των προβληματικών περιφερειών. Παράλληλα η παρουσία ή η αναδιάρθρωση ενός ιεραρχημένου οικιστικού συστήματος³, λειτουργούν επικουρικά για την επιτυχή διάχυση των αναπτυξιακών επιπτώσεων.

Έτσι η συσχέτιση, σε διεθνές επίπεδο, του χωρικού σχεδιασμού με την αστική ανάπτυξη θεωρήθηκε ως θεμελιώδης αρχή της Περιφερειακής Επιστήμης κατά τις πρώτες δεκαετίες μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Εντούτοις η εμμονή σε συγκεντρωτικά αστικά-παραγωγικά συστήματα δεν κρίθηκε ικανή στην πράξη για να προσφέρει ένα επιτυχημένο υπόδειγμα Περιφερειακής Ανάπτυξης. Όπως αποδείχθηκε, σε πολλές περιπτώσεις, η δημιουργία και ενίσχυση Πόλων-Πυλώνων Ανάπτυξης όχι μόνο δεν συνέβαλε στην εν γένει ανάπτυξη των ευρύτερων περιοχών, αλλά αποτέλεσε εκ νέου αιτία διεύρυνσης του χάσματος μεταξύ Κέντρου-Περιφέρειας ("Καθηδρικοί στην έρημο")⁴.

Από την άλλη πλευρά, κατά τις δεκαετίες του '70 και '80 εμφανίζονται διαρθρωτικά εσωτερικά προβλήματα των αστικών συγκεντρώσεων (Urban crisis)⁵, όπως η μείωση του πληθυσμού στο κέντρο και η εντατική προαστιοποίηση και εξάπλωση των πόλεων. Παράλληλα αυξήθηκαν προοδευτικά τα φαινόμενα φυσικής, κοινωνικής

¹ Βλ. παρ. 2.3

² Βλ. Ε. Ανδρικοπούλου : «Οι περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση», σελ. 31.

³ Βλ. Α. Λαμπριανίδης : «Στοιχεία οικονομικής γεωγραφίας», σελ. 303.

⁴ Βλ. Ε. Ανδρικοπούλου - Γ. Κανκαλάς : «Η ρύθμιση του Περιφερειακού χώρου», σελ. 60

⁵ Βλ. Π. Γετίμης, Γ. Κανκαλάς, Ν. Μαραβέγιας : «Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη», σελ. 308

(Urban decay)⁶ και περιβαλλοντικής υποβάθμισης του αστικού ιστού, ενώ ταυτόχρονα συντελέσθηκαν μεταβολές στην παραγωγική, οικονομική δομή των πόλεων με την σταδιακή μετάβασή τους από "δευτερογενείς" σε "τριτογενείς δεύτερης γενιάς"⁷, γεγονός που συνέβαλλε στην όξυνση των προβλημάτων ανεργίας και της υποαπασχόλησης σε σημαντική μερίδα του αστικού πληθυσμού.

Ωστόσο η κρίση, στην οποία βρέθηκε ο διεθνής αστικός σχεδιασμός⁸ άρχισε να αμβλύνεται κατά τη δεκαετία του '90. Οι πόλεις αναλαμβάνουν εκ νέου βασικό ρόλο στις σύγχρονες Αναπτυξιακές θεωρίες και πολιτικές που στηρίζονται στο μοντέλο της "εκ των κάτω" ανάπτυξης⁹.

Η εξέλιξη πραγματοποιείται πλέον μέσα στα αστικά κέντρα με την ανάδειξή τους σε εξειδικευμένους-ολοκληρωμένους θύλακες¹⁰ παραγωγής-τεχνολογίας σε ένα παγκόσμιο σύστημα που ευνοεί την τοπική ανάπτυξη και την ευέλικτη εξειδίκευση. Παράλληλα οι πόλεις καθίστανται κομβικά σημεία εθνικών και υπερεθνικών δικτύων, επικοινωνιών-μεταφορών, επιχειρήσεων-εμπορίου, τεχνολογίας και πληροφορικής. Ακόμη όσον αφορά στην εντεινόμενη περιβαλλοντική υποβάθμιση, οι πόλεις αποτελούν τους σύγχρονους πυρήνες έρευνας και γνώσης για την αντιμετώπιση των προβλημάτων.

Η μελέτη που ακολουθεί διαρθρώνεται σε επτά κεφάλαια, μέσα από τα οποία εξετάζονται από τη μια πλευρά οι σχέσεις διασύνδεσης της

⁶ Βλ. Π. Γετίμης, Γ. Καυκαλάς, Ν. Μαραβέγιας : «Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη», σελ. 308

⁷ Οι σύγχρονες πόλεις διαδέχθηκαν τις βιομηχανικές πόλεις, οι οποίες με τη σειρά τους είχαν αντικαταστήσει τις πόλεις υπηρεσιών στις αρχές του 20ου αιώνα. Βλ. Π. Γετίμης, Γ. Καυκαλάς, Ν. Μαραβέγιας : «Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη», σελ. 88.

⁸ Βλ. Α. Παρπαρίης, άρθρο : «Η Αθηνοκεντρική Περιφερειακή Ανάπτυξη και οι Διεθνείς προκλήσεις», σελ. 7.

⁹ Βλ. Ε. Ανδρικοπούλου : «Οι περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση», σελ. 54.

¹⁰ Βλ. Πρακτικά Συνεδρίου Συνδέσμου Ελλήνων Περιφερειολόγων, 1995, Τόμος II, σελ. 283, Εισήγηση Ι. Τσουδερού.

Περιφερειακής και της Αστικής Ανάπτυξης σύμφωνα με τις εκάστοτε επικρατούσες θεωρίες και στρατηγικές στο Διεθνή και Ελληνικό χώρο, ενώ από την άλλη πλευρά επιχειρείται η εκ νέου αξιολόγηση των δυνατοτήτων ανάπτυξης που πηγάζουν από τις πόλεις για την επίλυση των σύγχρονων οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Το πρώτο κεφάλαιο εξετάζει την χωρική έννοια της ανάπτυξης και την προσέγγισή της από την Περιφερειακή Επιστήμη.

Στο δεύτερο κεφάλαιο ερευνάται η πρωτογενής διασύνδεση των πόλεων με την Περιφερειακή Ανάπτυξη και καταγράφονται οι κυριότερες θεωρίες και στρατηγικές που επικράτησαν στις δεκαετίες του '50 και '60.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται οι συνιστώσες εξέλιξης των μεγάλων μητροπολιτικών κέντρων που αναπτύχθηκαν ραγδαία διεθνώς κατά τις τελευταίες δεκαετίες, ενώ παράλληλα αξιολογούνται οι κύριες σχεδιαστικές προτάσεις και πολιτικές που αναπτύχθηκαν για την αντιμετώπιση των προβλημάτων υπεραστικοποίησης.

Στο τέταρτο κεφάλαιο εξετάζονται οι νέες συνθήκες ανάπτυξης των αστικών κέντρων τόσο αναφορικά με την εσωτερική τους διάρθρωση, όσο και σε σχέση με το ευρύτερο υπερτοπικό και υπερεθνικό περιβάλλον. Έτσι τεκμηριώνονται οι αιτιακές σχέσεις που καθιστούν τα σύγχρονα αστικά κέντρα φορείς της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης σε διαπεριφερειακό και διεθνές επίπεδο.

Στο πέμπτο κεφάλαιο αναλύονται τα νέα πρότυπα του διεθνούς αστικού σχεδιασμού που αφορούν τις Τεχνοπόλεις, τις Βιώσιμες και Λειτουργικές πόλεις, ενώ στο έκτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στις Ευρωπαϊκές Αστικές Πολιτικές και στα αντίστοιχα στα Ευρωπαϊκά, διακρατικά και κρατικά αστικά δίκτυα και στον καταλυτικό ρόλο που

καλούνται να αναλάβουν για την τοπική και την διακρατική Περιφερειακή Ανάπτυξη.

Τέλος, στο έβδομο κεφάλαιο καταγράφονται τα κύρια συμπεράσματα που προέκυψαν από τη μελέτη, μέσα από τα οποία, επιχειρείται ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου των πόλεων σύμφωνα με τις υφιστάμενες διεθνείς οικονομικές, τεχνολογικές και γεωπολιτικές συνθήκες.

Η εργασία κλείνει με ένα σημείωμα που επιχειρεί να αποδώσει τον καινούργιο ρόλο των πόλεων σε ένα ραγδαία αναπτυσσόμενο περιβάλλον πληροφορικής διασύνδεσης και μεταφοράς γνώσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1.1 Εισαγωγή

Οι επιστήμες οικονομικού ή χωρικού προγραμματισμού, μέσα από θεωρητικές αναζητήσεις και ανεξάρτητα από το ιδεολογικό-πολιτικό υπόβαθρο, στο οποίο στηρίζονται, στοχεύουν στη διατύπωση μέτρων και μέσων που θα συμβάλλουν στη βελτίωση των συνθηκών ανθρώπινης διαβίωσης και ευημερίας.

Όμως η ύπαρξη ανομοιογενειών τόσο στο φυσικό-γεωγραφικό περιβάλλον, όσο και στα ανθρωπογενή κοινωνικά-οικονομικά πρότυπα συνεπάγονται χωρικές διαφοροποιήσεις στους ρυθμούς ανάπτυξης και στα αποτελέσματα των εφαρμοζόμενων Πολιτικών Προγραμματισμού.

Η Περιφερειακή Επιστήμη ως κλαδική εξέλιξη της Οικονομικής Επιστήμης, αναπτύχθηκε μέσα από τον παραπάνω προβληματισμό έχοντας να απαντήσει σε δύο βασικά ερωτήματα. Αρχικά πως προσδιορίζεται η έννοια της "Ανάπτυξης" σε σχέση με το πρίσμα αξιών και προτιμήσεων¹¹, μέσα από το οποίο αποδίδεται.

Στη συνέχεια η Περιφερειακή Επιστήμη καλείται να προτείνει κατάλληλες μεθόδους και τεχνικές που θα συμβάλλουν στην εξομάλυνση των χωρικών αντιθέσεων και θα καταστήσουν εφικτή την ισότιμη κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη και την βελτίωση του μέσου επιπέδου ζωής.

¹¹ Βλ. Α. Λαμπριανίδης : «Στοιχεία οικονομικής γεωγραφίας», σελ. 197.

1.2 Η έννοια της Ανάπτυξης

Το αναπτυξιακό πρότυπο καθορίζεται σύμφωνα με τις επικρατούσες ιστορικές συνθήκες και τις κοινωνικές, πολιτικές συγκυρίες και αντιλήψεις. Η απόδοση των όρων "ανάπτυξη" και "υπανάπτυξη" για την Οικονομική και Περιφερειακή Επιστήμη είναι προϊόν δυναμικής διαλεκτικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των εκάστοτε επικρατούντων θεωρητικών προσεγγίσεων και των αντίστοιχων πολιτικών και στρατηγικών που εφαρμόζονται στην πράξη σε σχέση με το ευρύτερο κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον.

Στον δυτικό ευρωπαϊκό χώρο, για παράδειγμα, κατά τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, αφ' ενός η επιτακτική ανάγκη για την αποκατάσταση των καταστροφών και την ανόρθωση των οικονομιών και αφετέρου η επικράτηση των καπιταλιστικών παραγωγικών προτύπων εστίασαν την έννοια της ανάπτυξης στην ταχύρυθμη αύξηση του εθνικού εισοδήματος, στην πλήρη εκμετάλλευση του κεφαλαίου και του εργατικού δυναμικού και στη μαζικοποίηση της παραγωγής.

Έτσι το μοντέλο της καθολικής και απρόσκοπτης οικονομικής διεύρυνσης¹² αποτέλεσε την κύρια στρατηγική επιλογή πολλών κυβερνήσεων κατά τη μεταπολεμική περίοδο τόσο στις χώρες του τότε αναπτυγμένου κόσμου, όσο και σε αναπτυσσόμενα κράτη, όπως η Ελλάδα.

Εντούτοις η συνολική οικονομική ανόρθωση μιας χώρας/περιφέρειας¹³ δεν συνεπάγεται ισότιμη ευημερία στους κατοίκους της, αφού παράλληλα μπορεί να συνυπάρχουν έντονα φαινόμενα

¹² Βλ. Α. Λαμπριανίδης : «Στοιχεία οικονομικής γεωγραφίας», σελ. 198.

¹³ Βλ. Ε. Παναγιωτάτου : «Θέματα ανάπτυξης του χώρου», σελ. 4.

ανεργίας, πληθωρισμού ή ακόμη και ευρύτερης "φτώχειας"¹⁴ σε σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού.

Έτσι σύμφωνα με άλλες εκδοχές, για την Περιφερειακή Επιστήμη ο όρος ανάπτυξη υποδηλώνει την ευρύτερη κοινωνικο-οικονομική ανόρθωση μιας περιοχής, όπως αυτή εκφράζεται με το μέσο επίπεδο και την ποιότητα ζωής.

Πρόκειται δηλαδή για την εξάλειψη φαινομένων υπανάπτυξης σε μια χωρική ενότητα ή οικονομικού δυαδισμού, όπως χαρακτηρίζονται περιπτώσεις έντονων διαφοροποιήσεων στην κατανομή του εισοδήματος και της ανθρώπινης ευημερίας ανάμεσα στον πληθυσμό.

Προεκτείνοντας τον προβληματισμό, πρέπει να αναφερθεί ότι η ευρύτερη οικονομική και κοινωνική ανόρθωση, έχουν άμεση σύνδεση με τις διαρθρωτικές αλλαγές των παραγωγικών δομών μιας αναπτυσσόμενης περιοχής. Πρόκειται δηλαδή για την εξάλειψη φαινομένων τεχνολογικού δυαδισμού¹⁵, όπου η οικονομία διαρθρούται σε δύο τομείς :

Έναν τεχνολογικά αναπτυγμένο που χαρακτηρίζεται από σύγχρονες παραγωγικές μονάδες και συναφείς υπηρεσίες και έναν "παραδοσιακού" χαρακτήρα τομέα, στον οποίο επικρατούν πρωτογενείς και δευτερογενείς παραγωγικές μορφές.

Άρα η ανάπτυξη προκαλείται όταν στο σύνολο της οικονομίας και της παραγωγικής βάσης μιας χωρικής ενότητας υπερισχύουν σύγχρονες μορφές τεχνολογίας και παραγωγής.

Σύμφωνα με τον Furtado¹⁶ φαινόμενα ανάπτυξης εντοπίζονται με την μορφή καινοτομιών και την χρησιμοποίηση νέων μεθόδων¹⁷

¹⁴ Βλ. Α. Λαμπριανίδης : «Στοιχεία οικονομικής γεωγραφίας», σελ. 198.

¹⁵ Βλ. Ε. Παναγιωτάτου : «Θέματα ανάπτυξης του χώρου», σελ. 6.

¹⁶ Βλ. Μ. Αγγελίδης : «Χωροταξικός Σχεδιασμός», σελ. 35.

¹⁷ Βλ. Α. Λαμπριανίδης : «Στοιχεία οικονομικής γεωγραφίας», σελ. 198

παραγωγής και νέων συνδυασμών των παραγωγικών συντελεστών, που έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση της ποσότητας των τελικών προϊόντων ή υπηρεσιών.

Κατά αυτή την άποψη δεν αρκεί η ύπαρξη υψηλής τεχνολογίας και σύγχρονων παραγωγικών μεθόδων, αλλά απαιτείται η συνεχής επαναξιοποίηση των συντελεστών για την αύξηση της παραγωγής. Έτσι σύμφωνα με την Περιφερειακή Επιστήμη απαιτείται η επίτευξη¹⁸ μονιμότερων οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών και θεσμικών συνθηκών, που θα συντείνουν στην ολοκλήρωση της ανθρώπινης προσωπικότητας τόσο σε ατομικό επίπεδο, όσο και σε σχέση με τις συλλογικές δραστηριότητες μιας κοινωνίας.

Η καταγραφή-απόδοση του επιπέδου ανάπτυξης μιας περιφέρειας/χώρας αποδίδεται με την μορφή αριθμητικών δεικτών, οι οποίοι μπορεί να χωριστούν σε τρεις κατηγορίες :

1. Οι δείκτες οικονομικού χαρακτήρα, όπως το Α.Ε.Π. κατά κεφαλή, η συγκέντρωση βιομηχανικών δραστηριοτήτων, το σύνολο των επενδύσεων κ.λ.π.
2. Οι δείκτες που αποδίδουν το μέσο επίπεδο διαβίωσης, όπως το επίπεδο ανεργίας, η εξέλιξη του πληθυσμού για την κινητικότητα και τη θνησιμότητα, η αναλογία κατοίκων σε σχέση με τις παρεχόμενες υπηρεσίες και τα κύρια αγαθά κ.λ.π.
3. Τα φυσικά χαρακτηριστικά της γεωγραφικής ενότητας, όπως η ύπαρξη φυσικών πόρων, η χωρική διαφοροποίηση σε ορεινές-πεδινές περιοχές κ.λ.π.

¹⁸ Βλ. Α. Λαμπριανίδης : «Στοιχεία οικονομικής γεωγραφίας», σελ. 198.

Ωστόσο, εκτός από τις παραπάνω μεθόδους ποσοτικής απόδοσης των αναπτυξιακών τάσεων δεν πρέπει να αγνοηθεί η χωρική διάσταση του όρου "Ανάπτυξη". Κατά πολλούς μελετητές της Περιφερειακής Επιστήμης, όπως ο Myrdal¹⁹, σε μια χώρα αναπτυσσόμενη (ή υπανάπτυκτη) εμφανίζονται έντονα φαινόμενα Περιφερειακού Δυσαισμού, δηλαδή χωρικής διαφοροποίησης ως προς την κατανομή των δεικτών οικονομικής ανάπτυξης και ποιότητας ζωής.

Επομένως για την συνολική ανάπτυξη ενός κράτους, εκτός από την βελτίωση της οικονομίας και της ποιότητας ζωής απαιτείται ισοκατανομή των δεικτών ευημερίας σε χωρικό επίπεδο, ή όπως χαρακτηρίζεται εθνική "ενσωμάτωση"²⁰ (integration) της ανάπτυξης.

¹⁹ Βλ. Ε. Παναγιωτάτου, «Θέματα ανάπτυξης του χώρου», σελ. 7

²⁰ Βλ. Ε. Παναγιωτάτου, «Θέματα ανάπτυξης του χώρου», σελ. 7

1.3 Η χωρική διάσταση της Ανάπτυξης - Περιφέρειες

Τα φαινόμενα Περιφερειακού Δυναδισμού άρχισαν να κάνουν έντονη την παρουσία τους κατά τις τελευταίες δεκαετίες, τόσο στις οικονομικά και τεχνολογικά προηγμένες χώρες, όσο και σε κράτη του αναπτυσσόμενου κόσμου.

Μια αλυσίδα αιτιακών σχέσεων, όπως οι διαρθρωτικές μεταβολές στα διεθνή παραγωγικά πρότυπα λόγω της βιομηχανικής και ενεργειακής κρίσης και η στροφή προς νέες μεθόδους παραγωγής και χρήσης καινούργιων πηγών ενέργειας, η συνεχής εγκατάλειψη της υπαίθρου και η προοδευτικά εντεινόμενη αστικοποίηση, καθώς και τα φαινόμενα γεωπολιτικών ή πληθυσμιακών διαφοροποιήσεων (μειονότητες) και ιστορικών διαταραχών συνέβαλαν στην όξυνση των εσωτερικών κοινωνικών και οικονομικών αντιθέσεων των χωρών.

Έτσι το ενδιαφέρον της Οικονομικής Επιστήμης μετατοπίστηκε από τον κεντρικό καθολικό σχεδιασμό σε περισσότερο ευέλικτα σχήματα προγραμματισμού, τα οποία στοχεύουν, παράλληλα με την εν γένει ανάπτυξη της οικονομίας ενός κράτους, στην εξάλειψη των εσωτερικών αντιθέσεων και άνισων κατανομών των δεικτών ανάπτυξης μεταξύ περιοχών και χωρικών ενότητων.

Πριν όμως την διατύπωση κατάλληλων πολιτικών και μεθόδων που θα εφαρμοστούν για την εξάλειψη των χωρικών αντιθέσεων, η Περιφερειακή Επιστήμη έπρεπε να ορίσει και να οριοθετήσει τις συνεχόμενες και αυτόνομες χωρικές ενότητες, στις οποίες αποδίδεται ο όρος "Περιφέρεια" για τον προγραμματικό σχεδιασμό.

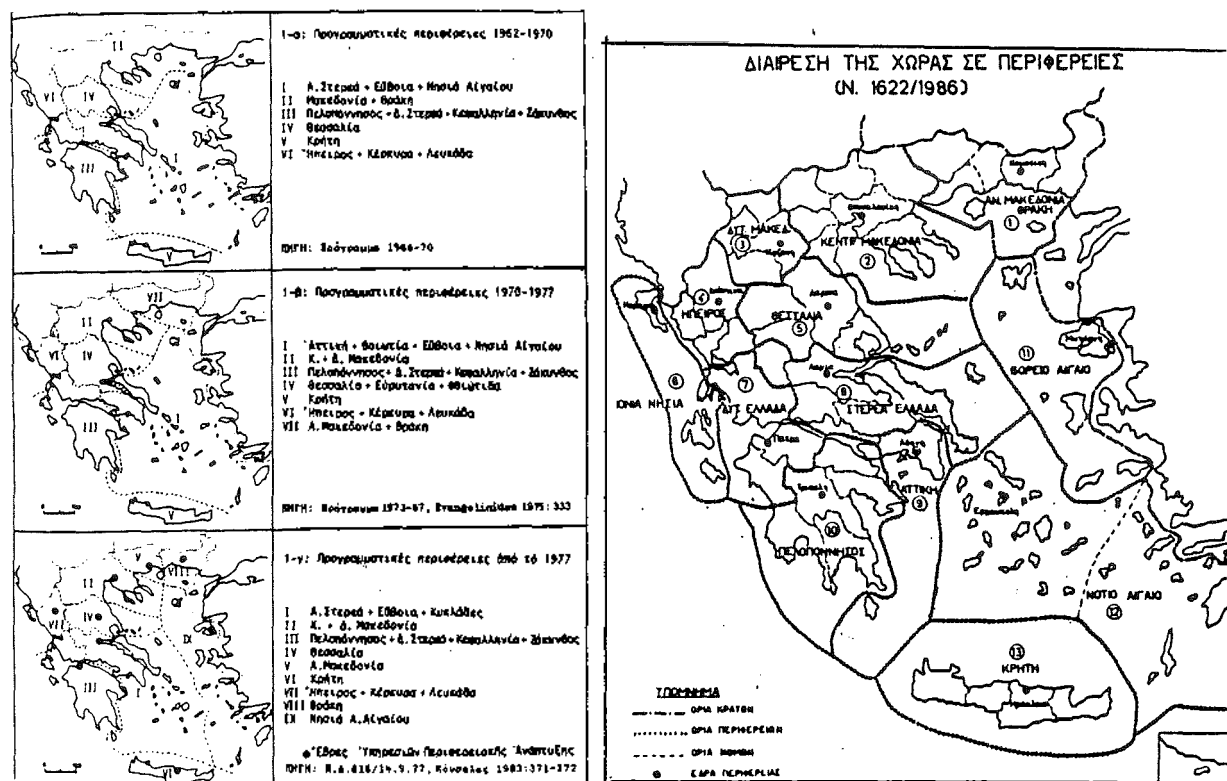
Η αρχική προσέγγιση του όρου Περιφέρεια²¹ στηρίχτηκε στον καθορισμό ορισμένων ομοιογενών χαρακτηριστικών, που προσδιορίζονται από τους ποσοτικούς δείκτες ανάπτυξης και την οριοθέτηση μιας ενιαίας χωρικής ενότητας βάσει του βαθμού απόκλισης από αυτούς (Ομοιογενής Περιφέρεια).

Μια δεύτερη προσέγγιση στο θέμα της απόδοσης του όρου "Περιφέρεια" εστιάζει το ενδιαφέρον της στην ύπαρξη χωρικών αντιθέσεων και διαφοροποιήσεων βάσει ενός συστήματος ιεραρχικά διαρθρωμένων χωρικών μονάδων που συνίστανται από αστικά συγκροτήματα, πόλεις μεσαίου-μικρού μεγέθους και αγροτικούς οικισμούς και χωριά (Πολική Περιφέρεια).

Η παραπάνω οριοθέτηση απεικονίζει ορθότερα το πραγματικό γεωγραφικό περιβάλλον σε σχέση με το μοντέλο της Ομοιογενούς Περιφέρειας, αλλά δεν λαμβάνει υπόψη το ανθρωπογενές περιβάλλον, όπως καθορίζεται από τις αλληλεπιδράσεις, τις μετακινήσεις και τις δραστηριότητες. Έτσι κατά την σύγχρονη αντίληψη της Περιφερειακής Επιστήμης η Περιφέρεια αποτελεί έναν "ζωντανό οργανισμό"²² που χαρακτηρίζεται από πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές, οικολογικές και πολιτιστικές παραμέτρους μέσα σε ένα συνεκτικό πρίσμα και οριοθετούνται σύμφωνα με τις αναγκαιότητες και τους στόχους που θέτει ο ίδιος ο προγραμματισμός (Περιφέρεια Προγραμματισμού).

²¹ Βλ. Ν. Κόνσολας : «Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική», σελ. 139

²² Βλ. άρθρο Ν. Κόνσολα στο «Σύγχρονες Τάσεις στην Περιφερειακή Ανάπτυξη», σελ. 23

Εικόνα 1
Διαίρεση της Ελλάδας σε προγραμματικές περιφέρειες
(Πηγή : Α. Λαμπριανίδης, «Στοιχεία Οικονομικής Γεωγραφίας»)

Από τη στιγμή που το κράτος διασπάται σε Περιφέρειες Προγραμματισμού προκύπτει ένας νέος προβληματισμός για την Περιφερειακή Επιστήμη. Βάσει ποιών μεθόδων και πολιτικών είναι δυνατό να εξαλειφθούν οι χωρικά, πλέον, εκφρασμένες ανισότητες ανάπτυξης;

Είναι θεμιτή η με κάθε μέσο αναζήτηση της ισότητας μεταξύ των Περιφερειών ή είναι περισσότερο ωφέλιμο για την εθνική οικονομία να δοθεί προτεραιότητα στην ενίσχυση των αποδοτικότερων Περιφερειών;²³

²³ Βλ. Ε. Ανδρικοπούλου - Γ. Καυκαλάς : «Η ρύθμιση του Περιφερειακού χώρου», σελ. 28

Το παραπάνω, που αποτελεί καίριο ζήτημα για κάθε μορφή χωρικού, περιφερειακού σχεδιασμού προσδιορίζεται από δύο προσεγγίσεις που αναπτύχθηκαν σε σχέση με την γεωγραφική διάσταση τη Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Σύμφωνα με την πρώτη προσέγγιση η συνολική ανάπτυξη μιας χώρας πρέπει να ισοκατανέμεται στις περιφέρειές της, γεγονός που απαιτεί αντίστοιχες πολιτικές και μέτρα ενίσχυσης των προβληματικών χωρικών ενοτήτων. Συνεπώς προϋποθέτει άνισους ρυθμούς ανάπτυξης σε διαπεριφερειακό επίπεδο και άνιση απόδοση μέσων και πόρων.

Η δεύτερη προσέγγιση πρεσβεύει την άποψη της αυτόνομης ανάπτυξης των περιφερειών βάσει των δυνατοτήτων τους που προέρχονται από τις παρούσες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες, γεγονός που δεν θα συμβάλλει όμως στην καθολική μείωση των διαπεριφερειακών ανισοτήτων.

Τελικά η Περιφερειακή Επιστήμη στράφηκε σε περισσότερο ελαστικές απόψεις και πολιτικές που οριοθετούν για κάθε περιφέρεια συγκεκριμένους στόχους απόδοσης σε αντίθεση με τη στρατηγική των εθνικών στόχων που επικρατεί σε ένα κεντρικό σύστημα διοίκησης.

Όμως, παράλληλα με την ελαστικότητα στόχων και μέτρων, η Περιφερειακή Επιστήμη αναγνώρισε την αδυναμία ισοκατανομής της ανάπτυξης σε ενδοπεριφερειακό πλέον επίπεδο.

Έτσι το ενδιαφέρον μεταγενέστερων θεωριών και πολιτικών στράφηκε στην ενίσχυση επιλεγμένων χωρικών μονάδων και αστικών συγκεντρώσεων, που λειτουργούν ως φορείς αναπαραγωγής και διάχυσης της ανάπτυξης στις ευρύτερες περιφέρειές τους (Πόλοι Ανάπτυξης).

1.4 Περιφερειακός Προγραμματισμός - Σύγχρονες τάσεις

Η Περιφερειακή Επιστήμη εξελίσσεται μέσα από τη διαρκή αλληλεπίδραση με τη Μακροοικονομική και τη Μικροοικονομική θεωρία. Κατά τις δεκαετίες του '50 και '60 οι αρχές της ισορροπής ανάπτυξης και της εξαγωγικής βάσης, θεμελιώθηκαν²⁴ μέσα από πολιτικές ενισχύσεις υποδομών και δημιουργίας προϋποθέσεων κινήτρων για προσέλκυση ξένου κεφαλαίου και προώθησης των εξαγωγών. Η επιβολή των νεοκλασικών και νεοκεϋνσιανών θεωριών σε συνδυασμό με την επικράτηση του χωρικού μοντέλου ενίσχυσης συγκεκριμένων αστικών περιοχών, κόμβων διάχυσης της ανάπτυξης (πόλοι ανάπτυξης) καθόρισαν τις κύριες κατευθυντήριες γραμμές του Περιφερειακού Σχεδιασμού.

Κατά την τελευταία εικοσαετία οι διαρκείς ενεργειακές και οικονομικές κρίσεις οδήγησαν την οικονομική σκέψη στην αναζήτηση περισσότερο ευέλικτων παραγωγικών σχημάτων και στην ενίσχυση των τοπικών παραγωγικών κυκλωμάτων.

Παράλληλα η ταχύρυθμη τεχνολογική πρόοδος στους τομείς της πληροφορικής και της αναπαραγωγής και μετάδοσης γνώσης έστρεψαν το ενδιαφέρον της Περιφερειακής Επιστήμης στην υιοθέτηση αντίστοιχων πολιτικών που να συνδυάζονται με το μοντέλο της ενδογενούς Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Ταυτόχρονα η σύγχρονη τάση για παγκοσμιοποίηση των παραγωγικών συστημάτων και των αγορών²⁵ από τη μία, αλλά και η ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών και των οικονομιών από την άλλη, επικέντρωσαν τους στόχους του Χωρικού Σχεδιασμού τόσο σε

²⁴ Βλ. άρθρο Ν. Κόνσολα στο «Σύγχρονες Τάσεις στην Περιφερειακή Ανάπτυξη», σελ. 25

²⁵ Βλ. Ε. Ανδρικόπουλου : «Οι περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση», σελ. 123

υπερεθνικό-διαπεριφερειακό επίπεδο, όσο και σε μοναδιαίο αστικό επίπεδο.

Έτσι οι νέες αντιλήψεις της Περιφερειακής Επιστήμης αντανakλώνται στην οργάνωση και ανάδειξη πολύπλευρων-πολυκεντρικών²⁶ δικτύων θεσμικής κλαδικής και χωρικής μορφής.

Μέσα από έναν αρμονικό συγκερασμό του υπερεθνικού χωρικού σχεδιασμού και του μοντέλου της ευέλικτης εξειδίκευσης επιδιώκεται η ανάδειξη διαπεριφερειακών και διεθνών δικτύων που να δραστηριοποιούνται στους τομείς της οικονομίας και παραγωγής, όπως τα δίκτυα "Cotrao" (μεταξύ περιφερειών της Ιταλίας, της Γαλλίας και της Σουηδίας), Atlantic Arc (22 περιφέρειες της Ευρωπαϊκής ακτής του Ατλαντικού), Alpe Adria (10 περιφέρειες πέντε Ευρωπαϊκών χωρών) και Four Motors for Europe (4 περιφέρειες της Ιταλίας, Γαλλίας, Γερμανίας και Ισπανίας).

Επίσης προωθούνται διαδικασίες συμμετοχής και συνέργιας μεταξύ περιφερειών με σκοπό την ανάληψη πρωτοβουλιών για την επίλυση των διαρθρωτικών οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Οι πόλεις ως κέντρα :

1. Έρευνας και γνώσης
2. Διάχυσης της τεχνολογίας και τεχνογνωσίας
3. Μεταφοράς και μετάδοσης πληροφοριών

επαναπροσδιορίζουν τον πρωταγωνιστικό ρόλο τους στην επιτυχή πραγμάτωση των στόχων της Περιφερειακής Επιστήμης.

²⁶ Βλ. άρθρο Ν. Κόνσολα στο «Σύγχρονες Τάσεις στην Περιφερειακή Ανάπτυξη», σελ. 24-25

1.5 Συμπεράσματα

Τα φαινόμενα χωρικής ανισοκατανομής των οικονομικών και κοινωνικών παραγόντων που χαρακτηρίζουν τις συνθήκες διαβίωσης και αποδίδουν την έννοια της εν γένει "Ανάπτυξης" αποτέλεσαν και αποτελούν το κύριο αντικείμενο μελέτης της Περιφερειακής Επιστήμης.

Παράλληλα στη σύγχρονη εποχή τα καθολικά-οικουμενικά προβλήματα της μόλυνσης του περιβάλλοντος, της πληθυσμιακής έκρηξης των μεταβολών που προκάλεσε η πληροφορική επανάσταση στους τρόπους παραγωγής και μετάδοσης γνώσης και πληροφοριών και οι διαρθρωτικές μεταβολές που προέκυψαν στα παραγωγικά πρότυπα και στην αξιοποίηση και χρήση των πηγών ενέργειας σηματοδοτούν νέες αναζητήσεις και οριοθετούν νέους στόχους στον Παγκόσμιο Σχεδιασμό.

Έτσι η διπλή υπόσταση του Περιφερειακού προβλήματος που εντοπίζεται αφενός μεταξύ των οριοθετημένων χωρικών ενοτήτων μιας χώρας, αφετέρου σε υπερεθνικό επίπεδο έστρεψε το ενδιαφέρον της Περιφερειακής Επιστήμης στην αναζήτηση νέων ευέλικτων χωρικών μοντέλων.

Τα πολυκεντρικά δίκτυα συνεργασίας και συμμετοχής σε τοπικό και υπερεθνικό επίπεδο αποτελούν τους σύγχρονους φορείς Περιφερειακής Ανάπτυξης. Νευραλγική θέση στην οργάνωση και εξέλιξη των δικτύων κατέχουν οι πόλεις ως χωρικά σημεία-κόμβοι δημιουργίας, αξιοποίησης και μεταφοράς των αναπτυξιακών συνιστωσών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

2.1 Εισαγωγή

Κατά την προκαπιταλιστική περίοδο του 19ου αιώνα, τα μεγάλα αστικά κέντρα της Δ. Ευρώπης γνώρισαν σημαντική οικονομική ανάπτυξη λόγω της συσσώρευσης κεφαλαίου από το εμπόριο και την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων των αποικιών της Αφρικής και της Ασίας.

Παράλληλα η εφαρμογή νέων μεθόδων εντατικής παραγωγής στον αγροτικό τομέα είχε ως αποτέλεσμα την θεαματική αύξηση του όγκου των παραγόμενων προϊόντων, γεγονός που σε συνδυασμό με την επικράτηση του μοντέλου του καταμερισμού της εργασίας στην βιοτεχνία και στην μεταποίηση προκάλεσε έντονα φαινόμενα μετακίνησης πληθυσμού από την ύπαιθρο (push factors) προς τις πόλεις (pull factors),²⁷ δημιουργώντας έτσι ένα δυνητικό εργατικό δυναμικό.

Έτσι κατά την εδραίωση και την επέκταση της βιομηχανικής επανάστασης τα αστικά κέντρα αποτέλεσαν πρόσφορο έδαφος για την εγκατάσταση των μεγάλων βιομηχανικών μονάδων και συμπλεγμάτων.

Ακολούθως, η δημιουργία αστικών οικονομιών συγκέντρωσης (agglomeration economies)²⁸, που στηρίζονται στην ανάπτυξη συνθέτων παραγωγικών-οικονομικών συστημάτων, καθώς και κυκλωμάτων παροχής υπηρεσιών, στις πόλεις συνέβαλλε στην εκ νέου προσέλκυση

²⁷ Βλ. Λαμπριανίδης : «Στοιχεία Οικονομικής Γεωγραφίας», σελ. 249

²⁸ Βλ. Λ. Λαμπριανίδης : «Στοιχεία Οικονομικής Γεωγραφίας», σελ. 282

πληθυσμού και στην όξυνση των φαινομένων μαζικής αστικοποίησης.

Αντίστοιχα φαινόμενα αστικής επέκτασης εξελίχθηκαν και στις αναπτυσσόμενες χώρες, ειδικά κατά την μεταπολεμική περίοδο, με την εγγενή διαφορά ότι η ανεπαρκής ανάπτυξη της βιομηχανίας δεν δημιούργησε τις προϋποθέσεις απορρόφησης του αστικού εργατικού δυναμικού (Αστικοποίηση χωρίς εκβιομηχάνιση)²⁹, ενώ ταυτόχρονα οξύνθηκαν τα προβλήματα χωρικού δυαδισμού μεταξύ πόλεων και υπαίθρου.

Κατά τις δεκαετίες του '50 και '60, ο διεθνής Αστικός Σχεδιασμός επηρεασμένος τόσο από την παρουσία εσωτερικών προβλημάτων κοινωνικής και περιβαλλοντικής υποβάθμισης και όξυνσης της ανεργίας και της φτώχειας, όσο και από την διόγκωση των αντιθέσεων κέντρου-περιφέρειας στράφηκε προς την ενίσχυση φυγόκεντρων τάσεων ανάπτυξης, με την έντονη προαστιοποίηση των πόλεων (Κηπουπόλεις-πόλεις υπνωτήρια) με την δημιουργία νέων πόλεων-δορυφόρων και την εν γένει προώθηση της αποκέντρωσης.

Η Περιφερειακή Επιστήμη στοχεύοντας στην ενίσχυση των καθυστερημένων περιφερειών και στην χωρική διάχυση της ανάπτυξης προσανατολίστηκε προς νέες στρατηγικές εναρμονισμένες με το Αστικό Σχεδιασμό υποστηρίζοντας τις νεότερες μορφές αστικοποίησης και ενίσχυσης τόσο των μεγάλων Μητροπολιτικών κέντρων, όσο και των μεσαίων και μικρού μεγέθους, αστικών συγκεντρώσεων, μέσω των οποίων αφενός δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για ορθολογική οικονομική και παραγωγική διαχείριση των υπαίθριων ζωνών, αφετέρου ενδυναμώνονται οι δευτερογενείς δραστηριότητες αλληλεπίδρασης και συνέργειας μεταξύ των αστικών κέντρων και της περιφέρειας.

²⁹ Βλ. Α. Λεοντίδου: «Οι πόλεις της σιωπής».

2.2 Ασύμμετρη Ανάπτυξη και Πόλεις

Οι θεμελιώδεις αρχές της Νεοκλασικής θεωρίας για την καθολική οικονομική διεύρυνση και την συγκέντρωση των επενδύσεων σε μια αναπτυσσόμενη χωρική ενότητα (κράτος/περιφέρεια) έρχονται συχνά σε αντίθεση με τους εξισορροπητικούς στόχους της Περιφερειακής Επιστήμης.

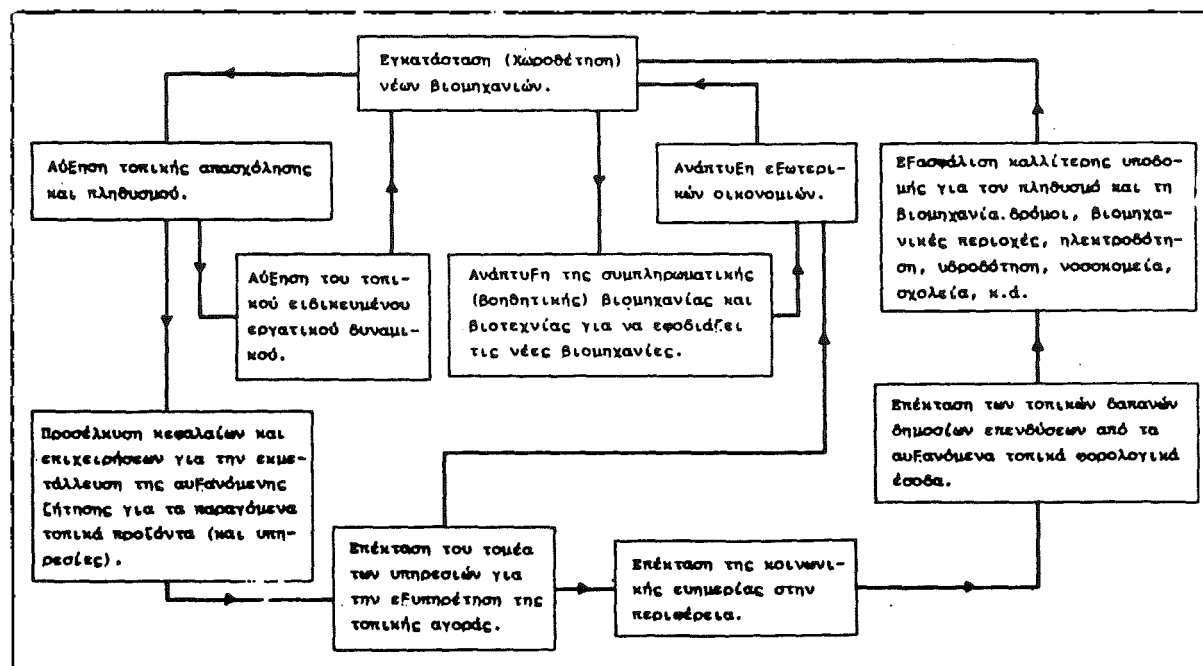
Οι αντιλήψεις που επικράτησαν σχετικά με τις δυνατότητες της ελεύθερης οικονομίας για την εξάλειψη των αντιθέσεων, ανατράπηκαν από τον G. Myrdal (1957), ο οποίος ανέπτυξε την θεωρία της "Σωρευτικής Αιτιότητας" (cumulative causation).

Οι θεωρητικές κατευθύνσεις του μοντέλου έχουν διττό περιεχόμενο. Αναφέρονται καταρχήν στο οικονομικό επίπεδο αναγνωρίζοντας ότι η ύπαρξη ευνοϊκών συνθηκών ανάπτυξης σε ορισμένα κέντρα, όπως συγκεκριμένων γεωγραφικών χαρακτηριστικών (πρώτες ύλες, φυσικά λιμάνια) ή επίκτητων ιδιοτήτων (συγκοινωνιακό, επικοινωνιακό δίκτυο, ειδικευμένο εργατικό δυναμικό)³⁰ συμβάλλουν πολλαπλασιαστικά στην οικονομική ανάπτυξή τους σε σχέση με την ευρύτερη περιφέρεια.

Ακολούθως, όσον αφορά στην χωρική διάσταση, εξελίσσονται εκ νέου φαινόμενα αποδυνάμωσης (backwash effects) της περιφέρειας και ενίσχυσης των ήδη αναπτυγμένων κέντρων.

Εν τούτοις, όπως αναγνωρίζεται από τον Myrdal, σε επόμενα χρονικά στάδια εξέλιξης του μοντέλου σωρευτικής αιτιότητας είναι δυνατή η εμφάνιση αντίστροφων φαινομένων διάδοσης/διάχυσης της ανάπτυξης, από το κέντρο στην περιφέρεια (spread effects).

³⁰ Βλ. Γ. Βασιλόπουλος, Α. Μπλά : «Περιφερειακές ανισότητες και πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Ελλάδα»,

Σχήμα 1
 Η θεωρία της "Σωρευτικής Αιτιότητας"
 Πηγή : Α. Λαμπριανίδης, «Στοιχεία Οικονομικής Γεωγραφίας»

Αντίστοιχες απόψεις επικράτησαν σε μια σειρά από θεωρίες Περιφερειακής Ανάπτυξης, όπως του Hirschman (1958) που διαχώρισε τις ευνοϊκές επιδράσεις (trickling - down effects), από τις δυσμενείς επιδράσεις (polarization effects), που προκαλούνται στις προβληματικές περιφέρειες, λόγω της σωρευτικής αιτιότητας, αποτελώντας το υπόβαθρο για την χάραξη ανάλογων πολιτικών κατά τις περασμένες δεκαετίες.

Η προοδευτική μάλιστα, επικράτηση της άποψης για την σταδιακή αναπτυξιακή διαδικασία, τόσο σε χρονικό όσο και σε χωρικό επίπεδο, έδωσε πρόσφορο έδαφος στην ανάπτυξη της λογικής της "Συγκεντρωμένης Αποκέντρωσης".³¹ Η αλληλοεξάρτηση αστικοποίησης και ανάπτυξης αποτελεί την κύρια έκφραση της Περιφερειακής πολιτικής που προτείνει ένα καταρχήν συγκεντρωτικό μοντέλο ασύμμετρης ανάπτυξης, που εστιάζεται στην ενίσχυση ορισμένων πόλεων και επιλεγμένων περιοχών, γεγονός που θα επιφέρει συσπείρωση κεφαλαίου και εισοδήματος και μετακινήσεις πληθυσμού σ' αυτές.

Όμως κατά την διάρκεια του χρόνου οι εσωτερικές αναπτυξιακές "ζυμώσεις" που θα προκύψουν, αναμένεται να προκαλέσουν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στις ευρύτερες περιφέρειες..

Η επιτυχής ολοκλήρωση του μοντέλου της "Συγκεντρωμένης Αποκέντρωσης" στηρίζεται στην λήψη των κατάλληλων μέτρων που θα ενισχύσουν τον ρόλο των πόλεων και των αστικών περιοχών που έχουν επιλεγεί.

Ο μακροχρόνιος οικονομικός προγραμματισμός εστιάζεται στην ενίσχυση των δυναμικών τομέων αστικής οικονομίας των πόλεων³² σε συνάρτηση με τις ενδογενείς πλουτοπαραγωγικές πηγές τους και τη σύνδεση του εργατικού δυναμικού τους, ώστε να είναι δυνατή η προοδευτική αύξηση του Ακαθόριστου Προϊόντος τόσο της πόλης, όσο και της Περιφέρειας που την περιβάλλει.

Παράλληλα προτείνεται, μέσω ενός ορθολογικού σχεδιασμού, η αποτελεσματική διαχείριση των χρήσεων γης και η βελτίωση των αστικών υποδομών.

³¹ Βλ. Ε. Παναγιωτάτου : «Θέματα ανάπτυξης του χώρου», σελ. 6

³² Βλ. Ε. Παναγιωτάτου : «Θέματα ανάπτυξης του χώρου», σελ. 102

2.3 Οι Πόλοι Ανάπτυξης

2.3.1 Εισαγωγή

Η λογική της "Συγκεντρωμένης Αποκέντρωσης", ως χωρικό-οικονομικό πρότυπο της Περιφερειακής Επιστήμης και πολιτικής στηρίχτηκε στην θεωρία των "Πόλεων Ανάπτυξης", η οποία διατυπώθηκε από τον F. Perroux στα μέσα της δεκαετίας του '50, έχοντας ως παράδειγμα την συγκέντρωση βιομηχανικών συγκροτημάτων στα Ουράλια της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ.³³. Σκοπός της θεωρίας ήταν να ερμηνεύσει τα προβλήματα άνισης κατανομής των αναπτυξιακών παραμέτρων στο χώρο.

Μέσα από διαλεκτική αλληλεπίδραση με οικονομικές και αστικές θεωρίες, το μοντέλο των Πόλων Ανάπτυξης εστίασε το ενδιαφέρον του στο γεγονός ότι τα πολλαπλασιαστικά φαινόμενα κοινωνικοοικονομικής ανέλιξης εντοπίζονται σε ορισμένα γεωγραφικά χωρικά σημεία, τα οποία αποτελούν εφελτήριο για την ανάπτυξη των ευρύτερων περιοχών.

Σύμφωνα με τη θεωρία η ανισορροπία³⁴ της αναπτυξιακής διαδικασίας εστιάζεται αφενός στο οικονομικό επίπεδο με την μη ισόρροπη ανάπτυξη των διαφορετικών κλάδων της οικονομίας, αφετέρου στο χωρικό επίπεδο με την ύπαρξη διαφοροποιήσεων στο γεωγραφικό υπόβαθρο.

2.3.2 Θεωρητικό υπόβαθρο

Η προσέγγιση των Πόλων Ανάπτυξης στο ζήτημα της διαφοροποίησης των ρυθμών μεγέθυνσης της οικονομίας δεν περιορίζεται μόνο στις ποσοτικές διαστάσεις του φαινομένου, αλλά εξετάζει την

³³ Βλ. Γ. Βενέρης : «Οι πόλεις αύριο», σελ. 148

³⁴ Βλ. Μ. Αγγελίδης : «Χωροταξικός Σχεδιασμός», σελ. 24

διαδικασία δομικής αλλαγής που προκαλείται σε χωρικό-οικονομικό επίπεδο.

Θεωρώντας ως κινητήρια βάση κάποια παραγωγική μονάδα (βιομηχανία-κλειδί), ο Ρεϊτουχ δέχεται ότι μια μεταβολή στο εσωτερικό της, όπως μια καινοτομία θα εντείνει τους ρυθμούς παραγωγής σε σχέση με το υπόλοιπο παραγωγικό κύκλωμα.

Η επιτάχυνση των ρυθμών παραγωγής ή η βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων θα προκαλέσει μείωση του κόστους παραγωγής και των τιμών πώλησης και αύξηση της ζήτησης πρώτων υλών και των παραγγελιών, δημιουργώντας έτσι πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα τόσο στο οριζόντιο επίπεδο, στο σύνολο της οικονομίας, όσο και στο κατακόρυφο επίπεδο, δηλαδή στους κλάδους που είτε ως προμηθευτές είτε ως αγοραστές, ανήκουν στο ίδιο παραγωγικό κύκλωμα με την κινητήρια βιομηχανία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα³⁵ αποτελεί η βιομηχανία αυτοκινήτων που υπήρξε ισχυρός πόλος της αμερικάνικης οικονομίας, παίζοντας ενεργό ρόλο στα φαινόμενα εξάρσεων και υφέσεων της (Scott, 1988). Σε περιπτώσεις μάλιστα μονοπωλίων ή ολιγοπωλίων τα πολλαπλασιαστικά φαινόμενα θα είναι περισσότερο έντονα για το σύνολο της οικονομίας μιας χώρας.

Η προσέγγιση των Πόλων Ανάπτυξης χαρακτηρίζεται σύμφωνα με πολλούς αναλυτές ως α-χωρική επειδή με την παραδοχή του αφηρημένου όρου της κινητήριας βιομηχανίας αφήνει ασαφές το χωρικό της υπόβαθρο που μπορεί να είναι ο γεωγραφικός τόπος εγκατάστασης (banal space), ενώ ο οικονομικός χώρος εμβέλειας της βιομηχανίας να είναι ευρύτερος και γεωγραφικά ασυνεχής.

³⁵ Βλ. Δ. Οικονόμου από Γ. Γετίμη, Γ. Κανκιάς, Ν. Μαραβέγιας : «Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη», σελ. 75

Εν τούτοις ο Ρεπουχ εισάγει στο θεωρητικό μοντέλο του τις έννοιες της προσιτότητας και των διαπεριφερειακών διαφορών³⁶. Ένας σύνθετος βιομηχανικός πόλος ως κέντρο συσσώρευσης κεφαλαίου και εργατικού δυναμικού έχει πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στο εγγύτερο γεωγραφικό περιβάλλον του.

Για παράδειγμα στην περιοχή του Rhur στη Γερμανία η υψηλή παραγωγή άνθρακα και χάλυβα έθεσε σε λειτουργία μηχανισμούς προσέλκυσης ανθρώπων, κεφαλαίου και παραγωγικών δραστηριοτήτων σε ένα περιορισμένο γεωγραφικά χώρο.

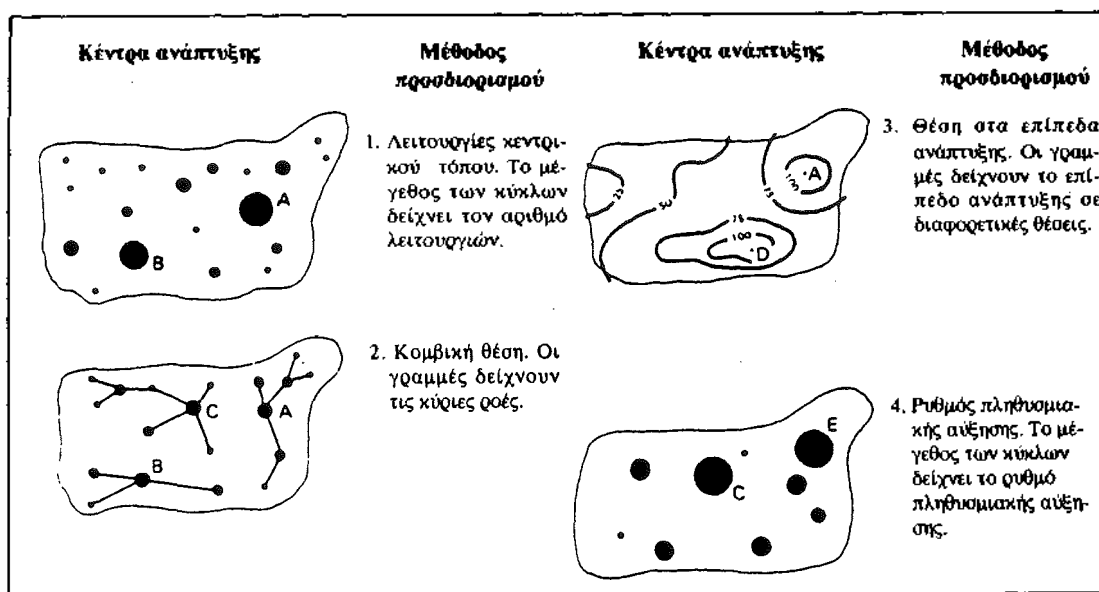
Ωστόσο η ορολογία της κινητήριας βιομηχανίας για πολλούς μελετητές, όπως ο G. DeBermis, θεωρήθηκε ταυτόσημη με την έννοια της εκβιομηχάνισης, γεγονός που δημιούργησε μια σειρά προγραμμάτων και στρατηγικών που εστίασαν το πρόβλημα της υπανάπτυξης στην ελλιπή εκβιομηχάνιση.

Η γεωγραφική απόδοση στο μοντέλο των Πόλων Ανάπτυξης δόθηκε από τον Boudeville ο οποίος εντόπισε χωρικά τον Πόλο Ανάπτυξης ως ένα σύνολο βιομηχανιών, χωροθετημένων σε μια Αστική Περιοχή, που προκαλεί πρόσθετη ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας σε όλη την ζώνη επιρροής του (Boudeville, 1966.11).

Αναλύοντας δε ακόμα περισσότερο τις γεωγραφικές προεκτάσεις των Πόλων Ανάπτυξης ο Boudeville υποστήριξε ότι ο χωρικά προσδιορισμένος Πόλος Ανάπτυξης πρέπει να πληροί, πέρα από τις προϋποθέσεις οικονομικής ανόρθωσης που όρισε ο Ρεπουχ, τις δυνατότητες συγκέντρωσης, μεταβίβασης και διάχυσης των αναπτυξιακών επιπτώσεων. Έτσι ο Boudeville κατέληξε στην θεώρηση ότι ο Πόλος Ανάπτυξης, ουσιαστικά διεύρυνσης, συνίσταται από πόλεις και αστικά

³⁶ Βλ. Ε. Ανδρικοπούλου, Γ. Κανκαλάς : «Η ρύθμιση του Περιφερειακού Χώρου», σελ. 40

συγκροτήματα που περικλείουν κινητήρια βιομηχανικά συμπλέγματα. Παράλληλα, η επιτυχής μεταφορά των αναπτυξιακών επιπτώσεων προϋποθέτει την ύπαρξη μικρότερων κέντρων ενός ιεραρχικού οικιστικού συστήματος, ώστε να δημιουργηθούν δευτερογενή πολλαπλασιαστικά φαινόμενα στην ενδοχώρα του Πόλου Ανάπτυξης.

Σχήμα 2

Τρόποι προσδιορισμού των κέντρων ανάπτυξης (Πόλεις Α,Β,Γ,Δ,Ε) σε μια περιφέρεια

Πηγή : Κ. Χατζημιχάλης, «Περιφερειακή Ανάπτυξη και Πολιτική»

Ο Pottier³⁷ προσδιόρισε την χωρική διάσταση του μοντέλου των Πόλων Ανάπτυξης στην ύπαρξη γραμμικών οδικών αξόνων μεταξύ αστικών και οικονομικών κέντρων.

Νεότεροι αναλυτές εστίασαν την έννοια του Πόλου Ανάπτυξης σε ένα δυναμικό αστικό κέντρο, το οποίο παρουσιάζει αυτοδύναμη ανάπτυξη, που στη συνέχεια διαχέεται στην περιφέρεια και ενδεχομένως

³⁷ Βλ. Ε. Ανδρικοπούλου, Γ. Καυκαλάς : «Η ρύθμιση του Περιφερειακού Χώρου», σελ 44

στις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες της χώρας³⁸ (Nichols, 1969, Papp, 1973).

Έτσι η θεωρία των Πόλων Ανάπτυξης, η οποία αποτέλεσε το έναυσμα για πολλές δεκαετίες σημαντικών αναπτυξιακών θεωριών και στρατηγικών, έστρεψε το ενδιαφέρον της από την αμιγώς οικονομική ανάλυση του Pettoux σε μια ευρύτερη οικονομική-χωρική προσέγγιση που οριοθετεί ένα λειτουργικό μοντέλο προγραμματισμού που βασίζεται στις αλληλεπιδράσεις μεταξύ αστικών συγκεντρώσεων με την Περιφερειακή Μητρόπολη Ανάπτυξης, όχι πλέον ως αυτόνομο βιομηχανικό σύμπλεγμα, αλλά ως διοικητικό, παραγωγικό, οικονομικό και πληροφοριακό κέντρο.

2.3.3 Διεθνείς Πολιτικές, οι περιπτώσεις της Ιταλίας και της Γαλλίας

Η βασική παραδοχή της θεωρίας των Πόλων Ανάπτυξης, ότι οι χωρικές συγκεντρώσεις οικονομικών δραστηριοτήτων στα όρια των αστικών κέντρων επιφέρουν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στην ανάπτυξη των ευρύτερων περιφερειών, έστρεψε το ενδιαφέρον του Διεθνούς Σχεδιασμού στην επιλογή αναλόγων πολιτικών που να προωθούν την συσσώρευση και όχι την διασπορά των επενδύσεων, σε επιλεγμένες περιοχές.

Η λογική που επικράτησε στις εθνικές στρατηγικές Περιφερειακής Ανάπτυξης, εδραιώθηκε στην, κατ' αρχήν ενίσχυση, ορισμένων επιλεγμένων κέντρων των προβληματικών περιφερειών, γεγονός που θα επιδράσει εκ των υστέρων θετικά στην ευρύτερη περιφερειακή οικονομία με σκοπό την εξάλειψη των διαπεριφερειακών ανισοτήτων. Έτσι θα είναι

³⁸ Βλ. Κ. Χατζημιχάλης : «Περιφερειακή Ανάπτυξη και Πολιτική», σελ. 84

δυνατόν να εδραιωθεί, σε εθνικό επίπεδο, μια κατάσταση ισορροπίας αναπτυξής (Μητροπόλεις ισορροπίας στη Γαλλία).

Έτσι σε πολλά κράτη, τόσο του Αναπτυγμένου, όσο και του Αναπτυσσόμενου κόσμου, επικράτησαν κατά τις δεκαετίες του '60 και '70 πολιτικές σχεδιασμού, που στήριξαν τις κατευθυντήριες γραμμές τους στους Πόλους Ανάπτυξης, όπως στην Γαλλία (Metropoles d'equilibre), στην Ιταλία (Cassa per il Mezzogiorno), στην Ισπανία (Polos de desarrollo), στην Ελλάδα, (Κ.Ε.Π.Α., 1979), στην Μ. Βρετανία, στην Ινδία, στο Πόρτο Ρίκο στη Λιβύη και στην Πολωνία.

Στην περίπτωση της Ιταλίας, η ίδρυση της (Cassa per il Mezzogiorno) αποτέλεσε μια συστηματική απόπειρα οριοθέτησης των προβληματικών περιοχών του Νότου με σκοπό την οικονομική και παραγωγική ενίσχυσή τους, μέσω επιλεγμένων πόλων συγκέντρωσης που εκτείνονται κατά μήκος του άξονα Bari-Taranto.

Το πρόγραμμα προέβλεπε την Πολιτική Ανάπτυξη (Agglomerati) 72 βιομηχανικών κέντρων που διαρθρώνονται σε βιομηχανικές ζώνες αστικών συγκεντρώσεων με πληθυσμό πάνω από 200.000 κατοίκους και βιομηχανικών πυρήνων, πόλεων με πληθυσμό πάνω από 75.000 κατοίκους.

Ωστόσο η ενδογενής αποτυχία του προγράμματος ήταν αποτέλεσμα, αφενός μεν των προβλημάτων που σχετίζονται με την κοινωνική-οικονομική διάρθρωση του πληθυσμού της Νότιας Ιταλίας, αφετέρου δε με τις ελλείψεις τεχνικών υποδομών, γεγονός που συνέβαλε στην ενίσχυση των προμηθευτικών βιομηχανιών παραγωγής οικοδομικών υλικών και μεταφορικών μέσων του αναπτυγμένου βορρά.

Στην Γαλλία³⁹, ο περιφερειακός προγραμματισμός από την πρώτη μεταπολεμική περίοδο, μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του '70 επικεντρώθηκε στην σταδιακή εξάλειψη του φαινομένου της υπερσυγκέντρωσης παραγωγικών και οικονομικών δραστηριοτήτων στο Παρίσι, σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα.

Μέσα από μια σειρά στρατηγικών σχεδίων⁴⁰ με συγκεκριμένη χρονική ισχύ επικράτησαν οι αρχές της εξισορροπημένης Περιφερειακής Ανάπτυξης και της ενίσχυσης των επιλεγμένων προβληματικών περιοχών στις 22 περιφέρειες προγραμματισμού.

Κατά την Πέμπτη περίοδο (1966-1970), το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στη δημιουργία προγραμμάτων ανάπτυξης 8 επαρχιακών πόλεων που θεωρήθηκαν ως "Αντίπαλες πόλεις", "Μητροπόλεις ισορροπίας" (Metropoles d'equilibre), ώστε να δράσουν ως αντίβαρο στην υπέρμετρη ανάπτυξη του Παρισιού.

Τα κριτήρια επιλογής των πόλεων έγιναν βάσει του πληθυσμού, της ύπαρξης ευρέως φάσματος παραγωγικών δραστηριοτήτων και της εμβέλειας επιρροής τους. Οι πόλεις που επιλέχθηκαν (Μασσαλία, Λυών, Λίλλη, Μπορντώ, Τουλούζη, Νάντη, Στρασβούργο, St. Nazaire), εντάχθηκαν σε ένα ευρύτερο δίκτυο οικισμών που συντίθεται από 10 περιφερειακά κέντρα, 24 πόλεις ατελούς περιφερειακού χαρακτήρα, 25 πόλεις με κεντρικές εξυπηρετήσεις και μεγάλο αριθμό πόλεων μικρής ακτινοβολίας και αγροτικών οικισμών.

Τα αποτελέσματα της στρατηγικής των Μητροπόλεων ισορροπίας σε ορισμένες περιπτώσεις είχαν θετικές επιδράσεις στην ανάπτυξη των επιλεγμένων περιοχών, όπως στην περίπτωση της Λυών, όπου η ενίσχυση

³⁹ Βλ. Ν. Κόνσολας : «Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική», σελ. 172

⁴⁰ Βλ. Ε. Ανδρικοπούλου, Γ. Κανκαλάς : «Η ρύθμιση του Περιφερειακού Χώρου», σελ.45-44

της υφαντικής βιομηχανίας επέδρασε πολλαπλασιαστικά στο εγχώριο παραγωγικό κύκλωμα και σε άλλους τομείς, δημιουργώντας ένα αναπτυξιακό πόλο μέγιστης σημασίας για την ευρύτερη περιφέρεια.

Σε άλλες περιπτώσεις, όμως, η εμμονή στον κεντρικό ρόλο της κινητήριας βιομηχανίας, όπως στην Lorraine, όπου προβλεπόταν ενίσχυση της χαλυβουργίας, δεν προέκυψαν αξιόλογες διασυνδέσεις με το εγχώριο κύκλωμα προμηθευτών και εμπορών. Αντίθετα η ευρύτερη περιφέρεια εξαρτήθηκε, σε μεγάλο βαθμό, από εξωτερικές αγορές και πηγές πρώτων υλών, επαληθεύοντας την άποψη ότι η χωροθέτηση της κινητήριας βιομηχανίας σε μια προβληματική περιοχή δεν αποτελεί τη μόνη προϋπόθεση για την επίτευξη των στόχων της Περιφερειακής Ανάπτυξης (Paelinck, 1968).

Αντίστοιχες πολιτικές ενίσχυσης αστικών-βιομηχανικών Πόλων Ανάπτυξης προγραμματίστηκαν και εφαρμόστηκαν σε αρκετές χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου. Ωστόσο, όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά, στο Πόρτο Ρίκο η αναπτυξιακή μελέτη των Isard και Schooler (1970)⁴¹ απέδειξε ότι η χωροθέτηση βιομηχανικών συγκροτημάτων, μέσα από ένα σύστημα εισροών-εκροών, δεν θα επιφέρει αξιόλογα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στη χώρα, αλλά στο διεθνές οικονομικό περιβάλλον.

Το παραπάνω φαινόμενο που μελετήθηκε και σε άλλα κράτη (Πολωνία, Ινδία) σχετίζεται με την προβληματική χωρική διάρθρωση των οικιστικών δικτύων, με αποτέλεσμα την άμεση εξάρτηση των παραγωγικών-οικονομικών κέντρων από τα διεθνή οικονομικά κυκλώματα.

⁴¹ Βλ. Α. Λαμπριανίδης : «Στοιχεία Οικονομικής Γεωγραφίας», σελ. 250

Η σύγχρονη αντίληψη για τους Πόλους Ανάπτυξης σχετίζεται με την εξέλιξη της πληροφορικής και της τεχνολογίας. Η ταχύρυθμη ανάπτυξη των κέντρων πληροφορικής "Silicon Valley", Βοστώνης και "Triangle Park" στη Βόρεια Καρολίνα⁴² αποτέλεσε σχεδιαστικό πρότυπο για τον Περιφερειακό Προγραμματισμό.

Στην Ιαπωνία βρίσκεται σε εξέλιξη από το 1987, το νεότερο πλάνο δημιουργίας ενός πολυκεντρικού συστήματος οικισμών⁴³ για την μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων με βασικό μοχλό τις Τεχνοπόλεις.

2.3.4. Ελλάδα - Κέντρα Ανάπτυξης

Στην Ελλάδα παρατηρείται η συνύπαρξη στόχων και μέτρων ανάμεσα στον Περιφερειακό Σχεδιασμό και την Χωροταξική Πολιτική μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '70.

Η αντιμετώπιση του προβλήματος της μη ισόρροπης ανάπτυξης μεταξύ της Αθήνας αρχικά, (μονοπολικό μοντέλο) και της Θεσσαλονίκης, στη συνέχεια (διπολικό μοντέλο) σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα αποτέλεσε τον κύριο στόχο μιας σειράς προγραμμάτων που καταρτίστηκαν με σκοπό την ενίσχυση της περιφέρειας. Η επιρροή της θεωρίας των "Πόλων Ανάπτυξης" φαίνεται στα πενταετή προγράμματα 1960-1964 και 1966-1970, σύμφωνα με τα οποία, δίνεται προτεραιότητα στην πολιτική της συγκέντρωσης επενδύσεως σε περιοχές που παρουσιάζουν συγκριτικά πλεονεκτήματα, όπως ύπαρξη φυσικών πόρων, ευνοϊκή γεωγραφική θέση και εξωτερικές οικονομίες, ώστε να λειτουργήσουν ως "Ισχυροί Περιφερειακοί Πόλοι Ανάπτυξης"⁴⁴.

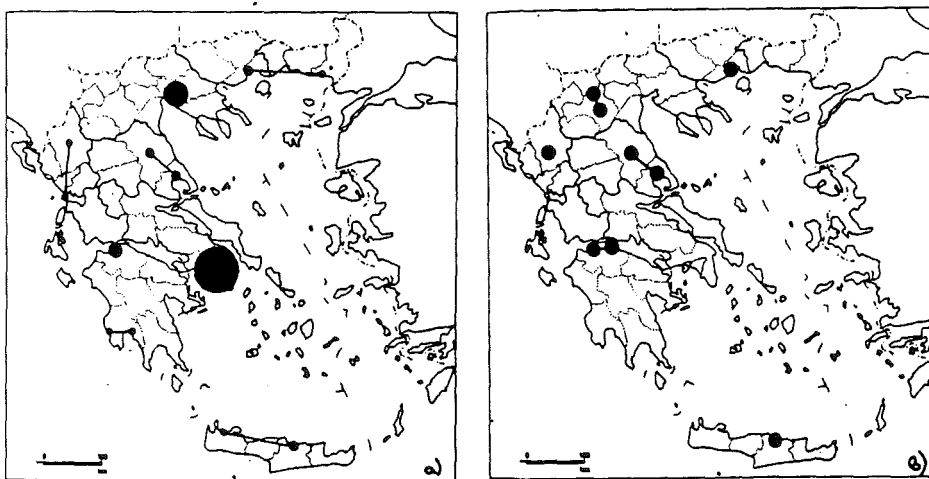
⁴² Βλ. Ι.Π.Α. : «Τεχνοπόλεις», σελ. 63

⁴³ Βλ. Γ. Βενέρης : «Οι πόλεις αύριο», σελ. 202

⁴⁴ Βλ. Ε. Ανδρικοπούλου, Γ. Καυκαλάς : «Η ρύθμιση του Περιφερειακού Χώρου», σελ. 189

Κατά την μεταπολίτευση, όπου άρχισε να προβάλλεται ο ρόλος της χωροταξίας, επικράτησε η άποψη της ενίσχυσης των προβληματικών περιοχών και της προώθησης των λιγότερο δυναμικών κλάδων (γεωργία, βιοτεχνία, μικρή βιομηχανία και μη ξενοδοχειακός τουρισμός), σύμφωνα με το πενταετές πρόγραμμα 1976-1980.

Η διαχείριση των χωρικών ανισοτήτων εντάχθηκε στις τάσεις που επικρατούσαν διεθνώς και προέβλεπε την ενίσχυση συγκεκριμένων κέντρων (άνιση ανάπτυξη) σε ενδοπεριφερειακό επίπεδο με απώτερο σκοπό την επίτευξη ισότιμων ρυθμών ανάπτυξης σε διαπεριφερειακό επίπεδο.

Εικόνα 2
Πόλοι ανάπτυξης (1973-1987) και Κ.Ε.Π.Α. (1979)
Πηγή : Α. Λαμπριανίδης, «Στοιχεία Οικονομικής Γεωγραφίας»

Την συστηματικότερη χωροταξική πρόταση-ρύθμιση, που στηρίχθηκε στους Πόλους Ανάπτυξης, αποτέλεσε η θεσμοθέτηση των "Κέντρων Εντατικών Προγραμμάτων Ανάπτυξης (Κ.Ε.Π.Α.)". Βάσει της

Υπουργικής Απόφασης 9610 της 6/11/1979⁴⁵ κατέστη άμεση ανάγκη ορθολογικότερης διανομής του πληθυσμού ώστε να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα εγκατάλειψης της υπαίθρου και υπερσυγκέντρωσης της Αθήνας και Θεσσαλονίκης.

Το ιδεολογικό υπόβαθρο της πολιτικής των Κ.Ε.Π.Α. διακρίνεται σε ένα στρατηγικό στόχο που αποτελεί η αποκέντρωση και σε ορισμένους τακτικούς στόχους⁴⁶, που άπτονται στα ζητήματα της Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Επικράτησε η άποψη ότι ορθολογική διαχείριση της πληθυσμιακής αύξησης στις Μητροπόλεις της Αθήνας και Θεσσαλονίκης θα λειτουργήσει θετικά, τόσο στην μετακίνηση πληθυσμιακών ρευμάτων από τις τελευταίες σε άλλα αστικά συστήματα, όσο και στην ανάσχεση νέων ρευμάτων εγκατάλειψης της ενδοχώρας.

Τα Κ.Ε.Π.Α. που επιλέχθηκαν αποτελούσαν τις αστικές συγκεντρώσεις του Ηρακλείου, της Καβάλας, των Ιωαννίνων και τα αστικά συμπλέγματα (δίπολα) Βόλου-Λάρισας, Πάτρας-Αιγίου και Κοζάνης-Πτολεμαΐδας.

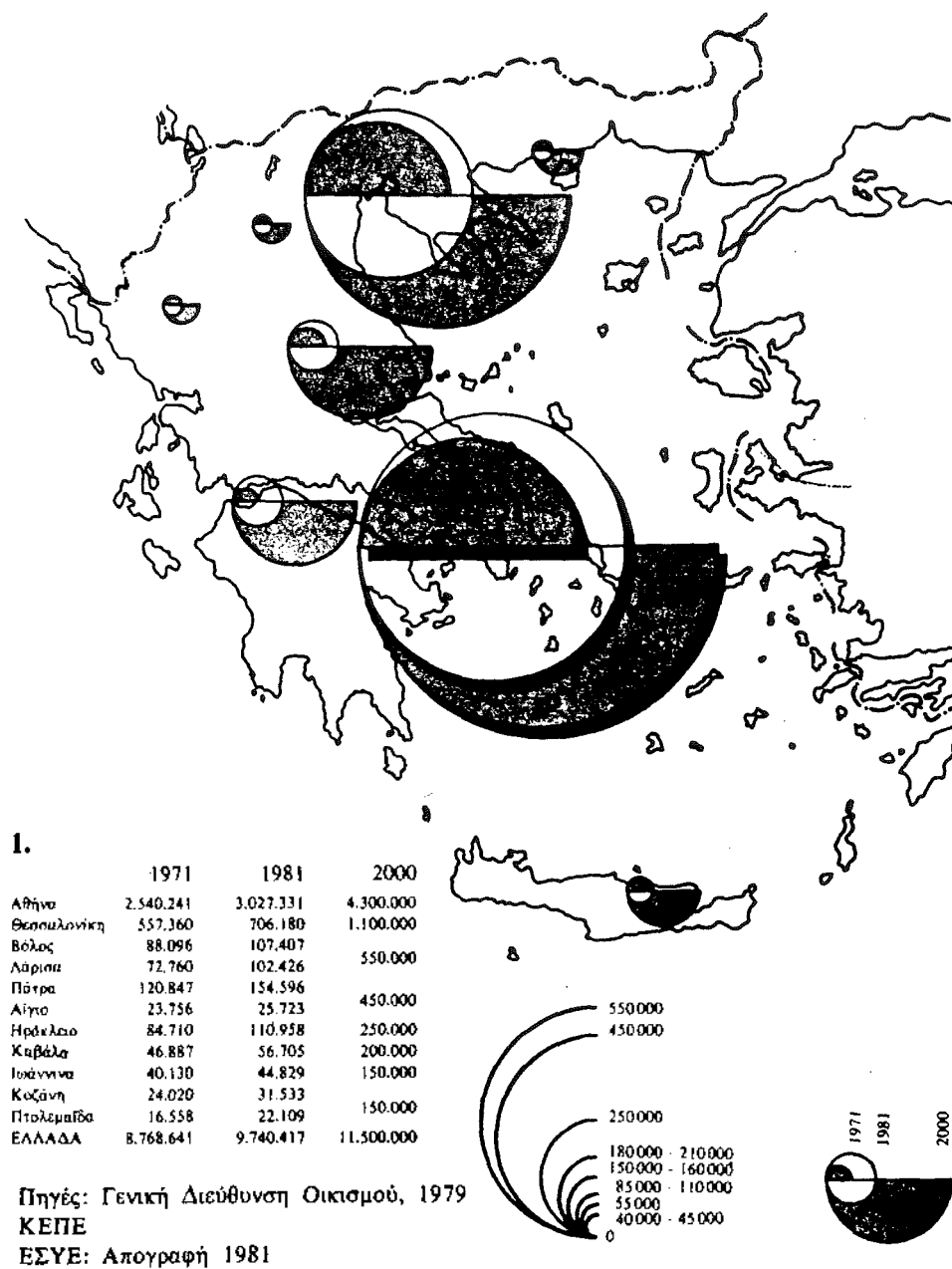
Σύμφωνα με το πρόγραμμα τέθηκαν συγκεκριμένα πληθυσμιακά μεγέθη (κατώφλια), που έπρεπε να υπερβούν τα Κ.Ε.Π.Α. έως το 2000, καθώς και αντίστοιχα όρια που δεν έπρεπε να ξεπεράσει ο πληθυσμός της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης.

Παράλληλα θεσμοθετήθηκαν μικρότερης εμβέλειας Κέντρα Ανάπτυξης, τα ΑΣΤΟΚ (ουσιαστικά οι πρωτεύουσες των Νομών) και α ΑΓΡΟΚ (αγροτικά κέντρα, για τα οποία προβλεπόταν η σταδιακή ανάπτυξή τους.

⁴⁵ Βλ. Γ. Σχιζάς : «Αττική, μια οικολογική περιήγηση», σελ. 140

⁴⁶ Βλ. Αθ. Αραβαντινός : «Πολεοδομικός Σχεδιασμός», σελ. 295

ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΑΣΤΙΚΩΝ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ
(2000)

Εικόνα 3
Κ.Ε.Π.Α., Πληθυσμιακοί Στόχοι
Πηγή: Ε. Παναγιωτάτου, «Θέματα Ανάπτυξης του Χώρου»

Οι στόχοι ενίσχυσης των Κ.Ε.Π.Α. εστιάσθηκαν αφενός στην βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος αφετέρου στην πραγματοποίηση έργων υποδομής με την παραδοχή ότι τα κέντρα θα αποτελούσαν, προοδευτικά, αυτόνομους Πόλους Ανάπτυξης.

Αν και το πρόγραμμα των Κ.Ε.Π.Α. δεν υλοποιήθηκε στην πράξη και δέχτηκε πολλές κριτικές κυρίως για την εμμονή στις πληθυσμιακές παραμέτρους, αποτέλεσε την πιο οργανωμένη και τεκμηριωμένη προσέγγιση Περιφερειακού Σχεδιασμού στην Ελλάδα με βάση το μοντέλο των Πόλων Ανάπτυξης.

2.3.5 Μια κριτική αποτίμηση του υποδείγματος

Η διαφορετική ερμηνεία των παραδοχών του Ρεπουχ για την θεωρία των Πόλων Ανάπτυξης, από τους προγραμματιστές είχε ως αποτέλεσμα την εμφάνιση ποικίλων αποτελεσμάτων στις χώρες που εφαρμόστηκαν ανάλογες πολιτικές.

Η εμμονή σε πολιτικές απρόσκοπτης εκβιομηχάνισης χωρίς συστηματική διερεύνηση της ευρύτερης οργάνωσης στον χώρο των παραγωγικών συντελεστών και των κοινωνικοοικονομικών δραστηριοτήτων ήταν η αιτία της αποτυχίας αρκετών αναπτυξιακών προγραμμάτων. Η δημιουργία και ενίσχυση "κινητήριων" βιομηχανικών συμπλεγμάτων όχι μόνο δεν επέφερε πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στην εγχώρια οικονομία, αλλά ενίσχυσε τον βαθμό εξάρτησης από το εξωτερικό οικονομικό περιβάλλον.

Σύμφωνα με τον Higgins (1977)⁴⁷ χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή στον σχεδιασμό και στην ενίσχυση του καθολικού αστικού συστήματος που θα λειτουργήσει συνεκτικά με τον Πόλο, στην ευρύτερη διεύρυνση της περιφέρειας. Διαφορετικά οι θετικές επιπτώσεις θα συγκεντρωθούν στον Πόλο Ανάπτυξης, ο οποίος θα αναλάβει έναν ενδιάμεσο ρόλο μεταξύ των ήδη αναπτυγμένων περιφερειών.

Από την άλλη πλευρά η διάρθρωση του χώρου σε ιεραρχικά κέντρα με ζώνες επιρροής, όπως περιγράφεται από το μοντέλο της "Κεντρικής Θέσης" του Christaller (1933)⁴⁸, δεν συμβάλλει ομαλά στον πολλαπλασιαστικό χαρακτήρα που πρέπει να έχουν τα ενδοπεριφερειακά αστικά δίκτυα των Πόλεων Ανάπτυξης.

Έτσι η εκδοχή που αναπτύχθηκε από πολλούς μελετητές για τον αρμονικό συγκερασμό των Πόλων Ανάπτυξης και της Κεντρικής Θέσης δεν αποδείχτηκε επαρκής για την επιτυχή αναπαραγωγή και διάχυση της ανάπτυξης στις περιφέρειες.

Γι' αυτό ο Περιφερειακός Προγραμματισμός στράφηκε σε περισσότερο εύελικτα προγράμματα που εξετάζουν τον "ειδικό χαρακτήρα" και την εξειδίκευση σε παραγωγικό-οικονομικό επίπεδο κάθε επιλεγμένου Πόλου Ανάπτυξης, σε συνδυασμό με την στοιχειοθετημένη διερεύνηση της ευρύτερης κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης σε ένα οργανωτικά διαρθρωμένο ενδοπεριφερειακό αστικό σύστημα.

⁴⁷ Βλ. Μ. Αγγελίδης: «Χωροταξικός Σχεδιασμός», σελ. 28

⁴⁸ Βλ. Ν. Κόνσολας : «Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική» σελ. 293

2.4 Εξωγενής Αστική Ανάπτυξη

2.4.1 Εισαγωγή

Η διερεύνηση της μορφής των αστικών δικτύων, που επικράτησαν κατά την προβιομηχανική και βιομηχανική περίοδο αναδεικνύει την προοδευτική μετάβαση από τα αυστηρά μονοκεντρικά συστήματα σε ελαστικότερα και πιο ισότιμα σχήματα τα οποία με τη σειρά τους έδωσαν νέες διαστάσεις στο ζήτημα της αποκέντρωσης.

Παράλληλα η πλήρης απουσία διαστικών ροών και συσχετίσεων στα οικιστικά δίκτυα, κοντά στις αρχές του αιώνα, υποκαταστάθηκε λόγω της βιομηχανικής επανάστασης, από την προοδευτική συμμετοχικότητα και συνεργασία μεταξύ ισοδύναμων πόλεων τόσο στον εμπορικό, όσο και στον παραγωγικό τομέα.

2.4.2 Κεντρικά Αστικά Υποδείγματα

Οι θεωρίες της Εξαγωγικής βάσης, αν και αποτελούν προσεγγίσεις της Μακροοικονομικής Επιστήμης χρησιμοποιήθηκαν από τον Αστικό Σχεδιασμό για την διερεύνηση των λειτουργιών και συσχετίσεων που παρατηρούνται κατά την εξάπλωση των κεντρικών αστικών δικτύων.

Τα παραπάνω διαρθρώνονται από το κύριο αστικό κέντρο (πυρήνας, Primate City) και από ένα πλέγμα πόλεων και μικρότερων οικιστικών συγκεντρώσεων που προσδιορίζεται από τις αλληλεξαρτήσεις με το κέντρο στο πολιτικό, οικονομικό και πολιτισμικό επίπεδο.

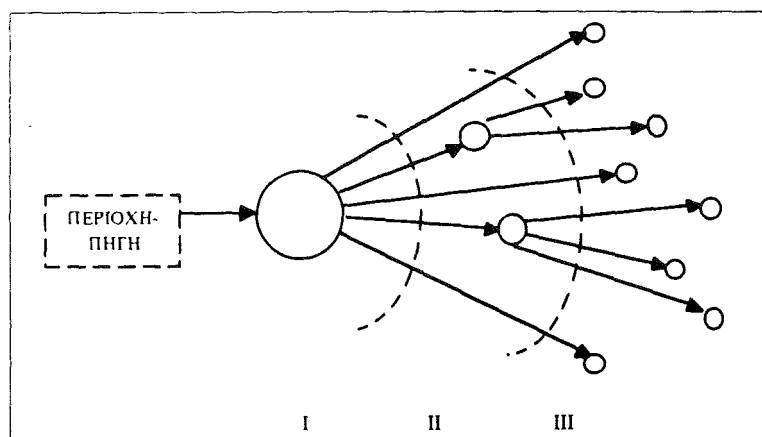
Η καθολική υπεροχή της κεντρικής πόλης σε σχέση με την ενδοχώρα είναι η πιο συνηθισμένη μορφή των οικιστικών συστημάτων που συναντώνται στην Δ. Ευρώπη κατά την προβιομηχανική περίοδο, αλλά παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με τις μαζικές αστικές

συγκεντρώσεις που εμφανίζονται στην σύγχρονη εποχή στις χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου (Κωνσταντινούπολη, Κάιρο κ.λ.π.)

Οι σχέσεις εξουσίας κέντρου-περιφέρειας συνίστανται στα εξής πεδία :

1. Στην θεσμική ιεραρχία που προσδιορίζεται από την συγκέντρωση διοικητικών αρμοδιοτήτων στον πυρήνα.
2. Στην συγκέντρωση στις κεντρικές πόλεις των μεγάλων παραγωγικών επιχειρήσεων.
3. Στην συσσώρευση κεφαλαίων και πόρων στο κέντρο και στην συνεχή απομύζηση της περιφέρειας.
4. Στην πληθυσμιακή απορρόφηση από την περιφέρεια.

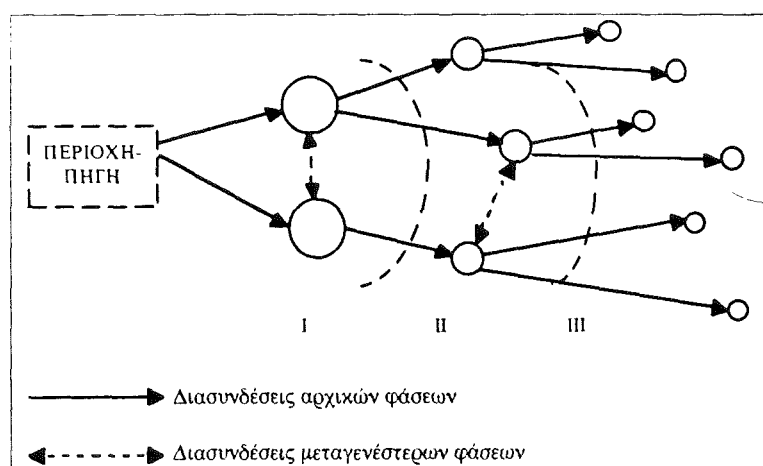
Η εξωγενής ανάπτυξη του κεντρικού αστικού συστήματος παρουσιάζει δένδροειδή μορφή⁴⁹ εφόσον δεν παρουσιάζονται ροές και συσχετίσεις μεταξύ των μικρότερων οικισμών παρά μόνο με το κέντρο.

Σχήμα 3
Εξωγενές Αστικό Μοντέλο
Πηγή: Π.Γετίμης και άλλοι, «Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη»

⁴⁹ Βλ. Δ. Οικονόμου από Π. Γετίμης, Γ. Κανκαλάς, Ν. Μαραβέγιας : «Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη», σελ. 55

Αντίστοιχα χωρικά μοντέλα εμφανίστηκαν στις Η.Π.Α. κατά την εποχή του επικισμού (Μοντέλο των Συνόρων), όπου σύμφωνα με τον Lucnermann (1966)⁵⁰ η βαθμίδα του οικιστικού δικτύου των αμερικανικών πόλεων καθορίζεται από την χρονική περίοδο ίδρυσής τους.

Σχήμα 4
Αποικισμός και Αστικοποίηση
Πηγή: Π.Γετίμης και άλλοι, «Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη»

⁵⁰ Βλ. Δ. Οικονόμου από Π. Γετίμης, Γ. Καυκαλάς, Ν. Μαραβέγιας : «Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη», σελ. 50

2.4.3 Αστικοποίηση και εκβιομηχάνιση

Η επικράτηση των μαζικών προτύπων παραγωγής και η απρόσκοπτη ανάπτυξη της εκβιομηχάνισης επηρέασε την δομή των οικιστικών δικτύων της Ευρώπης, των Η.Π.Α. και της Ιαπωνίας κατά τις πρώτες μεταπολεμικές περιόδους.

Η διαφοροποίηση της οικιστικής ιεράρχησης είχε άμεση συσχέτιση αφενός με την ταχύρυθμη ανάπτυξη των μικρών και μεσαίων αστικών συγκεντρώσεων που ανάλαβαν νέο ρόλο στο παραγωγικό, εμπορικό κύκλωμα (π.χ. εγκαθίδρυση μεταποιητικών συγκροτημάτων, συγκοινωνιακοί κόμβοι), αφετέρου με την πρωτογενή αστικοποίηση περιοχών που παρουσίασαν πλεονεκτήματα χωροθέτησης βιομηχανικών συγκεντρώσεων (π.χ. κοιτάσματα άνθρακα και σιδήρου).

Έτσι δημιουργήθηκαν νέα αστικά δίκτυα, στα οποία η ιεράρχηση δεν καθορίζεται πλέον από το μοντέλο πυρήνα-περιφέρειας, αλλά από τις οριζόντιες και κατακόρυφες εμπορικές και παραγωγικές διασυνδέσεις των πόλεων.

Ωστόσο, σε ορισμένες περιοχές, τα παλαιότερα αστικά κέντρα διατήρησαν τον κεντρικό χαρακτήρα τους είτε λόγω της προγενέστερης διοικητικής ή κομβικής θέσης τους (αγροτικά κέντρα, λιμάνια), είτε με την ανάληψη νέων κεντρικών χαρακτηριστικών (ανάπτυξη βιομηχανικών δραστηριοτήτων, κέντρα υπηρεσιών).

Το αποτέλεσμα ήταν η εμφάνιση πολύπλοκων οικιστικών δικτύων με διττό χαρακτήρα, τα οποία αποτέλεσαν, προοδευτικά το υπόβαθρο για την δημιουργία των μεγάλων αστικών συγκεντρώσεων (Μεγαλουπόλεις, Μητροπόλεις), όπως αυτές εξελίσσονται στη σύγχρονη εποχή.

2.5 Συμπεράσματα

Η λογική της εξωγενούς ανάπτυξης επηρέασε τις αρχές της Περιφερειακής Επιστήμης κατά τα πρώτα στάδια εξέλιξής της. Η εξάλειψη των χωρικών αντιθέσεων στο ζήτημα της ανάπτυξης και η επίλυση των ραγδαία αναπτυσσόμενων προβλημάτων υποβάθμισης του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος αποτέλεσαν το αντικείμενο ενός καθολικού σχεδιασμού κεντρικού χαρακτήρα.

Η κρατική παρέμβαση στις χώρες της Δ. Ευρώπης με θεσμικά, χωροταξικά και επενδυτικά μέτρα έστρεψε το ενδιαφέρον του Περιφερειακού Προγραμματισμού στην ενίσχυση επιλεγμένων αστικών-βιομηχανικών κέντρων, στοχεύοντας στην δημιουργία πολικών συγκεντρώσεων ανάπτυξης, επηρεάζοντας τις πολιτικές και των άλλων χωρών.

Έτσι η σύνδεση της αστικοποίησης και του περιφερειακού προγραμματισμού αποτέλεσε το κύριο αναπτυξιακό δόγμα για πολλές δεκαετίες προσδιορίζοντας τον κομβικό ρόλο των πόλεων, αλλά και την αντίστοιχη μορφή των αστικών δικτύων.

Παράλληλα η επικράτηση της ταχύρυθμης οικονομικής ανάπτυξης που επέβαλε η μαζική εκβιομηχάνιση δεν άφησε τα περιθώρια για την υιοθέτηση ολοκληρωμένων πολιτικών χωρικής εξισορρόπησης για την ανάσχεση της ραγδαίας αστικοποίησης, που θα επιδρούσαν δραστικά στις προβληματικές περιφέρειες.

Αντίθετα η εμμονή στο θεωρητικό υπόβαθρο της κινητήριας βιομηχανίας επέφερε σε πολλές περιπτώσεις αντίθετα από τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα τόσο σε διαπεριφερειακό επίπεδο, με την όξυνση της χωρικής ανισορροπίας, όσο και σε ενδοπεριφερειακό επίπεδο με την εντεινόμενη εσωτερική πόλωση του οικιστικού, αστικού δικτύου.

Ωστόσο οι ολοκληρωμένες προσεγγίσεις της συγκεντρωμένης αποκέντρωσης στέφθηκαν διεθνώς με επιτυχία σε ορισμένες προβληματικές περιοχές κατευθύνοντας ταυτόχρονα την Περιφερειακή Επιστήμη στην αναθεώρηση των κεντρικών αρχών της και στην αναζήτηση ελαστικότερων μοντέλων που στηρίζονται περισσότερο στην τοπική ανάπτυξη.

Ο πρωταγωνιστικός ρόλος των πόλεων στις νέες προσεγγίσεις της "εκ των έσω" ανάπτυξης θεμελιώνεται με την αναγκαιότητα δημιουργίας και ενίσχυσης αστικών δικτύων συνεργασίας και συλλειτουργίας που θα αντιμετωπίσουν τα περιφερειακά προβλήματα, τόσο στο μάκρο-χωρικό επίπεδο των οικονομικών και κοινωνικών αντιθέσεων, όσο και στα ενδογενή διαρθρωτικά προβλήματα στο αστικό περιβάλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΑΣΤΙΚΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ, ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

3.1 Η διάχυση της αστικοποίησης και οι χωρικές επιπτώσεις του φαινομένου

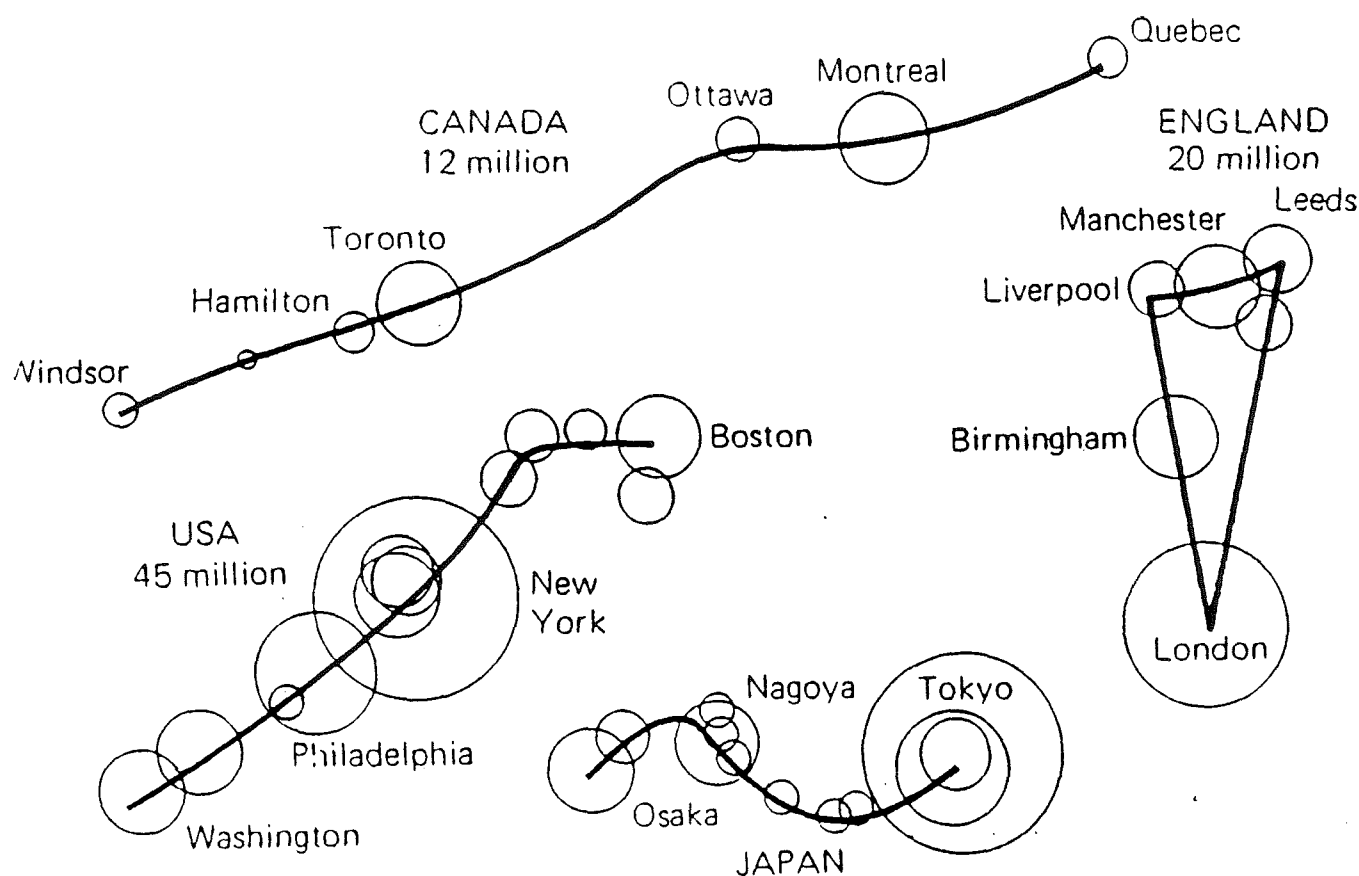
Η ανάπτυξη και επέκταση των αστικών περιοχών στηρίζεται σε πολύπλοκους μηχανισμούς αντίρροπων δυνάμεων και αλληλεπιδράσεων που δημιουργούνται μεταξύ του ανθρωπογενούς, κοινωνικού, ιστορικού περιβάλλοντος και του φυσικού περιγύρου.

Η χωροθέτηση βιομηχανικών συμπλεγμάτων στα μεγάλα αστικά κέντρα κατά τις δεκαετίες του '50 και '60 ήταν αποτέλεσμα της εφαρμογής πολιτικών προσέλκυσης κεφαλαίου και ενίσχυσης της βιομηχανίας από τον Περιφερειακό Προγραμματισμό, επιδρώντας καταλυτικά στη συνεχή συγκέντρωση πληθυσμού και κεφαλαίου και στην ανεξέλεγκτη διεύρυνση του αστικού χώρου.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες οι πολιτικές εκβιομηχάνισης έδωσαν τη θέση τους σε μηχανισμούς που στοχεύουν στην προσέλκυση τριτογενών δραστηριοτήτων, διοίκησης, εκπαίδευσης και εμπορίου στα μεγάλα αστικά κέντρα, γεγονός που σε συνδυασμό με τη βελτίωση των μεταφορικών υποδομών προκάλεσε καινούρια επεκτατικά φαινόμενα. Η αδιάκοπη εξάπλωση των αστικών κέντρων προς την υπαίθρο προετοίμασε τις συνθήκες για την προοδευτική ενσωμάτωση των όμορων αστικών, ημιαστικών και υπαίθριων περιοχών με αποτέλεσμα την δημιουργία των

διευρυμένων, πολυκεντρικών, αστικών συγκεντρώσεων που συνθέτουν τις Μεγαλουπόλεις.⁵¹

Ο Jean Gottman (1961) σχηματοποίησε τη Μεγαλούπολη, περιγράφοντάς την ως μια αστικοποιημένη περιφέρεια, υπερτοπικής ή υπερεθνικής εμβέλειας που εκτείνεται σε μεγάλες χωρικές εκτάσεις. Στην Ευρώπη εμφανίζονται οι αστικοποιημένες περιφέρειες στην κάτω κοιλάδα του Ρήνου (Ντόρτμουντ-Έσσεν-Ντίσελντορφ)⁵², στην περιοχή Ρουρ της Γερμανίας, στο τρίγωνο των πόλεων Ντόρτμουντ-Λίλλη-Άμστερνταμ, στην ζώνη Λονδίνο-Λίβερπουλ κ.λ.π.

Εικόνα 4

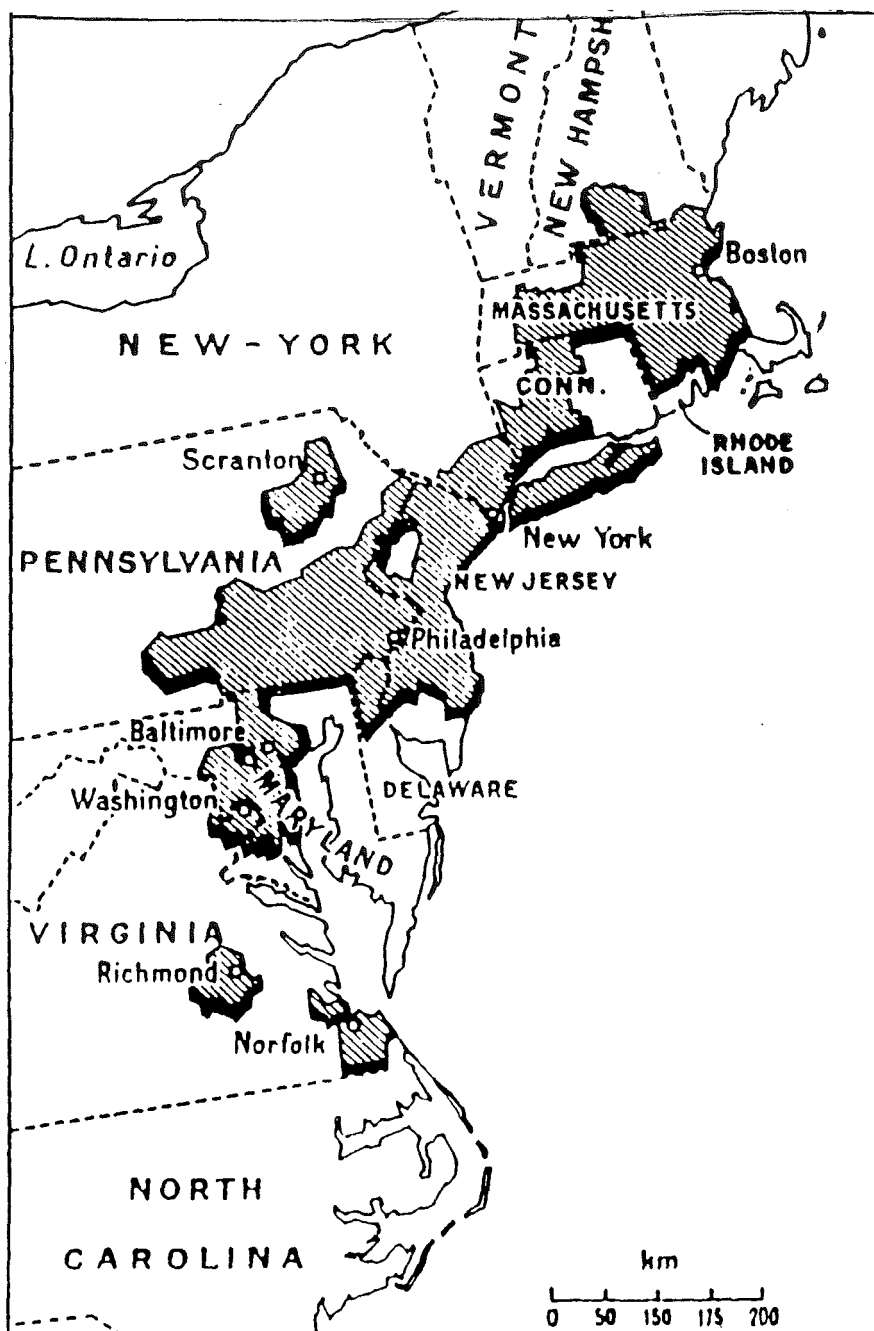
Η Παγκόσμια κατανομή των Μεγαλουπόλεων

Πηγή: Α. Δρακάκη, Ν. Κόνσολα, «Θέματα Αστικής Γεωγραφίας»

⁵¹ Βλ. Α. Δρακάκη, Ν. Κόνσολα : «Θέματα Αστικής Γεωγραφίας», σελ. 56

⁵² Βλ. Α. Δρακάκη, Ν. Κόνσολα : «Θέματα Αστικής Γεωγραφίας», σελ. 57

Αντίστοιχες αστικές ζώνες υπάρχουν στην Ιαπωνία (Μεγαλόπολη Τακαΐδο, που περιλαμβάνει ένα αστικό δίκτυο το οποίο εκτείνεται από το Τόκιο και τη Γιοκοχάμα μέχρι τη Ναγκόγια και την Οζάκα-Κόμπε και στις Η.Π.Α. (Βορειοανατολικός άξονας Βοστώνης-Νέας Υόρκης-Ουάσιγκτον, Βιομηχανική ζώνη Σικάγο-Ντιτρόιτ-Πίτσμπουργκ)

Εικόνα 5
Η Μεγαλόπολις στις Η.Π.Α.
Πηγή: Α. Δρακάκη, Ν. Κόνσολα, «Θέματα Αστικής Γεωγραφίας»

Ανάλογα φαινόμενα υπεραστικοποίησης εμφανίζονται κατά τις τελευταίες δεκαετίες και σε αναπτυσσόμενες χώρες, όπως η αστικοποιημένη περιφέρεια της Κωνσταντινούπολης ή η ζώνη Lima-Callao στο Περού.

Ενώ στα αστικά κέντρα των αναπτυγμένων κρατών η χωρική διεύρυνση συντελείται με την προοδευτική προαστιοποίηση των πόλεων, όπως περιγράφει η θεωρία των ομόκεντρων ζωνών του Burgess, στις οικονομικά ασθενέστερες χώρες λαμβάνουν χώρα φαινόμενα εντατικής επέκτασης του οικιστικού ιστού με την ανεξέλεγκτη δημιουργία αυθαίρετων οικισμών στις παρυφές των Μητροπολιτικών αστικών συγκεντρώσεων (π.χ. Brazilia), ως αποτέλεσμα της αδιάκοπης εσωτερικής μετανάστευσης.

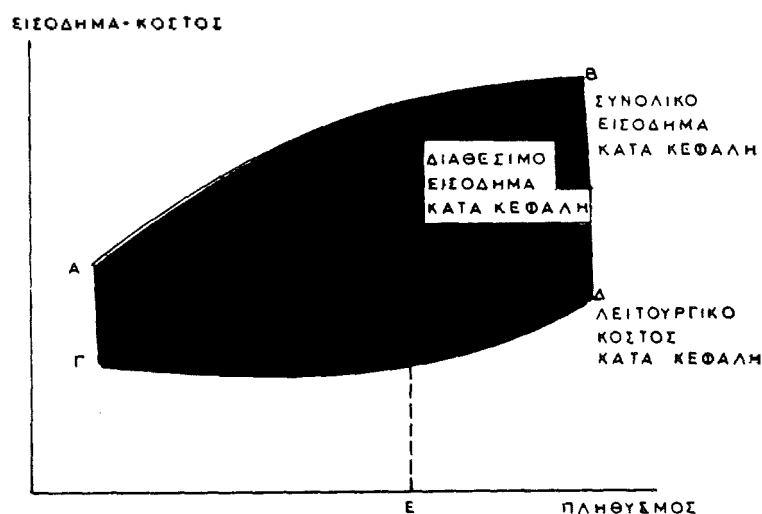
Η ανεξέλεγκτη και συνεχής επέκταση των μεγάλων αστικών κέντρων αποτελεί ένα από τα κύρια ζητήματα του Διεθνούς Αστικού Σχεδιασμού. Η έξαρση των φαινομένων χωρικού δυαδισμού και πόλωσης είναι αποτέλεσμα της υπερσυγκέντρωσης διοικητικών εξουσιών, πληθυσμού και κεφαλαίου στις αστικοποιημένες περιφέρειες, γεγονός που επιτείνει τα προβλήματα οικονομικής υστέρησης και υπανάπτυξης των γειτονικών ημιαστικών και αγροτικών περιφερειών. Παράλληλα η απορρόφηση φυσικών πόρων για τις ανάγκες της πόλης καθώς και η ρύπανση της ατμόσφαιρας και η ανεξέλεγκτη διάθεση των αποβλήτων δεν αφορούν μόνο τον αστικό χώρο αλλά προκαλούν αρνητικές επιπτώσεις σε γεωγραφικές ενότητες και οικοσυστήματα πολύ μεγαλύτερου χωρικού εύρους (π.χ. οι ανάγκες υδροδότησης μιας Μητροπολιτικής περιοχής, όπως η Αθήνα επιβάλλουν την μεταφορά νερού από περιοχές που εκτείνονται στην Αιτωλοακαρνανία, στη Φωκίδα και στην Φθιώτιδα).

Αρκετές θεωρίες έχουν διατυπωθεί για την επίλυση των προβλημάτων αστικοποίησης και των αρνητικών επιπτώσεων που προκαλούν στην ισόρροπη ανάπτυξη και την ορθολογική διαχείριση του χώρου. Ωστόσο οι στρατηγικές αποκέντρωσης και ανάσχεσης των φαινομένων αστικοποίησης δεν παρουσίασαν ιδιαίτερα αξιόλογα αποτελέσματα.

Εντούτοις ο σύγχρονος ρόλος των Μητροπόλεων, ως πρωτεύοντα, οικονομικά, πολιτικά και πολιτιστικά κέντρα ευρύτερου βεληνεκούς καθιστά αναγκαία την εφαρμογή σύγχρονων ευέλικτων πολιτικών αποκέντρωσης των αστικών λειτουργιών και βελτίωσης του αστικού οικοσυστήματος μέσα από παρεμβάσεις και προγράμματα επαναδιαχείρισης των χρήσεων γης και βιώσιμης ανάπτυξης.

3.2 Αστικά Μοντέλα αποκέντρωσης. Οι Πόλεις Δορυφόροι

Σύμφωνα με τη θεωρία της Οικονομικής των Αστικών Κέντρων η υπερσυγκέντρωση κεφαλαίων και πληθυσμού σε μια γεωγραφικά περιορισμένη αστική περιοχή δημιουργεί προβλήματα στις ενδογενείς οικονομικές λειτουργίες. Στις αναλύσεις των Isard (1956) και Klaasen (1965)⁵³ είναι δυνατός ο προσδιορισμός του άριστου πληθυσμιακού μεγέθους που πρέπει να έχει μια πόλη. Ενδεχόμενη περαιτέρω αύξηση του πληθυσμού επιφέρει νέες ανάγκες σε αστικές υποδομές και υπηρεσίες, αυξάνοντας παράλληλα το κόστος συμφόρησης της πόλης⁵⁴.

Σχήμα 5
Διάγραμμα KLAASEN για το άριστο πληθυσμιακό μέγεθος μια πόλης
Πηγή: Ν. Κόνσολας, «Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική»

⁵³ Ν. Κόνσολας : «Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική», σελ. 97

⁵⁴ Βλ. Alonso II : «The Economics of Urban Size, Friedman op cit», σελ. 434-445

Στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις η προοδευτική ένταξη νέων περιοχών στο αστικό σύνολο, προκαλεί διαρθρωτικές αλλαγές στις αστικές οικονομίες κλίμακας (δημιουργία παρασιτικών οικονομικών κυκλωμάτων) και εντείνει τις ανάγκες για την παροχή αστικών υποδομών.

Οι δυσλειτουργίες που προκαλούνται στις αστικές οικονομίες προστίθενται στα λειτουργικά προβλήματα των μεγάλων αστικών κέντρων που έχουν σχέση με την υποβάθμιση του περιβάλλοντος και την όξυνση των κοινωνικών αντιθέσεων (περιθωριοποίηση πληθυσμών, αύξηση των κοινωνικών συγκρούσεων και της εγκληματικότητας).

Οι δυσχέρειες που προκαλούνται στην διαχείριση των αστικών προβλημάτων στις Μεγαλουπόλεις και η ανάγκη για αποκέντρωση και ανάσχεση νέων χωρικών επεκτάσεων, έστρεψε το ενδιαφέρον του πολεοδομικού σχεδιασμού στην υιοθέτηση της πολιτικής των "Περιφερειακών Πόλεων" ή "Πόλεων Δορυφόρων".

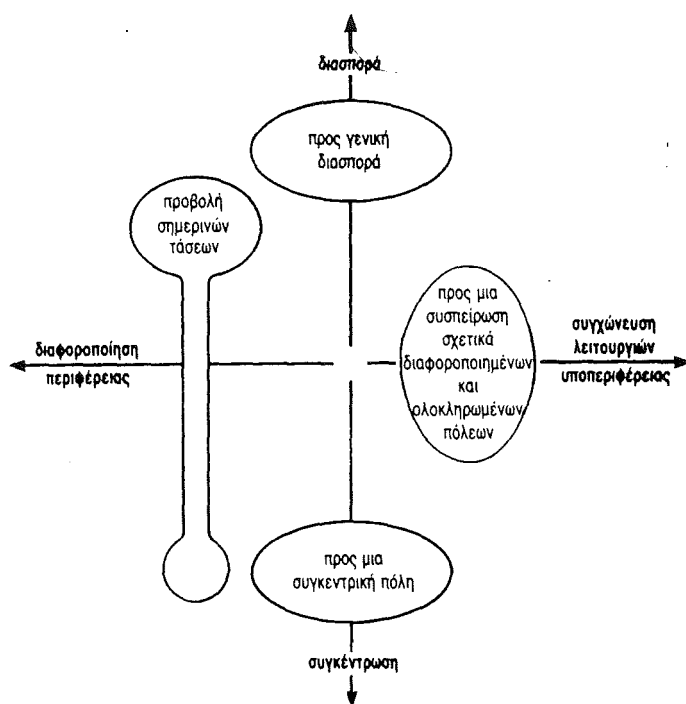
Σύμφωνα με την ομαδοποίηση των Lynch και Rowdin (1958)⁵⁵ διακρίνονται 5 μοντέλα αποκεντρωμένων πόλεων :

1. Η διάσπαρτη πόλη, στην οποία αποκεντρώνονται σταδιακά όλες οι βασικές λειτουργίες, όπως η κατοικία, το εμπόριο και η βιομηχανία, ενώ στο κέντρο συσσωρεύονται οι διοικητικές λειτουργίες.
2. Το αστικό σύστημα πυρήνας-δορυφόροι, όπου την υπερσυγκεντρωτική μεγαλούπολη πλαισιώνουν νέα αστικά σχήματα⁵⁶, που προσανατολίζονται σε μια κύρια λειτουργία (π.χ. πόλεις αεροδρομίων, εμπορικά κέντρα ή κέντρα υπηρεσιών, σύγχρονες τεχνοπόλεις).

⁵⁵ Βλ. Open University : «Η πόλη του μέλλοντος», σελ. 110

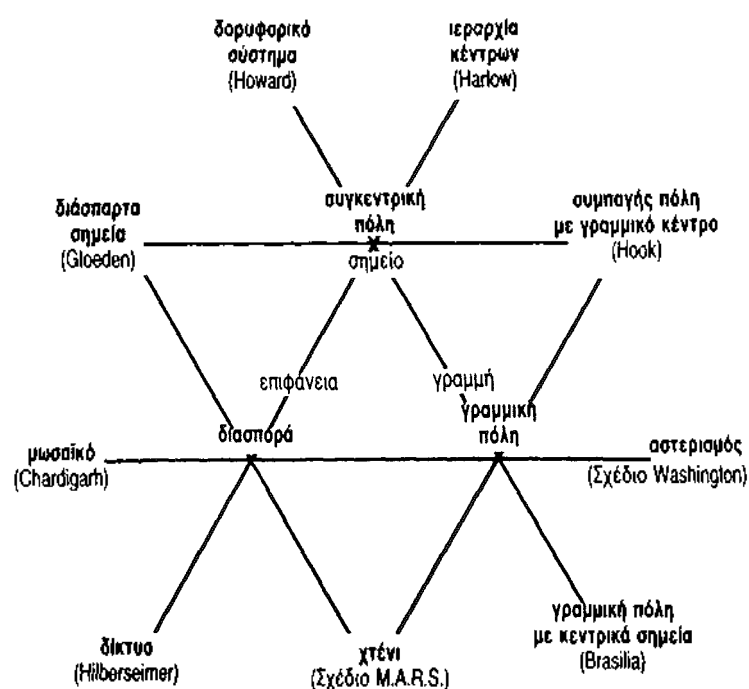
⁵⁶ Βλ. Η. Σιδηρόπουλος : «Ι.Π.Α. Σύγχρονες τάσεις στην Περιφερειακή Ανάπτυξη», σελ. 33

3. Η πόλη-γαλαξίας, όπου προοδευτικά εμφανίζονται τάσεις γενικής διασποράς χρήσεων και λειτουργιών.
4. Η πόλη αστέρας, η οποία αποτελεί εξελικτικό μοντέλο του συστήματος των δορυφόρων πόλεων.
5. Η πόλη δακτύλιος, στην οποία χωροθετούνται οι αστικές λειτουργίες και χρήσεις γης σε περιμετρικές ζώνες, π.χ. πόλεις υπνωτήρια, πράσινες ζώνες, δημιουργώντας ομογενοποιημένους αστικούς θύλακες.

Σχήμα 6
Οι δυνατότητες Αστικής Ανάπτυξης
Πηγή: Open University «Η πόλη του μέλλοντος»

Ωστόσο μεταγενέστερες αντιλήψεις του Αστικού Σχεδιασμού (Wurster 1963, Albers 1968)⁵⁷ επιλέγουν χωρικά μοντέλα, σύμφωνα με τα οποία, οι πόλεις δορυφόροι είναι δυνατόν να κατανέμονται σε περιφέρειες ομοκεντρικές γύρω από τον πυρήνα (ομόκεντρη πόλη) ή να διαχέονται κατά μήκος ενός γραμμικού, μεταφορικού κυρίως, άξονα (γραμμική πόλη).

Σχήμα 7
Μοντέλα επέκτασης των πόλεων
Πηγή: Open University «Η πόλη του μέλλοντος»

⁵⁷ Βλ. Open University : «Η πόλη του μέλλοντος», σελ. 112

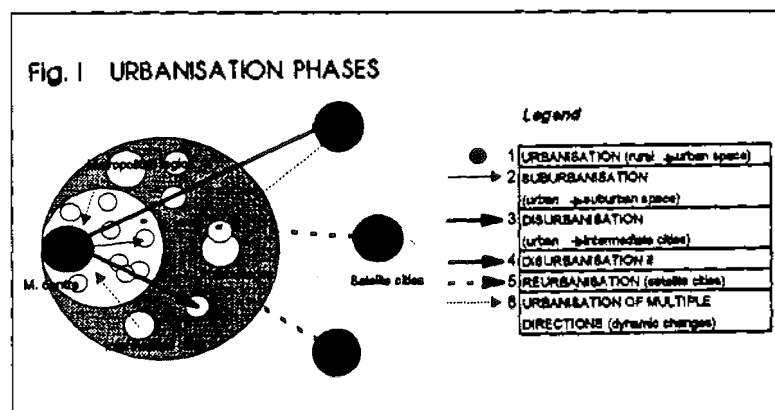
Αντίστοιχα στις Η.Π.Α. υιοθετήθηκε ο όρος "εξάστιο" (exurbs)⁵⁸, ο οποίος αποδίδει το μοντέλο αμιγούς προαστιοποίησης των ζωνών κατοικίας γύρω από το εμπορικό διοικητικό κέντρο.

Οι νεότερες αντιλήψεις σύμφωνα με το ζήτημα της αποκέντρωσης, εστιάζονται στην σταδιακή απομάκρυνση των διοικητικών λειτουργιών και στην ενίσχυση των τοπικών οικονομιών των περιφερειακών πόλεων μεσαίου μεγέθους (πληθυσμός πάνω από 500.000 κατοίκους). Στις τελευταίες δίνεται ιδιαίτερη προσοχή από τον Περιφερειακό Προγραμματισμό για την εδραίωση και ανάπτυξη ευέλικτων παραγωγικών δραστηριοτήτων, όπως τεχνολογικά πάρκα, κέντρα παροχής υπηρεσιών, κέντρα νέων μορφών τουρισμού, που να ολοκληρώνουν τις αστικές οικονομίες σκοπού των σύγχρονων μεγαλουπόλεων.

Έτσι τα νέα αστικά πρότυπα, όπως εντάσσονται στους σκοπούς και τα μέσα της περιφερειακής επιστήμης, διαμορφώνουν ολοκληρωμένα ενδογενή αστικά δίκτυα που περιβάλλουν τις μεγάλες πόλεις. Ταυτόχρονα προτάσσεται η λειτουργική συνέχεια μεταξύ των πόλεων και οικισμών που διαρθρώνουν το αστικό σύστημα με σκοπό την ισοκατανομή αρμοδιοτήτων και την οικονομική-παραγωγική συνεργασία των μεμονωμένων φορέων ενός ολοκληρωμένου αστικού-οικονομικού κυκλώματος (πολυπυρηνικές πόλεις)⁵⁹.

⁵⁸ Βλ. Γ. Σχίζας : «Αττική, μια οικολογική περιήγηση», σελ. 140

⁵⁹ Βλ. Εμ. Αλεξανδράκης : «από πρακτικά Σ.Ε.Π. 1995», σελ. 257

Σχήμα 8
Αστικό Μοντέλο Πόλεων Δορυφόρων
Πηγή: Α. Παρπαϊρης, Δελτίο Τ.Ε.Ε., τ. 1984, σελ. 109

3.3 Η Στρατηγική των Νέων Πόλεων ως προσπάθεια ορθολογικής διαχείρισης του χώρου

3.3.1 Εισαγωγή

Οι στρατηγικές αποκέντρωσης και ισόρροπής ανάπτυξης που εφαρμόστηκαν στον διεθνή χώρο για την αντιμετώπιση των προβλημάτων υπεραστικοποίησης επικεντρώθηκαν στην ενίσχυση επιλεγμένων αστικών κέντρων (Πόλοι Ανάπτυξης, Πόλεις, Δορυφόροι), τα οποία λειτουργώντας αντισταθμιστικά θα επιφέρουν νέες ισορροπίες στην κατανομή της ανάπτυξης στον χώρο.

Μια εξελικτική προσέγγιση στο θέμα της αποκέντρωσης αποτέλεσε η στρατηγική των "Νέων Πόλεων", σύμφωνα με την οποία προβλέπεται η εκ νέου χωροθέτηση, σχεδιασμός και κατασκευή των αστικών κέντρων, με προοπτική την προσέλκυση πληθυσμού και δραστηριοτήτων από τα μεγάλα αστικά κέντρα.

Το μοντέλο υλοποιήθηκε στις δεκαετίες του '60 και '70 σε αρκετές χώρες της Δυτικής Ευρώπης, όπως η Μ. Βρετανία, η Γαλλία, η Σουηδία και το Βέλγιο.

Ωστόσο τα προγράμματα των Νέων Πόλεων, όπως εφαρμόστηκαν στην Μ. Βρετανία και στη Γαλλία αποτελούν τις πιο συστηματικές και ολοκληρωμένες προσεγγίσεις.

3.3.2 Οι Νέες Πόλεις στην Μ. Βρετανία

Η υπερσυγκέντρωση πληθυσμού και η συγκέντρωση της βιομηχανίας στο Λονδίνο, έγιναν αντικείμενο μελέτης από την "Βασιλική Επιτροπή για την κατανομή του βιομηχανικού πληθυσμού" το 1940. Σύμφωνα με τις προτάσεις όπως διατυπώθηκαν από τον Πρόεδρο της

Επιτροπής Sir P. Abercrombie προβλεπόταν μια αποκεντρική πολιτική διττού χαρακτήρα. Αφενός ορίζονταν τα χωρικά όρια της πράσινης περιμετρικής ζώνης του Λονδίνου (green belt)⁶⁰, αφετέρου εισήχθηκε η στρατηγική των "Νέων Δορυφόρων Πόλεων".

Σκοπός του προγράμματος (New Towns Act), ήταν η δημιουργία και χωροθέτηση νέων περιφερειακών κυρίως, πόλεων σε επιλεγμένες γεωγραφικές θέσεις που είτε παρουσίαζαν φυσικά πλεονεκτήματα, όπως (πρώτες ύλες, φυσικοί πόροι), είτε γειτνίαζαν με κύριους χερσαίους συγκοινωνιακούς άξονες ή λιμάνια.

Η εφαρμογή του προγράμματος των νέων πόλεων ξεκίνησε το 1945 και μέχρι το 1950 είχαν ολοκληρωθεί 14. Τελικά δημιουργήθηκαν συνολικά 30 νέες πόλεις στην Μ. Βρετανία. Η υλοποίηση των προγραμμάτων κατασκευής έγινε βάση του θεσμού των "Αναπτυξιακών Οργανισμών" (Development Corporations), ο οποίος προέβλεπε την απόδοση αρμοδιοτήτων από την κεντρική κυβέρνηση σε εννεαμελή επιτροπή. Η τελευταία αναλάμβανε τον σχεδιασμό και την εργοληπτική πραγματοποίηση των έργων υποδομής και των εγκαταστάσεων που προορίζονταν για κοινή χρήση (εμπορικά κέντρα, σχολεία κ.λ.π.)⁶¹.

Η οριοθέτηση πληθυσμιακών στόχων για κάθε νέα πόλη ήταν της τάξεως των 100.000 κατοίκων, ενώ είχαν προκαθοριστεί οι προδιαγραφές χωροθέτησης των κύριων χρήσεων γης και των σχεδιαστικών προτύπων κατασκευής του κτιριακού εξοπλισμού.

⁶⁰ Βλ. Δ. Καρύδης : «Ανάγνωση Πολεοδομίας», σελ. 282

⁶¹ Βλ. Δ. Καρύδης : «Ανάγνωση Πολεοδομίας», σελ. 290

Εικόνα 6
Οι Νέες Πόλεις στην Μ. Βρετανία
Πηγή: Δ. Καρύδης, «Ανάγνωση Πολεοδομίας»

3.3.3 Οι νέες πόλεις στη Γαλλία

Το πρόγραμμα των νέων πόλεων εντάχθηκε στο ευρύτερο σχέδιο αποκέντρωσης της Γαλλίας που αναπτύχθηκε από τη δεκαετία του '60 και εξελίχθηκε παράλληλα με την ενίσχυση των επιλεγμένων αστικών-βιομηχανικών συγκεντρώσεων, όπως η Μασσαλία, η Λυών, η Λίλλη κ.λ.π. (Μητροπόλεις ισορροπίας).

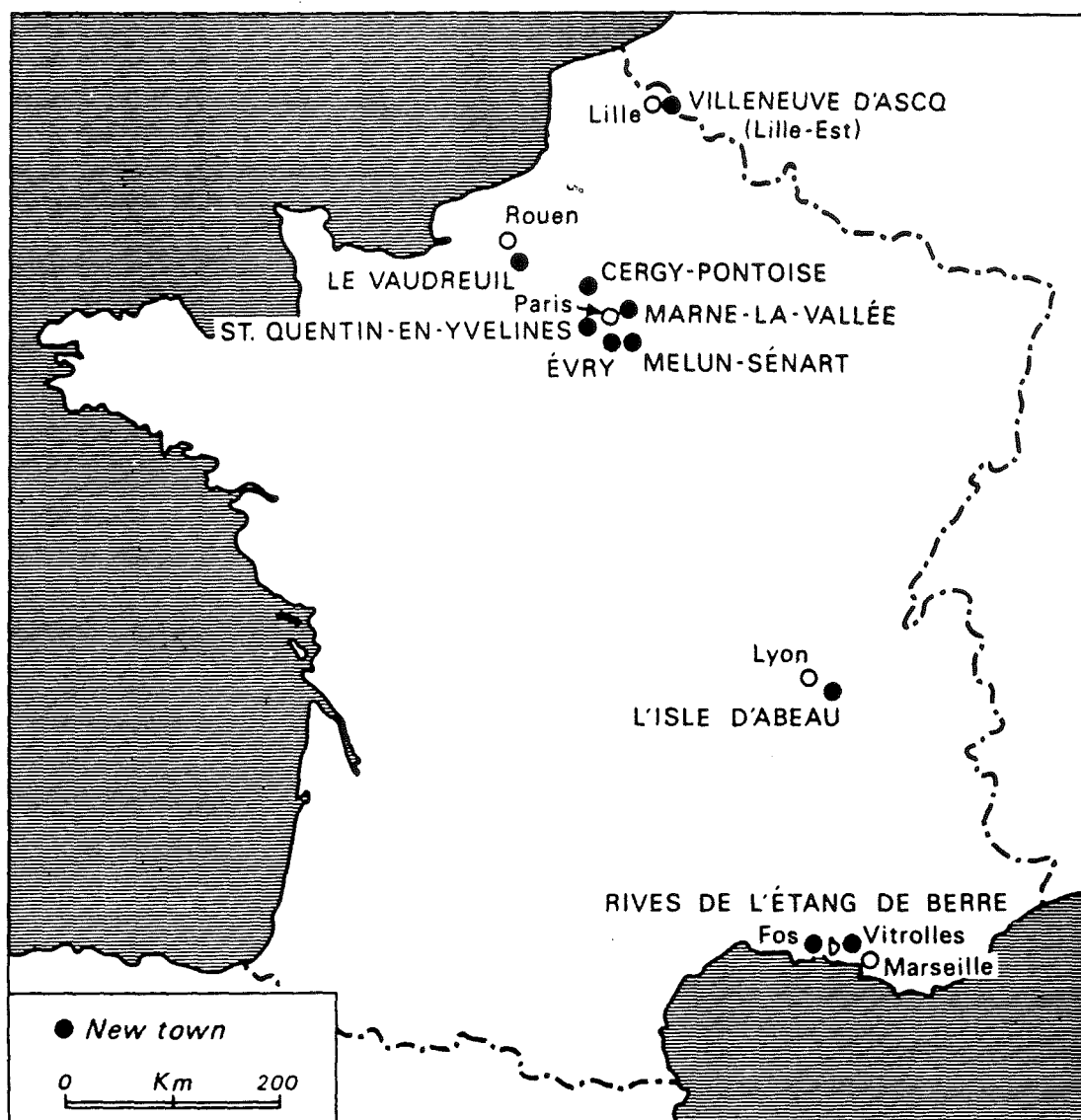
Η αρχική πρόβλεψη του Ρυθμιστικού Σχεδίου του Παρισιού για την δημιουργία οκτώ νέων πόλεων περιμετρικά της πρωτεύουσας, τροποποιήθηκε κατά την δεκαετία του '70 και τελικά κατασκευάστηκαν 5 πόλεις.

Παράλληλα υλοποιήθηκε η αποπεράτωση τεσσάρων νέων πόλεων στην περιφέρεια της Γαλλίας, οι οποίες χωροθετήθηκαν σε κοντινές θέσεις με τα υπάρχοντα αστικά κέντρα με σκοπό να λειτουργήσουν συμπληρωματικά στην προσπάθεια χωρικής εξισορρόπησης των παραγωγικών δραστηριοτήτων και του πληθυσμού.⁶²

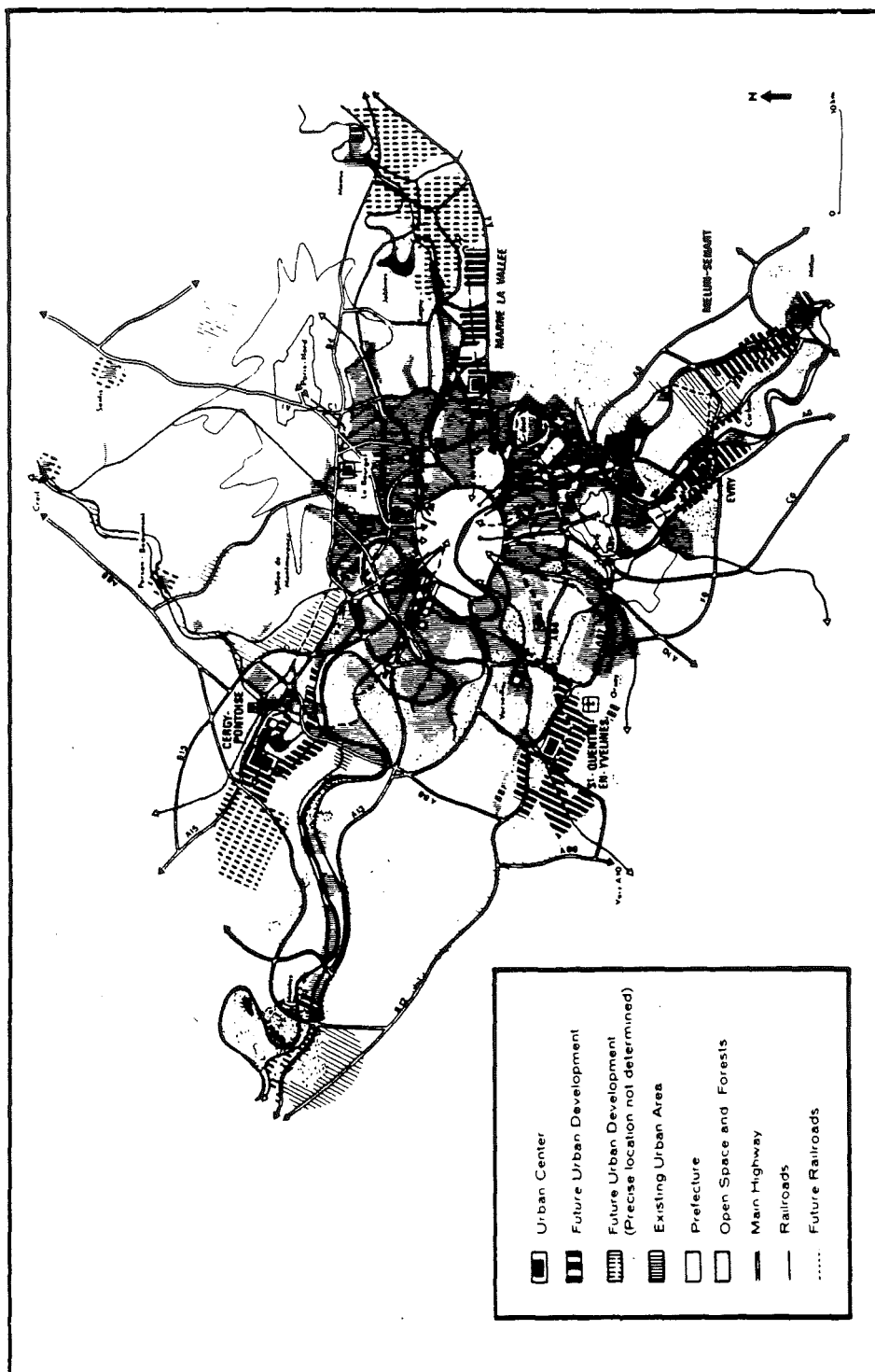
Οι πληθυσμιακοί στόχοι που τέθηκαν ήταν αρκετά υψηλοί (300.000 κάτοικοι)⁶³ και μόνο σε μία περίπτωση (St. Quentin - en Yvelines) η πόλη έφτασε τους 150.000 κατοίκους. Ωστόσο τα ποσοστά αστικής ανάπτυξης δεν ξεπέρασαν το 2 % - 2.5 % ετησίως, ενώ στην πράξη προέκυψαν αρκετά προβλήματα προσέλκυσης πληθυσμού στις νέες πόλεις.

⁶² Βλ. Δ. Καρύδης : «Ανάγνωση Πολεοδομίας», σελ. 265

⁶³ Βλ. Π. Σταθακόπουλος : «Νέες Πόλεις στη Γαλλία», σελ. 17

Εικόνα 8
Οι Νέες Πόλεις της Γαλλίας
Πηγή: Open University «Η πόλη του μέλλοντος»

Εικόνα 9
Οι Περιμετρικές Νέες Πόλεις του Παρισιού
Πηγή: Π. Σταθακόπουλος, «Νέες Πόλεις στη Γαλλία, Κτιστό πλαίσιο»

3.3.4 Μία κριτική αποτίμηση του μοντέλου των Νέων Πόλεων

Η στρατηγική των νέων πόλεων αποτελεί μία ολοκληρωμένη προσέγγιση του χωρικού προγραμματισμού εφόσον συνδυάζει τη δυνατότητα εφαρμογής γενικευμένων χωροταξικών πολιτικών με ολοκληρωμένες προτάσεις του αστικού σχεδιασμού.

Εντούτοις η ολοκλήρωση των αντίστοιχων προγραμμάτων στη Μ. Βρετανία και στη Γαλλία δεν συνοδεύτηκε από ανάλογη επίτευξη των προβλεπόμενων στόχων.

Η επιλογή συγκεκριμένων κριτηρίων χωροθέτησης, όπως η σύνδεση με περιοχές στις οποίες βρίσκονται πρώτες ύλες, προκάλεσε άμεση εξάρτηση των νέων πόλεων από τις τελευταίες. Αναφέρεται παραδειγματικά η νέα πόλη Glahrothes στη Σκωτία ⁶⁴, στην οποία η άμεση εξάρτηση με το μεγάλο ανθρακωρυχείο της περιοχής δημιούργησε σοβαρά προβλήματα, όταν στα τέλη της δεκαετίας του '50 έκλεισε το ορυχείο εξόρυξης και εκμετάλλευσης και η κυβέρνηση αναγκάστηκε να δημιουργήσει άμεσες παρεμβάσεις στην προσέλκυση νέων βιομηχανιών.

Ανάλογα ανελαστικές ήταν οι κρατικές επιλογές, τόσο στην Γαλλία, όσο και στην Μ. Βρετανία των συγκεκριμένων "κινητήριων βιομηχανιών" και επιχειρήσεων που εγκαταστάθηκαν στις νέες πόλεις. Σε πολλές περιπτώσεις η ενίσχυση μονοπωλιακών επιχειρήσεων και η απευθείας κατασκευή από την κεντρική κυβέρνηση των βασικών συγκοινωνιακών και μεταφορικών υποδομών δημιούργησε φαινόμενα υπερσυγκέντρωσης στις νέες πόλεις με αποτέλεσμα την εμφάνιση νέων προβλημάτων ανισοκατανομής της ανάπτυξης .

⁶⁴ Βλ. Δ. Καρύδης : «Ανάγνωση Πολεοδομίας», σελ. 312

Επίσης η εμμονή των κυβερνήσεων στην χωροθέτηση των νέων πόλεων κοντά σε μεγάλα αστικά κέντρα, τα οποία σε αρκετές περιπτώσεις είχαν επιλεγθεί για την στρατηγική των Πόλων Ανάπτυξης, όπως η Λυών και η Μασσαλία, βασιζόμενη στην λογική των διπολικών ή πολυπολικών μοντέλων ανάπτυξης προκάλεσε αρνητικά αποτελέσματα σε αστικά βιομηχανικά κέντρα που αντιμετώπιζαν ήδη διαρθρωτικά και οικονομικά προβλήματα. Όπως η επιλογή της περιοχής του Northwest στη Μ. Βρετανία, όπου η ίδρυση των νέων πόλεων προκάλεσε προβλήματα στα ήδη φθίνοντα βιομηχανικά κέντρα του Manchester και Liverpool.

Αντίστοιχες ανελαστικές πολιτικές εφαρμόστηκαν και στην επιλογή και αναπαραγωγή των πολεοδομικών προτύπων των νέων πόλεων, που είχαν ως αποτέλεσμα την μαζική αναπαραγωγή του αστικού κελύφους⁶⁵. Έτσι οι πόλεις δεν κατέστησαν ιδιαίτερα ελκυστικές για την προσέλκυση πληθυσμιακών μαζών.

Η επιλογή των "Νέων Πόλεων", αν και θεωρητικά θα συνέβαλλε στην προσπάθεια για την εξάλειψη των περιφερειακών ανισοτήτων με την εφαρμογή συνδυασμένων πολιτικών χωροταξίας και αστικής ανάπτυξης, δεν συνοδεύτηκε από ελαστικές πολιτικές των κυβερνήσεων της Γαλλίας και της Μ. Βρετανίας τόσο στην χωροθέτηση των νέων πόλεων, όσο και στην εφαρμογή των προγραμμάτων αναδιάρθρωσης των αστικών οικονομιών.

Έτσι τα αποτελέσματα συνοδεύτηκαν από σημαντικά προβλήματα, όπως αντανakλώνται από τις μεγάλες αποκλίσεις των πληθυσμών των νέων πόλεων σε σχέση με τους αρχικούς στόχους που είχαν τεθεί.

⁶⁵ Βλ. Π. Σταθακόπουλος : «Νέες Πόλεις στη Γαλλία», σελ. 4

Ωστόσο η λογική του μοντέλου έδωσε τις κατευθυντήριες γραμμές σε μεταγενέστερες προσεγγίσεις των "Νέων Πόλεων", όπως η εφαρμογή του προγράμματος Νέων Βιομηχανικών Πόλεων στην Ιαπωνία το 1962, πάνω στην οποία στηρίχτηκαν και τα προγράμματα χωροθέτησης Τεχνοπόλεων⁶⁶. Επίσης οι πολιτικές της μεταφοράς των πρωτευουσών σε νέες πόλεις, όπως στην Βραζιλία η δημιουργία της Μπραζίλια (1968) αντί του Ρίο και στην Νιγηρία η Aduja (1992) αντί του Λάγος, θεμελιώθηκαν πάνω στη θεωρητική βάση του μοντέλου των "Νέων Πόλεων".

⁶⁶ Βλ. Γ. Βενέρης : «Οι πόλεις αύριο», σελ. 200

3.4 Αστικές Συγκεντρώσεις. Τάσεις εξέλιξης και σύγχρονες πρακτικές Διαχείρισης

Την περίοδο της ανεξέλεγκτης αστικοποίησης και της άκρατης επέκτασης των μεγάλων υπερτοπικών Μητροπολιτικών συγκεντρώσεων, που συντελέσθηκε κατά τις δεκαετίες του '50 και '60 σε διεθνές επίπεδο, διαδέχτηκαν μεταγενέστερες φάσεις ορθολογικότερης αστικής διαχείρισης και εφαρμογής πολιτικών ανάσχεσης του φαινομένου κατά τις δεκαετίες του '70 και '80 (Πόλεις Δορυφόροι, Νέες Πόλεις).

Εξάλλου οι νεότερες εξελίξεις στον διεθνή γεωπολιτικό και οικονομικό χώρο αλλά και οι ενδογενείς χωρικές μεταβολές που λαμβάνουν χώρα στα μεγάλα Μητροπολιτικά κέντρα επαναπροσδιορίζουν τον χωρικό-αστικό χαρακτήρα τους.

Φαίνεται ότι οι μεγάλες Μητροπολιτικές συγκεντρώσεις διανύουν νέα στάδια ανάπτυξης, όπως καταδεικνύουν οι νέες τάσεις εξέλιξης.

Η αρχική προαστιοποίηση του κέντρου πυρήνα, είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία περιμετρικών ζωνών που αναπτύχθηκαν χωρίς συγκεκριμένα προγράμματα διαχείρισης. Αντίθετα οι μεταγενέστερες προεκτάσεις των πόλεων, εκτείνονται κατά μήκος των περιφερειακών δακτυλίων των Μητροπολιτικών κέντρων, ακολουθώντας κατά κανόνα ορθολογικούς τρόπους ανάπτυξης⁶⁷.

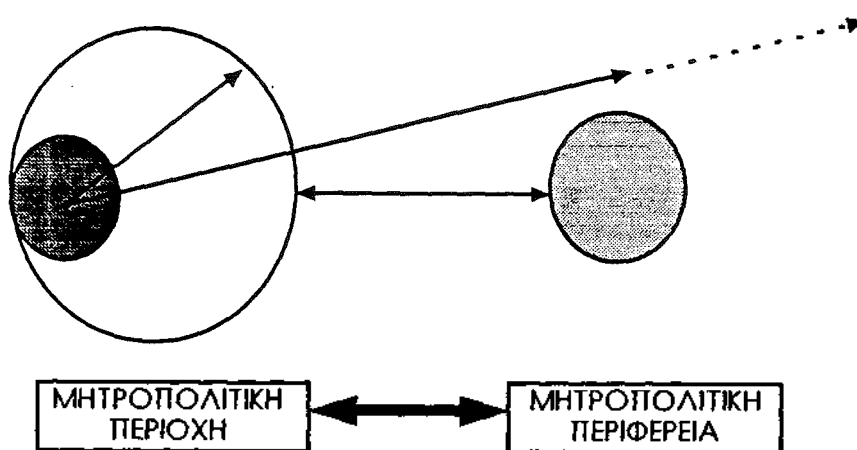
Χαρακτηριστικά αναφέρεται το Μητροπολιτικό Κέντρο της Βαρκελώνης⁶⁸, στην οποία το αρχικό "εμπορικό κέντρο" (πληθυσμός 1,7 εκ. κάτοικοι, έκταση 1.000 τετρ. Χιλιόμετρα), που γνώρισε ανάπτυξη μέχρι τη δεκαετία του '60 προστέθηκε μια ευρύτερη μητροπολιτική περιοχή (πληθυσμός 3,3 εκ. κάτοικοι, έκταση 500 τετρ. Χιλιόμετρα),

⁶⁷ Βλ. Η. Σιδηρόπουλος, «Οικονομική των Αστικών Κέντρων», σελ. 37-47

⁶⁸ Βλ. «Ένα όραμα για την Αθήνα», Πρακτικά Συνεδρίου, σελ. 204

όπου συνυπάρχουν οικονομικές λειτουργίες και περιοχές κατοικίας με αυξημένα προβλήματα πολεοδομικής διάρθρωσης. Ακολούθως, στο αστικό μητροπολιτικό σύστημα, προστέθηκε ένας νέος περιμετρικός δακτύλιος (πληθυσμός 1,5 εκ. κάτοικοι, έκταση 3.000 τετρ. Χιλιόμετρα), που βρίσκεται σε στάδιο ανάπτυξης από τη δεκαετία του '80. Στον περιφερειακό αστικό δακτύλιο, που βρίσκεται σε απόσταση 30-40 χιλιόμετρα από το κέντρο εκτείνονται 7 πόλεις μεγέθους 100.000-150.000 κατοίκων, οι οποίες βρίσκονται σε συνθήκες αμοιβαίας συνεργασίας και συμμετοχής σε θέματα απασχόλησης και παροχής υπηρεσιών.

Όσον αφορά στην δημογραφική εξέλιξη και την εσωτερική διάρθρωση του πληθυσμού στις κεντρικές μητροπόλεις της δυτικής Ευρώπης, όπως το Λονδίνο, το Παρίσι, οι Βρυξέλες, παρατηρούνται αντίστροφες διαδικασίες ανάπτυξης των κεντρικών περιοχών, σε σχέση με τις τάσεις εγκατάλειψης των πυρήνων και μαζικής προστικοποίησης που έλαβαν χώρα την περασμένη δεκαετία.

Σχήμα 9

Μετασχηματισμός του Μητροπολιτικού Χώρου

Πηγή: Α. Παρπαϊρης, «Η Αθηνοκεντρική Περιφερειακή Ανάπτυξη και οι Διεθνείς Προκλήσεις»

Τα μητροπολιτικά κέντρα του Ευρωπαϊκού νότου, έπειτα από τις μακροχρόνιες περιόδους μαζικής αστικοποίησης εμφανίζουν τάσεις στασιμότητας του πληθυσμού τους, πιθανόν λόγω των αντίστοιχων προγραμμάτων αποκέντρωσης που εφαρμόζονται.

Αντίθετα οι μεγάλες μητροπόλεις των αναπτυσσόμενων χωρών βρίσκονται ακόμα στη φάση της μαζικής αστικοποίησης, όπως η αστικοποιημένη περιφέρεια της Κωνσταντινούπολης, στην οποία κατοικεί το 1/4 του συνολικού πληθυσμού της Τουρκίας. Σύμφωνα με το 7ο Αναπτυξιακό Σχέδιο η αύξηση του πληθυσμού στην περιφέρεια Ανατολικού Μαρμαρά ήταν της τάξης του 45% για την περίοδο 1985-1990, όταν για την ίδια περίοδο τα αντίστοιχα ποσοστά για την Άγκυρα και την Τουρκία κυμάνθηκαν στο 22%.⁶⁹

Τα νέα διαχειριστικά σχήματα που εφαρμόζονται στις μητροπολιτικές συγκεντρώσεις ακολουθούν μοντέλα συντονισμού των αποφάσεων των τοπικών αυτοδιοικήσεων σε αντίθεση με τα προγενέστερα καθολικά και κεντρικά συστήματα διοίκησης.

Στην μητροπολιτική περιοχή της Ρώμης, για παράδειγμα, η ανατολική περιφερειακή ζώνη, στην οποία επεκτείνεται σταδιακά ο αστικός ιστός, συντίθεται από 7 Δήμους, που συναποφασίζουν για θέματα διαχείρισης του χώρου και περιβάλλοντος με τον Δήμο της Ρώμης.

Σήμερα η ανάπτυξη ενδωγενών αστικών δικτύων μέσα στα όρια των μεγάλων αστικών συγκεντρώσεων συμβάλλει σε μια ορθολογικότερη διαχείριση των διαρθρωτικών προβλημάτων και των τάσεων εξάπλωσης, μέσα από συμμετοχικές δράσεις των Τοπικών Αυτοδιοικήσεων και των κεντρικών φορέων εξουσίας.

⁶⁹ Βλ. Άρθρο Prof. H. Suher : «Istanbul as a Special Region», 37ο Ευρωπαϊκό Συνέδριο E.R.S.A.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΟΙ ΠΟΛΕΙΣ ΩΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

4.1 Εισαγωγή

Οι σύγχρονες πολιτικές της Περιφερειακής Επιστήμης στρέφονται προς νέα ευέλικτα αναπτυξιακά μοντέλα που αφενός ευνοούν την αυτοδύναμη οικονομική ανόρθωση, αφετέρου διαρθρώνονται χωρικά βάσει διαδικασιών συμμετοχής, συνέργειας και ανταλλαγής πληροφοριών.

Τα αστικά κέντρα επανακαθορίζουν τον στρατηγικό ρόλο τους στους στόχους και σκοπούς του Διεθνούς Σχεδιασμού με την προοδευτική μετεξέλιξη τους από συγκεντρωτικούς βιομηχανικούς-παραγωγικούς πυρήνες ή πόλους ανάπτυξης σε δυναμικούς φορείς εξέλιξης και διάδοσης γνώσης, επιστήμης και τεχνολογίας.

Έτσι μέσω των πόλεων και των αστικών δικτύων προωθούνται ενέργειες και δράσεις ανάπτυξης ευέλικτων παραγωγικών προτύπων διάχυσης ενδογενών πολιτισμικών αξιών, σύμφωνα με τις οποίες αντιμετωπίζονται τα σύγχρονα κοινωνικοοικονομικά και περιβαλλοντικά προβλήματα υπό το πρίσμα της βιώσιμης και αειφόρου ανάπτυξης.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί αναπτύσσονται οι νέες εσωτερικές συνιστώσες οικονομικής διάρθρωσης και τα σύγχρονα χωρικά προβλήματα των αστικών κέντρων. Στη συνέχεια αναλύονται οι δυναμικές εξέλιξης που καθιστούν τις πόλεις στρατηγικούς φορείς προγραμματισμού και σχεδιασμού της Περιφερειακής Πολιτικής στο διεθνές, Εθνικό και Περιφερειακό Περιβάλλον.

4.2 Αστική αναδιάρθρωση και μετεξέλιξη

4.2.1 Ενδογενής τάσεις οικονομικής ανάπτυξης

Οι οικονομίες συγκέντρωσης που αναπτύσσονται στο ενδοαστικό περιβάλλον ως αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης με τις διαδικασίες αστικοποίησης προσδιορίζουν το οικονομικό-παραγωγικό κύκλωμα των πόλεων.

Σύμφωνα με τον A. Weber (1909) οι αστικές οικονομίες συγκέντρωσης αποτελούν βασικό παράγοντα χωροθέτησης και προσέλκυσης νέων επιχειρήσεων σε μια πόλη. Ο Hoover μελετώντας τις επιπτώσεις από την εγκατάσταση μιας επιχείρησης σε ένα αστικό κέντρο διέκρινε τις οικονομίες κλίμακας που αφορούν την περαιτέρω εξέλιξη της επιχείρησης στο σημείο χωροθέτησης, από τις οικονομίες θέσεις που προκαλούν αναπτυξιακά αποτελέσματα σε επιχειρήσεις του ίδιου κλάδου και τις οικονομίες αστικοποίησης που επιδρούν πολλαπλασιαστικά στο συνολικό οικονομικό κύκλωμα της περιοχής.

Οι σύγχρονες πόλεις με τις ευκαιρίες που παρέχουν⁷⁰ μέσα από τις αστικές οικονομίες κλίμακας, την οργανική σύνθεση κεφαλαίων και τις δυνατότητες παροχής υποδομών και εξωτερικών διασυνδέσεων αποτελούν το κατάλληλο χωρικό υπόβαθρο για την εγκατάσταση και λειτουργική διάρθρωση των επιχειρήσεων μαζικής παραγωγής και τυποποίησης.

Έτσι η παρουσία θετικών αστικών οικονομιών προκαλεί διαδικασίες προσέλκυσης επενδύσεων, κεφαλαίου και εργατικού δυναμικού στις πόλεις, γεγονός που σύμφωνα με τη θεωρία των Πόλων Ανάπτυξης, είναι δυνατόν να λειτουργήσει ευεργετικά για την ανάπτυξη της ευρύτερης περιφέρειας.

Στη σύγχρονη εποχή οι διαφοροποιήσεις στις δομές της διεθνούς παραγωγής και η επικράτηση ευέλικτων συστημάτων που στρέφονται στην δημιουργία λειτουργικών προϊόντων, προσαρμοζόμενων στις ανάγκες των καταναλωτών, έχουν ως αποτέλεσμα την αναδιάρθρωση των αστικών, οικονομικών κυκλωμάτων.

Κατά τη τελευταία δεκαετία συντελείται διεθνώς η προοδευτική μετάβαση από τις αστικές οικονομίες κλίμακας στις αστικές οικονομίες σκοπού/εξειδίκευσης (economies of scope),⁷¹ οι οποίες συνίστανται από σύνθετα παραγωγικά συμπλέγματα μεταξύ διαφορετικών επιχειρήσεων που χωροθετούνται σε ορισμένες περιοχές των πόλεων και λαμβάνουν μέρος στην παραγωγική διαδικασία με σκοπό την σύντμηση του συνολικού χρόνου παραγωγής.

Έτσι εμφανίζονται φαινόμενα χωρικής πόλωσης⁷² και συσσώρευσης επιχειρήσεων που παράγουν επώνυμα καταναλωτικά αγαθά και ενδιάμεσα προϊόντα σε ορισμένους αστικούς θύλακες για να είναι συνδεδεμένες με τα τοπικά υπεργολαβικά δίκτυα (τεχνολογίες αιχμής).

Αρκετές ευρωπαϊκές πόλεις μεταβάλλοντας την λειτουργική δομή τους ενίσχυσαν την διάρθρωση ενδοαστικών δικτύων συνεργασίας, προσφέροντας δυνατότητες παραγωγής και ανάπτυξης γνώσης (Remy 1966) και τεχνολογίας. Ταυτόχρονα προωθήθηκαν οι δυνατότητες διασυνδέσεων με το εξωτερικό οικονομικό και παραγωγικό περιβάλλον με την εξέλιξη της πληροφορικής επιστήμης και των πολυμέσων επικοινωνίας.

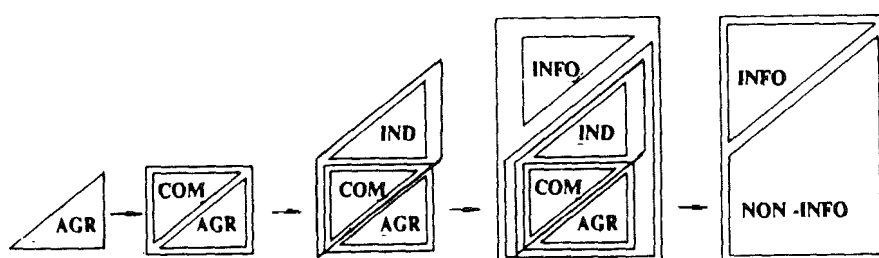
⁷⁰ Βλ. Ι. Τσουδερός : «Από Πρακτικά Σ.Ε.Π. 1995», σελ. 282

⁷¹ Βλ. Άρθρο Ν. Κόνσολο στο : «Σύγχρονες τάσεις στην Περιφερειακή Ανάπτυξη», σελ. 26

⁷² Βλ. Δ. Οικονόμου, από Γ. Γετίμης, Γ. Κωκαλάς, Ν. Μαραβέγιας : «Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη» σελ. 79

Έτσι οι σύγχρονες προσεγγίσεις της Περιφερειακής Επιστήμης που μεταθέτουν το ενδιαφέρον από τις πολιτικές ανελαστικής ενίσχυσης της παραγωγής, μέσω χρηματοδοτήσεων, παροχών κεφαλαίου και επενδύσεων, στην αναζήτηση νέων ευέλικτων μέσων ανάπτυξης, όπως οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, τα Τεχνολογικά Πάρκα, η βελτίωση του ανθρώπινου κεφαλαίου (Soft Infrastructure), βρίσκουν πρόσφορο έδαφος εφαρμογής στη νέα παραγωγική-οικονομική διάρθρωση των πόλεων.

Ωστόσο στις σύγχρονες αστικές συγκεντρώσεις η συνύπαρξη θυλάκων υψηλής τεχνολογικής και οικονομικής στάθμης με περιοχές οικονομικής-βιομηχανικής παρακμής, προκαλεί προβλήματα ενδοαστικής χωρικής συνοχής (πολυκεντρικές πόλεις).

Σχήμα 10
 Διαφοροποίηση των Δομών Αστικής Οικονομίας
 Πηγή: Γ. Βενέρης, «Οι πόλεις αύριο»

4.2.2 Αστικό Περιβάλλον, Προβλήματα και Προοπτικές

Τα μεγάλα αστικά κέντρα γνώρισαν διεθνώς ραγδαία ανάπτυξη στις δεκαετίες του '50 και '60, που συντελέστηκε με την συνεχή εγκατάσταση και διεύρυνση των παραγωγικών-βιομηχανικών συμπλεγμάτων και την συνεπακόλουθη μαζική πληθυσμιακή συσσώρευση.

Η διαφοροποίηση των αναπτυξιακών συνιστωσών μεταξύ των ευρωπαϊκών πόλεων και των μεγάλων αστικών συγκεντρώσεων των αναπτυσσόμενων χωρών του νότου, εστιάζεται όχι τόσο στις κινητήριες δυνάμεις προσέλκυσης πληθυσμού και κεφαλαίου, όσο στις ανισότητες σχετικά με τις δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης, παροχής ευκαιριών απασχόλησης και κοινωνικής ανέλιξης και γενικότερα βελτίωσης των συνθηκών ποιότητας διαβίωσης.

Εντούτοις η όξυνση των φαινομένων αστικοποίησης, από την δεκαετία του '70, τόσο στις Ευρωπαϊκές Μητροπόλεις (Παρίσι, Λονδίνο, Μαδρίτη, Αθήνα) κ.λ.π., όσο και στα μεγάλα αστικά κέντρα των αναπτυσσόμενων κρατών (Κάιρο, Κωνσταντινούπολη, Δελχί κ.λ.π.) επέδρασε καταλυτικά στην διόγκωση των προβλημάτων υποβάθμισης του αστικού περιβάλλοντος, της ρύπανσης της ατμόσφαιρας και της μόλυνσης του υπεδάφιου και του παραθαλάσσιου αστικού χώρου.

Οι διαρθρωτικές αλλαγές στον παραγωγικό και οικονομικό ιστό και οι ενδοαστικές διαφοροποιήσεις χρήσεων και λειτουργικών, προκάλεσαν φαινόμενα αστικού δυαδισμού. Η κοινωνική πόλωση (urban debay) που εξελίσσεται μεταξύ των παρηκμασμένων κεντρικών συνοικιών και των αναπτυγμένων προαστίων είναι υπαίτια για τις ενδοαστικές κοινωνικές συγκρούσεις (κινήματα πόλεων).

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες καταγράφονται τάσεις παγκοσμιοποίησης των σημαντικότερων διαρθρωτικών προβλημάτων των πόλεων. Η συνεχιζόμενη πληθυσμιακή συσσώρευση, η διαρκής περιβαλλοντική υποβάθμιση και η όξυνση των ενδοαστικών κοινωνικών και οικονομικών αντιθέσεων αποτελούν παρενέργειες των φαινομένων αστικοποίησης που εξελίχθηκαν διεθνώς ως προϊόν της επικράτησης του καπιταλιστικού μοντέλου οικονομικής διεύρυνσης.

Ταυτόχρονα η εντεινόμενη υποβάθμιση του υπαίθριου χώρου, που αποτέλεσε πεδίο απομύζησης φυσικών πόρων για πολλές δεκαετίες, συμπληρώνεται από την άναρχη αστικοποίηση, ως αποτέλεσμα της αναζήτησης νέων χώρων εγκατάστασης από την ανώτερη αστική τάξη.

Η αέναη και ανεξέλεγκτη αστικοποίηση του πλανήτη (το 40% του πληθυσμού κατοικεί στις πόλεις με προοπτική το 2000 το αντίστοιχο ποσοστό να προσεγγίσει το 50%)⁷³, προκάλεσε την κρίση του Διεθνούς Αστικού Σχεδιασμού (Ludlow 1997)⁷⁴.

Οι νέες αναζητήσεις των αστικών πολιτικών εστιάζονται, όσον αφορά στο ενδοαστικό περιβάλλον, στην ενίσχυση των υποδομών και των παρεχόμενων υπηρεσιών, καθώς και στην αναβάθμιση-ανάπλαση των προβληματικών περιοχών και συνοικιών.

Παράλληλα, οι σύγχρονες προσεγγίσεις του Περιφερειακού Προγραμματισμού σε σχέση με την Αστική Ανάπτυξη, στοιχειοθετούνται σε νέες βάσεις, αποδίδοντας στις πόλεις συγκεκριμένους ρόλους - "κλειδιά", όπως αυτοί καθορίζονται από τις ανάγκες και τους στόχους των

⁷³ Βλ. Π. Δρακάκη, Ν. Κόνσολα : «Θέματα Αστικής Γεωγραφίας», σελ. 53

⁷⁴ Βλ. Άρθρο Α. Πορπαΐρη : «Η Αθηνοκεντρική Περιφερειακή Ανάπτυξη», 4ο Συνέδριο Ελληνικής Εταιρείας ERSA, σελ. 7

Πολιτικών Περιφερειακής Ανάπτυξης σε διεθνές, εθνικό/περιφερειακό, ενδοπεριφερειακό/αστικό επίπεδο.⁷⁵

Σε κάθε επίπεδο αντιστοιχούν ορισμένα ζητήματα-θέματα που προσεγγίζουν τον ειδικό ρόλο των πόλεων.

Επίπεδο	Αστικά θέματα-κλειδιά
Διεθνές	Κυριαρχία μεγάλων πόλεων Πολικότητα μέσω μεταφορικών υποδομών μεγάλων ταχυτήτων Ανάπτυξη νέων ιεραρχιών με την εξαφάνιση των συνόρων Πίεση στις πόλεις εισόδου Αναδιάταξη των αναπτυξιακών αξόνων Επαναπροσδιορισμός του ρόλου των περιφερειακών πόλεων
Εθνικό/Περιφερειακό	Περαιτέρω υποβάθμιση ή επανάκαμψη της παρακμής των βιομηχανικών πόλεων Νέα Πολιτική για πόλεις υψηλής αμυντικής τεχνολογίας και στρατηγικών εγκαταστάσεων Αστικοαγροτικές ζώνες: η πανταχού παρούσα πόλη Μη κατευθυνόμενη ανάπτυξη στις πόλεις του "Νότου" Πόλεις στην εθνική περιφέρεια ως αποτέλεσμα του τουρισμού και της δευτερεύουσας κατοικίας.
Διαπεριφερειακό/Αστικό	Το μέλλον της αστικής δομής Υποβάθμιση αστικών υποδομών και υπηρεσιών Αστική φτώχεια Αστικές αγορές γης: Μια χρονοβόμβα Αστικές μεταφορές: επανεμφανιζόμενο πρόβλημα Αστικά περιβαλλοντικά προβλήματα

⁷⁵ Βλ. Η. Σιδηρόπουλος από Ι.Π.Α. : «Σύγχρονες τάσεις στην Περιφερειακή Ανάπτυξη», σελ. 31

Ταυτόχρονα αναπτύσσονται συμμετοχικά αστικά δίκτυα, σε εθνικό και διακρατικό επίπεδο, με στόχο την εμπορική και οικονομική συνεργασία, αλλά και πάνω στην κοινή δράση για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και της εν γένει υποβάθμισης της ποιότητας ζωής στον αστικό χώρο.

4.3 Περιφερειακή και Αστική Ανάπτυξη

4.3.1 Ο ρόλος των πόλεων στο Διεθνή Σχεδιασμό

Οι νέες προοπτικές που διανοίγονται για την εναρμόνιση του Αστικού Σχεδιασμού στην Περιφερειακή Ανάπτυξη, προσδιορίζονται από τις σύγχρονες τάσεις αστικοποίησης, όπως εξελίσσονται κατά τη τρέχουσα δεκαετία. Οι μεγάλες Μητροπολιτικές συγκεντρώσεις γνωρίζουν νέα σημαντική πληθυσμιακή αύξηση, ενώ προοδευτικά, μια σειρά από μεσαίου μεγέθους Αστικά Κέντρα καθίστανται δυναμικοί φορείς ανάπτυξης.

Οι παγκόσμιες εμπορικές και γεωπολιτικές ανακατατάξεις διαμορφώνουν τις εθνικές πολιτικές καλώντας τα σύγχρονα κράτη να συμμετάσχουν σε ένα καθολικό, εμπορικό-οικονομικό περιβάλλον. Οι Μητροπολιτικές πρωτεύουσες των αναπτυσσόμενων ή των οικονομικά ασθενέστερων χωρών και περιφερειών αναλαμβάνουν το διττό ρόλο της συγκέντρωσης των παραγωγικών συνιστωσών, όπως η Σεούλ στη Νότια Κορέα, η Ταϊπέχ στην Ταϊβάν, η Κωνσταντινούπολη στη Δυτική-Ευρωπαϊκή Τουρκία, ώστε να λειτουργήσουν μεταγενέστερα ως κινητήριοι μοχλοί της ευρύτερης κοινωνικοοικονομικής ανόρθωσης, ("Όταν οι Πρωτεύουσες δεν λειτουργούν σημαίνει ότι και τα Κράτη δεν λειτουργούν" - Habitat II, 1995)⁷⁶.

Παράλληλα οι νέες απαιτήσεις συμμετοχικών λειτουργιών συνεργασίας και συνέργιας προσαρμόζουν το μοντέλο των Πόλων Ανάπτυξης, από ένα κλειστό κύκλωμα περιφερειακής χωρικής εμβέλειας σε ένα σύγχρονο σύστημα δικτύων Πόλεων-Πυλώνων Ανάπτυξης, που να

⁷⁶ Βλ. Α. Παρπαϊρης, «Η Αθηνοκεντρική, Περιφερειακή Ανάπτυξη», 4ο Συνέδριο Ελληνικής Εταιρείας ERSΑ, σελ. 10

ανήκουν σε διευρυμένα χωρικά συστήματα διαπεριφερειακής και διεθνούς εμβέλειας.

Οι πόλεις αποτελούν πλέον τους κύριους φορείς οικονομικής ανάπτυξης, ανταγωνιστικότητας και απασχόλησης. Η δυνατότητα των αστικών κέντρων να δημιουργούν προϋποθέσεις ανάπτυξης καινοτομιών καθορίζει τη συμμετοχή τους στην βιώσιμη, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Τα σχετικά πλεονεκτήματα και οι αδυναμίες των πόλεων αντανακλούν άμεσα την συνολική απόδοση σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο και καθορίζουν τις νέες διαπεριφερειακές και διακρατικές ανισότητες.

Ταυτόχρονα μέσω των αστικών κυκλωμάτων αναζητούνται συντονισμένες δράσεις για την αντιμετώπιση των εσωτερικών προβλημάτων τους, τα οποία πηγάζουν από τις σύγχρονες οικονομικές και κοινωνικές ανακατατάξεις και συνδέονται με την παγκοσμιοποίηση, την κοινωνία των πληροφοριών, τις δημογραφικές εξελίξεις και την διαχείριση των φυσικών πόρων.

Οι πόλεις καθίστανται πρωτογενείς παράγοντες στους στόχους της αειφορίας και τη βελτίωσης της ποιότητας ζωής. Μέσα από την ανάπτυξη ενδογενών δυναμικών ανάπτυξης έρευνας, τεχνολογίας σνεπικουρούμενων από τις αστικές υποδομές επικοινωνιών και μεταφορών και τις δυνατότητες εφαρμογής ολοκληρωμένων αστικών πολιτικών βιωσιμότητας δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την αναπαραγωγή και διάχυση των αναπτυξιακών συνιστωσών στο ευρύτερο ανθρώπινο και φυσικό περιβάλλον.

4.3.2 Αστικοποίηση και ανταγωνισμός

Οι σύγχρονες πόλεις, λειτουργώντας ως πυρήνες περιφερειακής/διαπεριφερειακής ανάπτυξης εντάσσονται σε ένα χωρικό και λειτουργικά κατακερματισμένο και ανταγωνιστικό διεθνές οικονομικό περιβάλλον.

Τα κέντρα διοίκησης και έρευνας πολυεθνικών εταιρειών υψηλής τεχνολογίας και οι έδρες των χρηματοπιστωτικών και εμπορικών επιχειρήσεων αναζητούν νέους χώρους εγκατάστασης σε δυναμικά αστικά κέντρα που να παρέχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα στην ανθρώπινη και υλικοτεχνική υποδομή.

Η έννοια της πόλης της επιχείρησης (Hall, p. 1988)⁷⁷ αποδόθηκε στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις των Η.Π.Α. και του τόξου του Ειρηνικού, αλλά προοδευτικά καθορίζει το νέο διεθνές μοντέλο-πρότυπο ανάπτυξης των αστικών συγκεντρώσεων.

Τα φαινόμενα γεωγραφικής πόλωσης και έντονης άμιλλας ανάμεσα στα αστικά κέντρα τόσο σε διαπεριφερειακό όσο και σε διακρατικό περιβάλλον, έγιναν αφορμή να την ανάπτυξη νέων πολιτικών προσέλκυσης κεφαλαίου που αποτελούν την κινητήρια δύναμη για τις σύγχρονες μορφές ενδογενούς αστικής ανάπτυξης.

Τα αστικά προγράμματα ενίσχυσης των υποδομών πληροφορικής, επικοινωνιών και συγκοινωνιών, παροχής κοινωνικών υπηρεσιών και προώθησης ανάληψης επιχειρηματικών πρωτοβουλιών με σκοπό την εν γένει βελτίωση της ποιότητας ζωής έχουν απώτερο στόχο τη διεθνή προβολή και διαφήμιση (place marketing) (urban boosterism) όπως αποδίδονται από τον όρο "Πολεοδιαφήμιση"⁷⁸.

⁷⁷ Βλ. Η. Σιδηρόπουλος από Ι.Π.Α. : «Σύγχρονες τάσεις στην Περιφερειακή Ανάπτυξη», σελ. 34

⁷⁸ Βλ. Άρθρο Α. Λεοντίδου από Πρακτικά Συνεδρίου : «Ένα όραμα για την Αθήνα», σελ. 54

Ο προσανατολισμός των αστικών στρατηγικών ανάπτυξης ανάγεται σε τρία επίπεδα.:

- 1) Η ενίσχυση της κεντρικότητας : Οι πόλεις επιδιώκουν την ένταξή τους σε υπερεθνικές "Ζώνες-Διαδρόμους" Ανάπτυξης. Όπως η ένταξη της Μαδρίτης στη "Μπλε Ευρωπαϊκή Μπανάνα" που οριοθετείται από το Λονδίνο, τις πόλεις της Γερμανίας, τον Ιταλικό Βορρά και τις πόλεις της Δυτικής Γαλλίας. Αντίστοιχα στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης οριοθετείται η "Ζώνη Ανάπτυξης" από την Βουδαπέστη και τη Βαρσοβία.
- 2) Η διεθνής ανάδειξη των πόλεων, είτε λειτουργώντας ως μόνιμες έδρες υπερεθνικών ενοτήτων, είτε διοργανώνοντας αθλητικές, πολιτιστικές εμπορικές εκδηλώσεις διεθνούς εμβέλειας.

Η εγκατάσταση των κεντρικών οργάνων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στις Βρυξέλλες έγινε αφορμή για την προσέλκυση πρεσβειών, τραπεζών, πολυεθνικών επιχειρήσεων με πολλαπλασιαστικά οφέλη για την πόλη.

Αντίστοιχα η διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων στην Βαρκελώνη το 1992, στηρίχτηκε σε μια μακροπρόθεσμη πολιτική δημιουργίας σύγχρονων υποδομών και βελτίωσης του αστικού περιβάλλοντος, με σκοπό την διεθνή προβολή της πόλης και της ευρύτερης περιφέρειας της Καταλωνίας.

- 3) Η ενίσχυση και προβολή των τοπικών ιδιαιτεροτήτων που χαρακτηρίζουν τα αστικά κέντρα, είτε στον παραγωγικό τομέα με την προώθηση των εγχώριων κυκλωμάτων υπεργολαβιών ευέλικτης εξειδίκευσης (όπως στα μεσαία και μικρά αστικά κέντρα της "Τρίτης Ιταλίας"), είτε στον τουριστικό-πολιτιστικό τομέα με την ανάδειξη και

προβολή των αστικών κέντρων ιστορικής και πολιτιστικής σημασίας (Αθήνα, Ρώμη).

4.3.3. Μητροπόλεις-σύγχρονες εξελίξεις

Τα μητροπολιτικά κέντρα υπερτοπικής/υπερεθνικής εμβέλειας, ξεπερνώντας προοδευτικά τα αρχικά διαρθρωτικά προβλήματα και τελώντας υπό σύγχρονα καθεστάτα διαχείρισης, επανακαθορίζουν το ρόλο τους στις επιδιώξεις της Περιφερειακής Πολιτικής και καλούνται να αποτελέσουν δέκτες και πομπούς⁷⁹ νέων δυναμικών δράσεων και λειτουργιών στο διεθνή χώρο.

Οι νέες συνθήκες που θέτουν τις παραμέτρους ανάπτυξης των αστικών συγκεντρώσεων εστιάζονται στα εξής σημεία⁸⁰ :

- 1) Στη φέρουσα ικανότητα της αναπτυξιακής δυναμικής και προοπτικής.
- 2) Στην πολυλειτουργικότητα των επιμέρους αστικών λειτουργιών, οριζομένων ως αστικών υπό συστημάτων.
- 3) Στην εγγύηση της χωρικής ολοκλήρωσης με αιχμή την επέκταση των πολυλειτουργικών δικτύων μεταφορών και επικοινωνιών.

Έτσι οι νέες δυναμικές ενδογενούς ανάπτυξης των μητροπολιτικών αστικών συγκεντρώσεων ολοκληρώνονται μέσα από τις εξελικτικές τάσεις αναδιάρθρωσης των παραγωγικών βάσεων με τη συγκέντρωση νέων προτύπων υψηλής τεχνολογίας.

Οι Μητροπόλεις συμμετέχουν πλέον σε ένα διεθνές ανταγωνιστικό περιβάλλον, αποτελώντας ουσιαστικά την αιχμή του δόρατος για την εν γένει ανάπτυξη των χωρών τους.

⁷⁹ Βλ. Άρθρο Α. Παρπαρή : «Η Αθηνοκεντρική Περιφερειακή Ανάπτυξη», 4ο Συνέδριο Ελληνικής Εταιρείας ERSA, σελ. 10

⁸⁰ Βλ. Άρθρο Δ. Μπιμπίκου, Δ. Μπαλατσινού από Πρακτικά Σ.Ε.Π. 1995, σελ. 171

4.3.4 Η Αθηναϊκή Μητρόπολη

Η μητροπολιτική περιφέρεια της Αθήνας, αφού διήλθε για πολλές δεκαετίες στάδια αδιάκοπης και ανεξέλεγκτης αστικοποίησης αποτελεί σήμερα ένα διοικητικό, οικονομικό, επιχειρησιακό κέντρο εθνικής εμβέλειας.

Στο σύνολο των αστικών συγκεντρώσεων που διαρθρώνουν την Αθηναϊκή Μητρόπολη κατοικεί το 34,3%⁸¹ του ελληνικού πληθυσμού (3.522.769 κάτοικοι, ΕΣΥΕ 1991) σε μια έκταση που δεν υπερβαίνει το 2,8% της συνολικής επιφάνειας της χώρας (380.810 Ηα.)

Σύμφωνα με στοιχεία του Ο.Ε.Κ.Ο. (Organization For Economic and Cooperative Development)⁸² η Αθήνα με μέση πυκνότητα πληθυσμού 22 χιλ. κατοίκους ανά τετραγ. Χιλιόμετρο βρίσκεται ανάμεσα στις πόλεις που αντιμετωπίζουν τα μεγαλύτερα προβλήματα υπερσυγκέντρωσης πληθυσμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση μαζί με το Παρίσι και τη Βαρκελώνη.

Αν και παρατηρείται στασιμότητα στην πληθυσμιακή αύξηση της Αθήνας, κατά την τελευταία δεκαετία, τα προβλήματα της άναρχης διαχείρισης του αστικού χώρου και των χρήσεων γης δεν επιτρέπουν την πιο ορθολογική κατανομή του πληθυσμού και των δραστηριοτήτων.

Η κεντρική γεωγραφική και διοικητική θέση της Αθήνας σε συνδυασμό με τις εκάστοτε απόπειρες μεταφοράς των βιομηχανιών, σε περιοχές περιμετρικά της Αττικής δημιούργησε σταδιακά μια "λανθάνουσα μορφή" δικτύου Δορυφόρων Πόλεων, οι οποίες παρουσιάζουν ιδιαίτερα σημαντική πληθυσμιακή αύξηση, όπως η Χαλκίδα, το Δίπολο Θήβα-Λιβαδειά και η Κόρινθος.

⁸¹ Βλ. Άρθρο Κ. Γεράρδη από Πρακτικά Σ.Ε.Π. 1995, σελ. 262

⁸² Βλ. «Ένα όραμα για την Αθήνα», Πρακτικά Συνεδρίου, σελ. 202

Ο ανασταλτικός ρόλος της πρωτεύουσας στην Περιφερειακή Ανάπτυξη, αποτέλεσμα των πολιτικών κεντρικής διοίκησης που εφαρμόζονται στη χώρα, προκαλεί προβλήματα τόσο στην οικονομική και κοινωνική αναδιάρθρωση της χώρας, όσο και στον τοπικό αστικό ιστό που συντίθεται από ασυνεχείς οικιστικούς-πολυλειτουργικούς θύλακες.

Οι πολιτικές αποκέντρωσης που προτάθηκαν ή εφαρμόστηκαν κυρίως από την δεκαετία του '80 στοχεύουν στην ισόρροπη ανάπτυξη της πόλης ενώ οι νέες οικονομικές-παραγωγικές προοπτικές συντείνουν προς την ενεργοποίηση ευέλικτων παραγωγικών σχημάτων και την σταδιακή απομάκρυνση των ρυπογόνων βιομηχανιών.

Η συμμετοχή στο ανταγωνιστικό οικονομικό περιβάλλον της Ε.Ε. και οι νέες γεωπολιτικές συνθήκες που εξελίσσονται στον ευρύτερο Βαλκανικό χώρο καθιστούν αναγκαία την ανάδειξη της Αθήνας ως ένα νέο στρατηγικό αναπτυξιακό πόλο.

Έτσι η εφαρμογή των νέων χωροταξικών και πολεοδομικών στρατηγικών (Ρυθμιστικό σχέδιο Αθήνας, μεγάλα αστικά έργα υποδομής, εξυγίανση του αστικού ιστού, κατασκευή Ολυμπιακών εγκαταστάσεων), σε συνδυασμό με την προοδευτική αποκέντρωση εξουσιών και αρμοδιοτήτων είναι δυνατόν να καταστήσουν την Μητροπολιτική Αθήνα ένα σύγχρονο ανταγωνιστικό κέντρο υπερεθνικής σημασίας.

Μέσα από ένα πλαίσιο ευέλικτων δράσεων και ενεργειών, όπως είναι η συμμετοχή σε ευρωπαϊκά δίκτυα Μητροπόλεων (σταδιακή εξωστρέφεια)⁸³, καθώς και η ενίσχυση των τοπικών ιδιαιτεροτήτων (αμυντική μακροχρόνια θωράκιση) χαράσσονται οι νέες κατευθυντήριες γραμμές των πολιτικών Αστικής Ανάπτυξης της πρωτεύουσας.

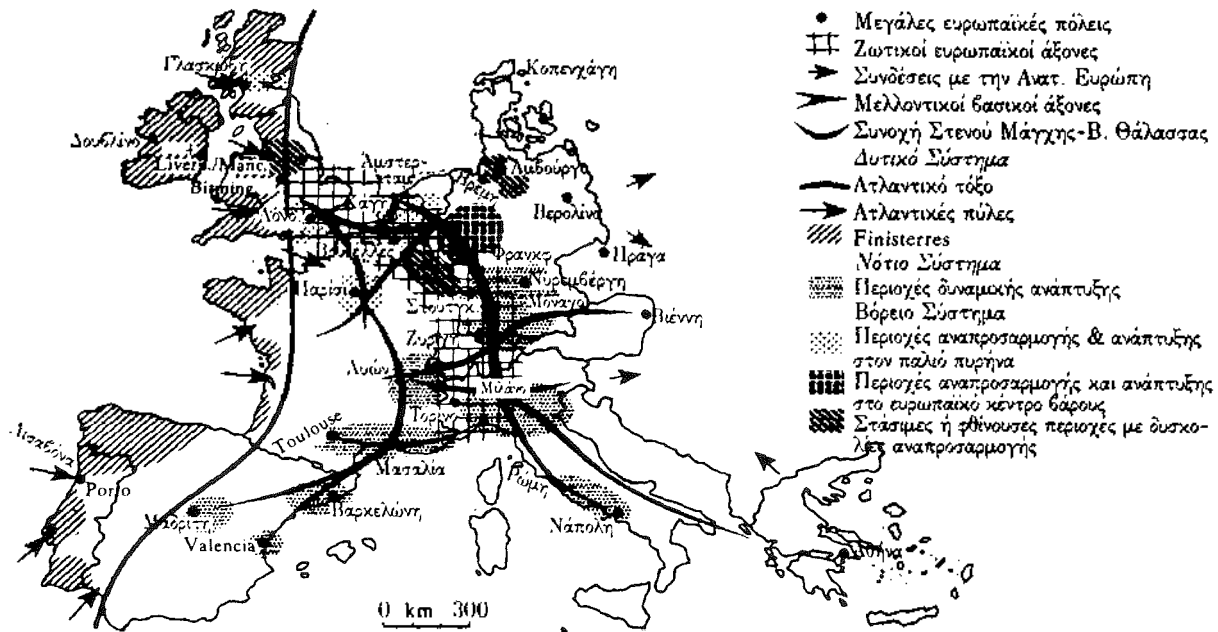
⁸³ Βλ. Άρθρο Α. Πορπαίρη : «Η Αθηνοκεντρική Περιφερειακή Ανάπτυξη», 4ο Συνέδριο Ελληνικής Εταιρείας ERSA, σελ. 9

4.3.5 Αστικά Δίκτυα

Οι σύγχρονες αναζητήσεις του χωρικού σχεδιασμού στηρίζονται στις διαφαινόμενες προοπτικές ευρύτερης σύγκλισης των αναπτυξιακών προγραμμάτων και των στρατηγικών στόχων, που παρατηρούνται διεθνώς με την προοδευτική παγκοσμιοποίηση της Αγοράς (συμφωνία Gatt) και την ένταξη των κρατών σε υπερεθνικά σχήματα (Ευρωπαϊκή Ένωση).

Η συλλειτουργία των πόλεων μέσα από ιεραρχικώς δομημένα δίκτυα, προσανατολισμένα στους τομείς του εμπορίου, της παραγωγής, των υποδομών και της συγκρότησης συμμετοχικών πρωτοβουλιών και προγραμμάτων επιτρέπει την διακρατική/διαπεριφερειακή οικονομική σύγκλιση και κοινωνική προσέγγιση μεταξύ αναπτυσσόμενων και φθινουσών περιφερειών-περιοχών.

Έτσι αναδεικνύονται οι νέες τάσεις του Περιφερειακού Προγραμματισμού, όπως διαμορφώνονται από τις Διεθνείς Πολιτικές (βέλτιστες πρακτικές για τις πόλεις) ή τις Κοινοτικές πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο νέος προσανατολισμός διττού χαρακτήρα προσβλέπει αφενός στην διακρατική αντιμετώπιση των προβλημάτων υπανάπτυξης αφετέρου στην ενδοπεριφερειακή συνεργασία και συλλειτουργία των τοπικών φορέων και δραστηριοτήτων Διοίκησης και Ανάπτυξης.

Εικόνα 10

Άξονες και δυναμικές ανάπτυξης στον Ευρωπαϊκό χώρο

Πηγή: Ε. Ανδρικοπούλου, «Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση»

4.3.6 Συμπεράσματα

Ο επανακαθορισμός της συμμετοχής των πόλεων στις ανάγκες και τους στόχους της Περιφερειακής Επιστήμης άπτεται των σύγχρονων εξελίξεων της προηγμένης μεταβιομηχανικής κοινωνίας. Η μετατόπιση του ενδιαφέροντος στην ελαστική αξιοποίηση του ανθρώπινου κεφαλαίου, στην ευέλικτη παραγωγή, στην πληροφορική γνώση και στην ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος, προσδίδει στα αστικά κέντρα, όχι πλέον ως αυτόνομες χωρικές μονάδες, αλλά ως μέλη υπερεθνικών συμπλεγμάτων και δικτύων, τον θεμελιώδη ρόλο της οικονομικής και πολιτισμικής αναδιοργάνωσης.

Έτσι διαμορφώνεται ένα έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον, σε διεθνές επίπεδο, μεταξύ των πόλεων και των αστικών δικτύων για την

προσέλκυση των σύγχρονων "Φορέων Ανάπτυξης" (πολυεθνικές επιχειρήσεις, τράπεζες, βιομηχανίες υψηλής τεχνολογίας κ.λ.π.), γεγονός που συμβάλλει στην ενδογενή βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και την διεύρυνση των παρεχόμενων ευκαιριών.

Ωστόσο οι προγενέστερες καθολικές θεωρήσεις του αστικού σχεδιασμού για τις πόλεις, παρά τις προσπάθειες ανάδειξης των τοπικών ιδιαιτεροτήτων προκάλεσαν με τη σειρά τους αρνητικές παρενέργειες που συνθέτουν το σύγχρονο "Αστικό Πρόβλημα" ή "Αστική Ασθένεια", όπως εκδηλώνεται από τρία βασικά συμπτώματα⁸⁴ :

- 1) Το σύνδρομο αποξένωσης που διαμορφώνεται από την υψηλή εξειδίκευση και λειτουργικότητα του αστικού χώρου.
- 2) Το σύνδρομο αποτοπικότητας που διαμορφώνεται από την παγκόσμια πρόσκληση και το πολυδιάστατο χώρο των δικτύων.
- 3) Το ολοκληρωτικό σύνδρομο που διαμορφώνεται από τις διαπλεκόμενες αλληλεπιδράσεις που οδηγούν σε κρίση της Αστικής Διακυβέρνησης.

Οι νέες προσεγγίσεις της Αστικής Ανάπτυξης και Αποκέντρωσης εστιάζονται αφενός στον σχεδιασμό και στην υλοποίηση δυναμικών αστικών σχηματισμών, όπως οι Τεχνοπόλεις που συγκεντρώνουν κλάδους υψηλής τεχνολογίας και έρευνας, αφετέρου στην περιβαλλοντική αναβάθμιση των πόλεων μέσω της εφαρμογής ευέλικτων πολιτικών ορθολογικής αστικής διαχείρισης, βιώσιμης ανάπτυξης.

⁸⁴ Βλ. Η. Σιδηρόπουλος από Ι.Π.Α. : «Σύγχρονες τάσεις στην Περιφερειακή Ανάπτυξη», σελ.30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

ΤΑ ΝΕΑ ΑΣΤΙΚΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

5.1 Εισαγωγή - Προς μια Ευέλικτη και Βιώσιμη Πόλη

Οι νέες προσεγγίσεις του Διεθνούς Αστικού Σχεδιασμού επικεντρώνονται στην δημιουργία των προϋποθέσεων που θα καταστήσουν τις πόλεις δυναμικά και ευέλικτα αστικά κέντρα διάχυσης των σύγχρονων αναπτυξιακών παραμέτρων, που συνιστούν η γνώση, η υψηλή τεχνολογία και πληροφορική και η ευέλικτη παραγωγή.

Παράλληλα μέσω της χρήσης των νέων τεχνολογιών και των προγραμμάτων οικολογικής και βιώσιμης διαχείρισης, οι πόλεις καθίστανται ένα σύγχρονο εφαλτήριο για την Αειφόρο Ανάπτυξη και την ορθολογική αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Τα νέα πολεοδομικά-χωρικά πρότυπα συγκλίνουν αφενός προς την αναπαραγωγή σύγχρονων αστικών μοντέλων-κέντρων ανάπτυξης γνώσης και τεχνολογίας (Τεχνοπόλεις, Τεχνοπόλοι, Επιστημονικά Πάρκα), αφετέρου στην λειτουργική διάρθρωση στον χώρο των αστικών δραστηριοτήτων σκοπεύοντας στην ορθολογική αστική διαχείριση.

Οι νέες προοπτικές που διανοίγονται για τα αστικά κέντρα επιτρέπουν την διατύπωση νέων σεναρίων για την κοινή πορεία της Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης.

5.2 Αστικός Σχεδιασμός και Τεχνοπόλεις

5.2.1 Εισαγωγή

Η λογική της θεωρίας των Πόλων Ανάπτυξης που στηρίζεται στη συγκέντρωση, αναπαραγωγή και διάχυση των αναπτυξιακών παραμέτρων από επιλεγμένα χωρικά (κομβικά) κέντρα, παίρνει νέες διαστάσεις σύμφωνα με τα σύγχρονα δεδομένα τεχνολογικής αιχμής και ανάπτυξης, με την υιοθέτηση και εφαρμογή του μοντέλου των Τεχνοπόλεων.

Η σύγχρονη στρατηγική της τοπικής "εκ των έσω" ανάπτυξης που επικρατεί κατά την τρέχουσα δεκαετία, αποσκοπώντας στην ενίσχυση των ενδογενών παραγωγικών και οικονομικών δυνατοτήτων σε πόλεις που εμφανίζουν διαρθρωτικά προβλήματα, προώθησε τις πολιτικές βελτιώσεις του παραγωγικού δυναμικού (Soft Infrastructure) και της ευέλικτης εξειδίκευσης με την ενσωμάτωση νέων τεχνολογικών καινοτομιών στις Μικρομεσαίες Μεταποιητικές Επιχειρήσεις (Μ.Μ.Ε.).

Παράλληλα επιδιώκεται ο εναρμονισμός των στόχων της ενδογενούς ανάπτυξης των τεχνοπόλεων με την προοδευτική, οικονομική και παραγωγική ανόρθωση των ευρύτερων περιφερειών που παρουσιάζουν αναπτυξιακή καθυστέρηση.

5.2.2 Από τα Βιομηχανικά Πάρκα στις Τεχνοπόλεις

Οι πρώτες απόπειρες του Πολεοδομικού Σχεδιασμού για ορθολογική διαχείριση του αστικού χώρου βρήκαν εφαρμογή με την πολιτική του "Zoning". Δηλαδή της διαίρεσης του αστικού ιστού σε περιοχές που επικρατούν συγκεκριμένες λειτουργίες.

Έτσι η χωροθέτηση των βιομηχανικών μονάδων και συμπλεγμάτων, ακολούθησε σταδιακά αποκεντρωτικές τάσεις με την

οριοθέτηση συγκεκριμένων βιομηχανικών ζωνών στις παρυφές των πόλεων.

Με την τεχνολογική επανάσταση⁸⁵, που άρχισε στα τέλη της δεκαετίας του '70 να επηρεάζει όλο και περισσότερο τις μεθόδους παραγωγής στο βιομηχανικό κόσμο και με την ανάπτυξη μιας σειράς δραστηριοτήτων στήριξης της καινοτομίας (*tertiaire superieur*) η θεωρητική βάση του "Zoning" άρχισε προοδευτικά να μεταβάλλεται.

Επικράτησαν νέες νοοτροπίες στο θεωρητικό μοντέλο της διαίρεσης των αστικών χώρων παραγωγής, υπηρεσιών και κατοικίας, συνδεδεμένες με τις σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις, οδηγώντας σε καινούργια μοντέλα χωροθέτησης του δευτερογενούς τομέα στις πόλεις και σε μια στενότερη μορφή συνύπαρξης με ορισμένους κλάδους του τριτογενή τομέα.

Έτσι η προώθηση των δραστηριοτήτων έρευνας και παραγωγής στον τομέα της σύγχρονης και υψηλής τεχνολογίας στα αστικά κέντρα, συνέβαλε στην οργάνωση και δημιουργία συγκεντρώσεων και συγκροτημάτων ανάπτυξης της καινοτομίας ως "Κινητήρια Βιομηχανίας", σύμφωνα με το θεωρητικό υπόβαθρο του Ρεπουχ.

Οι αρχικές επιλογές του Αστικού Σχεδιασμού που προσανατολίστηκαν προς την εφαρμογή πολιτικών χωροθέτησης των τεχνολογικών ερευνητικών κέντρων σε ορισμένους θύλακες του αστικού συνόλου, όπως⁸⁶ τα Κέντρα Καινοτομιών που αναπτύσσονται μέσα στα Πανεπιστήμια και τα Επιστημονικά Πάρκα που δημιουργούνται από τα Πανεπιστημιακά Ινστιτούτα και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, εξελίχθηκαν σταδιακά προς πολιτικές χωροθέτησης ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων

⁸⁵ Βλ. Σ. Τσέσης : «Προς μια Ευρωπαϊκή Χωροταξική Πολιτική», σελ. 132

⁸⁶ Βλ. Άρθρο Α. Παπαδασκαλοπούλου, από Ι.Π.Α. : «Τεχνοπόλεις», σελ. 79-80

έρευνας και Ανάπτυξης (R και D) σε περιοχές των Αστικών κέντρων (Τεχνοπόλοι - Τεχνολογικά Πάρκα) καταλήγοντας στις σύγχρονες αντιλήψεις της διάχυσης των κέντρων καινοτομιών σε όλη την έκταση του αστικού ιστού (Τεχνοπόλεις).

Η ανάπτυξη των μεγάλων κέντρων πληροφορικής στις Η.Π.Α. (Silicon Valley, Βοστώνη, Βόρεια Καρολίνα) αποτέλεσε τις πρώτες μορφές ολοκληρωμένων Τεχνοπόλεων, ενώ αργότερα το αρχικό μοντέλο εξελίχθηκε στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, όπως η Γαλλία (Technopole) η Μ. Βρετανία, η Γερμανία, η Ιταλία (Technocity) κ.λ.π.

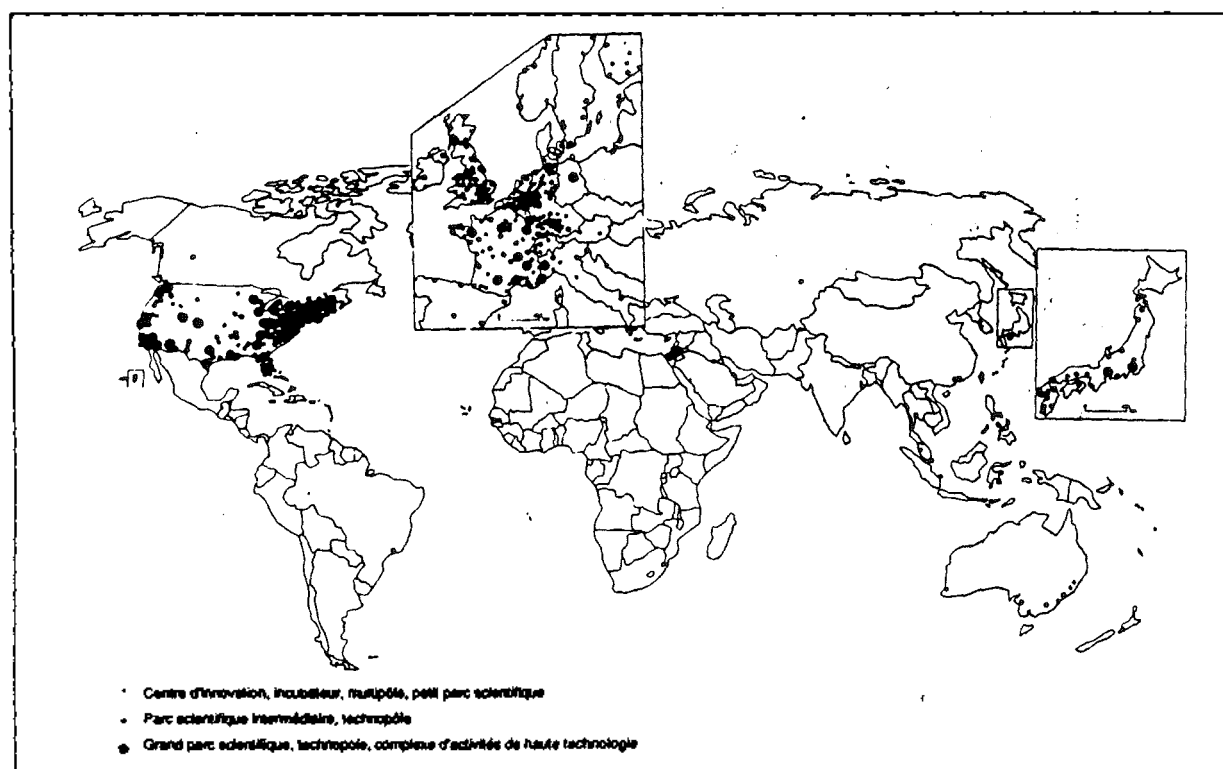
Σύμφωνα με τους σκοπούς και τα χαρακτηριστικά των περιοχών χωροθέτησης, οι Τεχνοπόλεις μπορεί να διακριθούν σε δύο κατηγορίες⁸⁷:

- 1) Τεχνοπόλεις που ιδρύονται σε βιομηχανικές περιοχές που παρουσιάζουν διαρθρωτικά, κλαδικά προβλήματα, όπως οι περιπτώσεις του Herriot-Wait στη Βρετανία ή του Pittsburgh στις Η.Π.Α.
- 2) Τεχνοπόλεις που δημιουργούνται σε περιοχές νέας εκβιομηχάνισης με σκοπό την ενίσχυση δραστηριοτήτων υψηλής τεχνολογίας και την ένταξη σε ευρύτερες περιοχές τεχνολογικής και οικονομικής ανάπτυξης, όπως η "Ζώνη του ήλιου" στις Η.Π.Α. και οι Άξονες (Διάδρομοι) ανάπτυξης την Ευρώπη.

Παραδειγματικά αναφέρεται η Scientific City που ανήκει στους στόχους του Στατηγικού Προγράμματος "Ile de France" στην οποία η ενίσχυση των κέντρων παραγωγής υψηλής τεχνολογίας και γνώσης και η βελτίωση των υποδομών έγινε αφορμή για την προσέλκυση νέων δυναμικών, παραγωγικών επιχειρήσεων.

⁸⁷ Βλ. Άρθρο Μ. Νικηταρίδη, από Γ.Π.Α. : «Τεχνοπόλεις», σελ. 99

Έτσι την βασική συνιστώσα για την επιτυχή ανάπτυξη των Τεχνοπόλεων αποτελεί η παρουσία και ίδρυση Πανεπιστημιακών-Ερευνητικών Ιδρυμάτων, τα οποία συμμετέχουν σε προγράμματα συνεργασίας με δημόσιους ή ιδιωτικούς επιχειρησιακούς φορείς με σκοπό την εισαγωγή καινοτομιών, την εφαρμογή ευέλικτων παραγωγικών συστημάτων και την βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων.

Εικόνα 11
Παγκόσμια Κατανομή των Κέντρων Τεχνολογίας
 Πηγή: Σ. Τσέτσης, «Προς μια Ευρωπαϊκή Χωροταξική Πολιτική»

5.2.3 Τεχνοπόλεις και Περιφερειακή Ανάπτυξη

Η ίδρυση και ανάπτυξη Τεχνοπόλεων στον ευρύτερο αστικό ιστό των μεγάλων Μητροπολιτικών κέντρων ή σε πόλεις μεσαίου και μικρού μεγέθους εντάσσεται μέσα στους στόχους των σύγχρονων πολιτικών της Περιφερειακής Ανάπτυξης και Αποκέντρωσης, που εφαρμόζονται από τις Κεντρικές Εθνικές Κυβερνήσεις.

Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις η δημιουργία Τεχνοπόλεων μπορεί να είναι συνέπεια πρωτοβουλιών εγχώριων φορέων διοίκησης και επιχειρήσεων που επιδιώκουν την προσέλκυση και συγκέντρωση Επιστημονικών Ιδρυμάτων και Τεχνολογικών Ερευνητικών Κέντρων για την ανόρθωση της τοπικής αστικής οικονομίας.

Οι Τεχνοπόλεις αποτελούν δομικό στοιχείο του χωρικού σχεδιασμού για τη μεταφορά τεχνολογίας από τα πανεπιστήμια και τα Ερευνητικά Κέντρα στην τοπική ενδοχώρα με σκοπό την εισαγωγή καινοτομιών, όχι μόνο στα μεγάλα βιομηχανικά συγκροτήματα, αλλά και στις μικρές παραγωγικές μονάδες του πρωτογενούς τομέα, (αγροτοβιομηχανικές επιχειρήσεις, υδατοκαλλιέργειες, αγροτοοικολογία, βιοκαλλιέργειες κ.λ.π.)⁸⁸.

Έτσι θέτονται σε λειτουργία οι μηχανισμοί ανάπτυξης των εγχώριων παραγωγικών κυκλωμάτων με θετικές συνέπειες στην ευρύτερη κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη των περιφερειών.

Σύμφωνα με τις σύγχρονες προσεγγίσεις της Περιφερειακής Επιστήμης στην οργάνωση των νέων Τεχνοπόλεων, απαιτείται βελτίωση των βασικών αστικών υποδομών, ενίσχυση των εγχώριων επιχειρήσεων και προώθηση των υποδομών σε Έρευνα και Ανάπτυξη (Α.Ε.Ι.,

⁸⁸ Βλ. Σ. Τσέσης : «Προς μια Ευρωπαϊκή Χωροταξική Πολιτική», σελ. 138

Ερευνητικά Κέντρα, Επιστημονικά Πάρκα).

Παράλληλα η βασική επιδίωξη των Εθνικών Στρατηγικών Περιφερειακής Ανάπτυξης πρέπει να είναι η ένταξη των Τεχνοπόλεων σε δίκτυα τεχνολογικών συγκροτημάτων (τεχνοδίκτυα)⁸⁹ (Camagni, 1991) με σκοπό την ανάπτυξη δραστηριοτήτων συνεργασίας και ανταλλαγής γνώσεων και πληροφοριών.

Οι προϋποθέσεις για την επιτυχή ανάδειξη των Τεχνοπόλεων σε νέους Πόλους/Πυλώνες Ανάπτυξης σε περιφερειακό, εθνικό και διακρατικό επίπεδο, εξαρτώνται από την κατάλληλη οργάνωση των τοπικών παραγωγικών κυκλωμάτων, την εκ νέου αξιοποίηση του παραγωγικού δυναμικού και την ομαλή ένταξη του αρχικού προγραμματισμού στις νέες εξελικτικές μορφές των αστικών οικονομιών σκοπού.

5.2.4 Η εφαρμογή του μοντέλου των Τεχνοπόλεων-Νέες τάσεις εξέλιξης

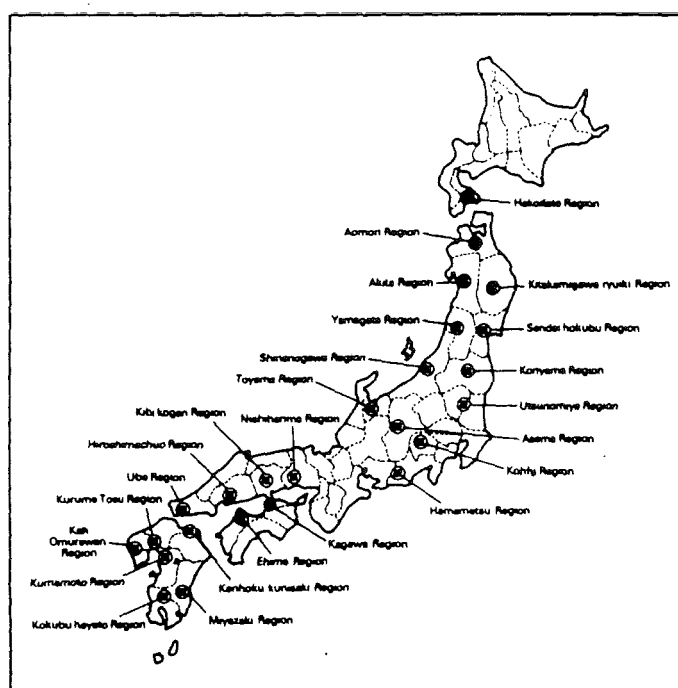
Η διαρκής εξέλιξη της επιστήμης της πληροφορικής και η σταδιακή οργάνωση παγκόσμιων δικτύων μεταφοράς γνώσης και τεχνολογίας έδωσε στις τεχνοπόλεις νέες ευκαιρίες ανάπτυξης δυναμικών και ευέλικτων παραγωγικών κλάδων (Πληροφορικοί Πόλοι Ανάπτυξης).

Στην Ιαπωνία η εφαρμογή του μοντέλου των Τεχνοπόλεων συνδυάστηκε με άλλες πολιτικές, όπως η ίδρυση νέων πόλεων με σκοπό την εξάλειψη των περιφερειακών ανισοτήτων⁹⁰.

⁸⁹ Βλ. Άρθρο Α. Παπαδασκαλοπούλου, από Ι.Π.Α. : «Τεχνοπόλεις», σελ. 87

⁹⁰ Βλ. Γ. Βενέρης : «Οι πόλεις αύριο», σελ. 197

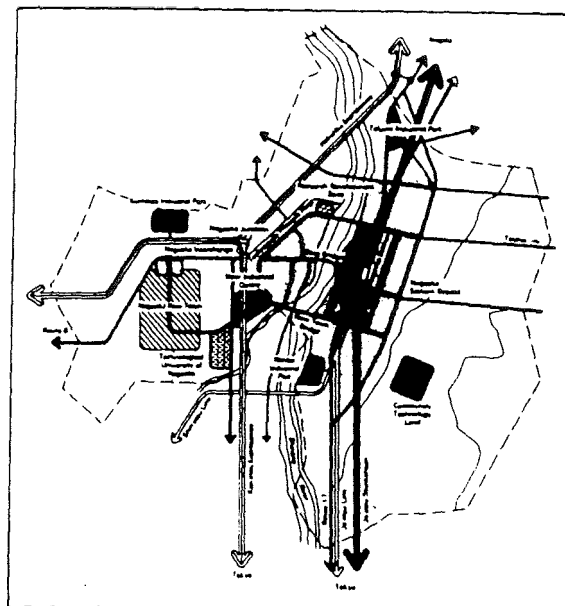
Η παράλληλη εφαρμογή των πλάνων "New media", που ξεκίνησε το 1984 και στοχεύει στην επιτάχυνση των ρυθμών εγκατάστασης νέων ηλεκτρονικών μέσων μαζικής ενημέρωσης και "Τηλετοπία" που αφορά την εγκατάσταση καλωδιακής τηλεόρασης και Videotext στις πόλεις, καθώς και η στρατηγική δημιουργίας "Νοημόνων Πόλεων" (Intelligent Cities), που ξεκίνησε το 1986 και αφορά τη δημιουργία νέων δικτύων (τηλεματικής, οπτικές ίνες) και την κατασκευή πληροφορικών κτιρίων, έδρασε συμπληρωματικά με τις πολιτικές ίδρυσης και κατασκευής Νέων Πόλεων-Τεχνοπόλεων.

Εικόνα 12
Οι Τεχνοπόλεις στην Ιαπωνία
 Πηγή: Γ. Βενέρης, «Οι πόλεις αύριο»

Η Τεχνόπολη μπορεί να εκτείνεται σε μια γεωγραφική ζώνη ευρύτερη από τα χωρικά όρια μιας πόλης και να περιλαμβάνει Ιδρύματα ανάπτυξης υψηλής τεχνολογίας και πληροφορικής που λειτουργούν συμπληρωματικά με τα βιομηχανικά συγκροτήματα της περιφέρειας.

Χαρακτηριστικά αναφέρεται η Νέα Τεχνόπολη Shinanogawa στο Nagaoka⁹¹, που βρίσκεται 200 χλμ. Βόρεια από το Τόκιο, στην οποία εδρεύει η εταιρεία Nihon Seici που παράγει το 80% των οργάνων μέτρησης ταχύτητας σε παγκόσμια κλίμακα. Η ενίσχυση των κυκλοφοριακών και επικοινωνιακών υποδομών και η εγκατάσταση το 1975 ενός νέου Πειραματικού Τεχνολογικού Πανεπιστημίου που ειδικεύεται στη Διεύθυνση Παραγωγής, τα ηλεκτρονικά και την Επιστήμη των Νέων Υλικών, έγινε αφορμή για την προσέλκυση 40 νέων επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας και ενεργοποίησης 20 νέων τεχνολογικών προγραμμάτων μέσα σε διάστημα 5 χρόνων.

Εικόνα 13
Η Τεχνόπολη NAGAOKA
Πηγή: Γ. Βενέρης, «Οι πόλεις αύριο»

⁹¹ Βλ. Γ. Βενέρης : «Οι πόλεις αύριο», σελ. 203

Αντίστοιχες πολιτικές Τεχνοπόλεων εφαρμόζονται από την Ιαπωνία σε περιοχές της Ανατολικής Ασίας, όπως η Ταϊλάνδη, η Ανατολική Κίνα, η Ν. Κορέα, αλλά και σε περιοχές της δυτικής Αυστραλίας.

Οι προοπτικές εξέλιξης των πληροφορικών δικτύων και της ηλεκτρονικής βιομηχανίας επηρέασαν τις χώρες της δυτικής Ευρώπης, όπως η εφαρμογή της τηλεματικής στην Βαρκελώνη και η ίδρυση Αστικών Κέντρων Πληροφοριών (τηλελιμένες, Teleports), όπως στο Άμστερνταμ και το Μάντσεστερ.

Στη Γαλλία αναφέρεται η ίδρυση του Πειραματικού Κέντρου "Sophia Antilopis", Τηλεπικοινωνίας και Υψηλής Πληροφορικής.

5.2.5 Οι Τεχνοπόλεις στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα η ελλιπής τεχνική, οικονομική και κοινωνική υποδομή καθιστά δύσκολη την προοπτική εγκατάστασης Τεχνοπόλεων.

Ωστόσο σύμφωνα με τις υπάρχουσες συνθήκες εξελίχθηκαν από την Ε.Τ.Β.Α. και τον Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ.⁹² ερευνητικά προγράμματα Κέντρων Τεχνολογικής Ανάπτυξης και Τεχνοπόλεων στις μεγάλες αστικές συγκεντρώσεις.

Σύμφωνα με τα κριτήρια που τέθηκαν, η Περιφέρεια Θεσσαλίας, λόγω των δυναμικών τάσεων που παρουσιάζει και της κεντρικής θέσης της αποτελεί τον πιο κατάλληλο χώρο για την ίδρυση τεχνόπολης.

⁹² Βλ. ΠΙΑ, «Τεχνοπόλεις», σελ. 121-213

Πίνακας
Αξιολόγηση εναλλακτικών περιοχών

Περιοχές	1	2	3	4	5	Σύνολο
Λάρισα-Βόλος	2	2	1	1		6
Πάτρα	1	1	2	1		5
Ηράκλειο-Χανιά	1		2	2		5
Καβάλα-Ξάνθη	1	1	1		1	4
Ρόδος	1			2	1	4
Μυτιλήνη	1		1	1	1	4
Ιωάννινα	1		1	1	1	4
Τρίπολη	1			1		2
Κοζάνη	1				1	2

- 1 : περιφερειακή ανάπτυξη
 2 : δυνατότητα πρόσβασης σε κέντρα
 3 : πανεπιστημιακή υποδομή
 4 : περιβάλλον
 5 : εθνικοί λόγοι

Πηγή: Φ. Λουκίσσας, «Πρόταση ίδρυσης Τεχνόπολης στη Θεσσαλία»

Επίσης βρίσκονται σε εξέλιξη προγράμματα δημιουργίας και ανάπτυξης Τεχνολογικών Πάρκων στις πόλεις της Πάτρας, του Ηρακλείου και των Χανίων.

Εντούτοις το Μητροπολιτικό σύστημα της Αθήνας με τις δυνατότητες που παρέχει σε ανθρώπινο επιστημονικό δυναμικό, σε τεχνικές υποδομές και έργα και σε δυναμικές επιχειρήσεις Μ.Μ.Ε. αποτελεί τον πιο κατάλληλο χώρο εγκαθίδρυσης Τεχνόπολης, σύμφωνα με την τεχνική της χωρικής στρατηγικής που εξελέχθηκε ανάλογα στο Μητροπολιτικό Κέντρο της Μαδρίτης.

5.3 Βιώσιμες πόλεις και η Αειφόρος Ανάπτυξη

5.3.1 Εισαγωγή

Κατά τις δεκαετίες του '80 και '90 η ενίσχυση του πνεύματος διακρατικής συνεργασίας και συνέργιας για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων (Συνδιασκέψεις Κορυφής για το Περιβάλλον, Rio de Janeiro 1992, Κιότο 1998, Συνδιασκέψεις για τους ανθρώπινους οικισμούς/Habital, Vancouver 1976, Κωνσταντινούπολη 1996) έστρεψε το ενδιαφέρον του Περιφερειακού Προγραμματισμού στην προώθηση ευέλικτων πολιτικών που θα καταστήσουν τα αστικά κέντρα φορείς μακροχρόνιας ανάπτυξης, ποιοτικών φυσικών και κοινωνικών παραμέτρων που αφορούν την ποιότητα ζωής⁹³.

Οι νέες τάσεις ορθολογικής διαχείρισης και αποκατάστασης των προβλημάτων μόλυνσης του φυσικού περιβάλλοντος συνδυάζονται με τις προσπάθειες ανασυγκρότησης των οικονομικών και κοινωνικών βάσεων των αστικών συστημάτων με σκοπό την αποτελεσματικότερη εφαρμογή προγραμμάτων Περιφερειακής Ανάπτυξης και εξισορρόπησης των διαφοροποιήσεων στις συνθήκες διαβίωσης.

5.3.2 Οι σύγχρονες Πολιτικές Βιώσιμης Οικιστικής Ανάπτυξης

Η έννοια της Βιώσιμης Ανάπτυξης (Sustainable Development) εδραιώθηκε στον Διεθνή Σχεδιασμό σύμφωνα με τα πορίσματα της έκθεσης της Παγκόσμιας Επιτροπής που συστάθηκε το 1987 για το περιβάλλον και την Ανάπτυξη (World Commission on Environment and Development, WCED).

⁹³ Βλ. Χ. Πολυζωγόπουλος : «Εισήγηση στο Συνέδριο, Βιώσιμο Αστικό Περιβάλλον-Θεσμική διαχείριση», σελ. 2

Η σημασία που δίνεται στην εφαρμογή νέων μεθόδων ανάπτυξης που να ικανοποιούν "τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να περιορίζουν τις δυνατότητες των μελλοντικών γενεών για την ικανοποίηση των δικών τους"⁹⁴ αποδίδει τις διαστάσεις της Βιώσιμης ή Αειφόρου Ανάπτυξης.

Οι πόλεις που συνιστούν τα πλέον αστικοποιημένα χωρικά σύνολα, τα οποία συντίθενται από ανθρώπινα, (ατομικά και κοινωνικά), οργανωτικά, πολιτισμικά, φυσικά-περιβαλλοντικά και κατασκευασμένα χαρακτηριστικά, αποτελούν τα κύρια πεδία εφαρμογής των αρχών της Βιώσιμης Ανάπτυξης.

Η έμφαση σε όρους-κλειδιά, όπως είναι η αποκέντρωση, η τοπική αυτονομία, ο περιορισμός του πληθυσμιακού και χωρικού μεγέθους, η συμμετοχή των πολιτών και η απελευθέρωση των τοπικών πόρων, προσδίδει τις κατευθυντήριες γραμμές της Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης.

Σύμφωνα με τις προσεγγίσεις περί ευέλικτων οικονομιών, προτείνεται η χρήση ειδικών σχεδιαστικών εργαλείων, όπως η ανάλυση κόστους-οφέλους ή οι αναθεωρημένες μορφές διαχείρισης του αστικού ιστού με στόχο την εξάλειψη των αρνητικών εξωτερικοτήτων (μόλυνση του περιβάλλοντος, κοινωνική διαφοροποίηση, δομικά προβλήματα ανεργίας).

Παράλληλα δίνεται μεγάλη βαρύτητα στην προστασία του υφιστάμενου "Αστικού Οικοσυστήματος", το οποίο συνυπάρχει με το ανθρωπογενές περιβάλλον, μέσα από τις πολιτικές προώθησης νέων καινοτομικών, παραγωγικών συστημάτων που να περιορίζουν τη ρύπανση της ατμόσφαιρας και την σπατάλη φυσικών πόρων και ενέργειας.

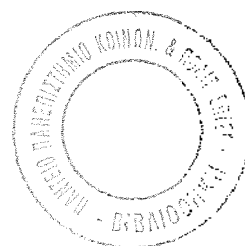
⁹⁴ Βλ. Π. Βασενχόβεν : «Στο Sustainable Development», σελ. 94

Έτσι οι νέες πολιτικές που προτείνονται (Habitat Agenda) επικεντρώνονται στα εξής σημεία ⁹⁵:

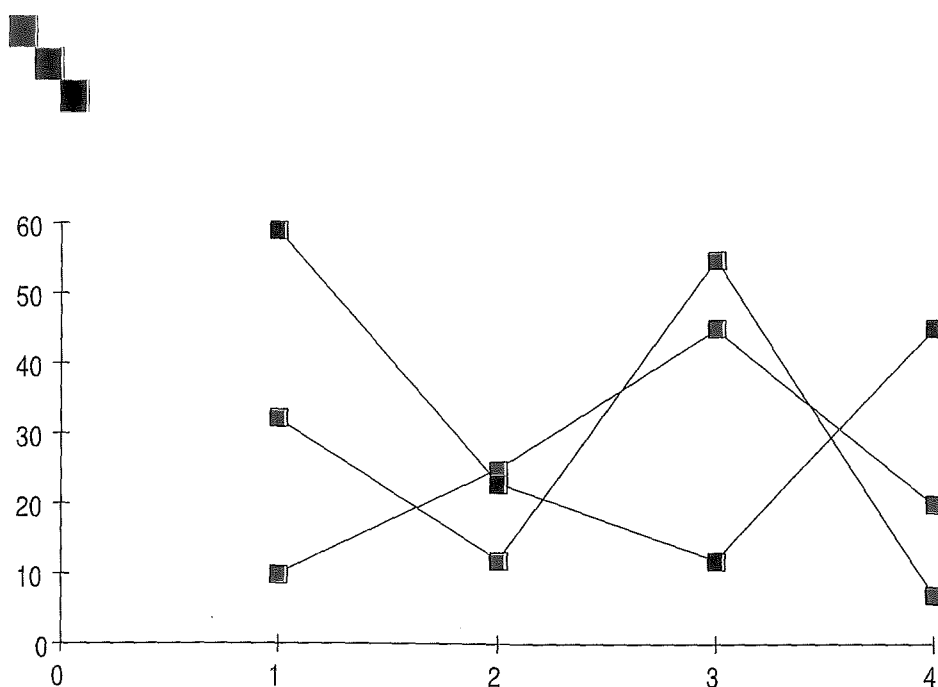
- A. Στην εφαρμογή νέων αναπτυξιακών προγραμμάτων καθορισμού χρήσεων γης και υποδομών με σκοπό την βελτίωση των λειτουργικών συνδέσεων των οικισμών, την εξοικονόμηση ενέργειας και την αύξηση και προστασία των ελεύθερων και πράσινων χωρών.
- B. Στην πολιτική ίσων ευκαιριών στους πολίτες σε θέματα στεγαστικής κάλυψης, παροχής υπηρεσιών και κοινωνικής μέριμνας.
- Γ. Στον επανακαθορισμό του ρόλου των προβληματικών αστικών περιοχών και την προώθηση νέων πολεοδομικών προτύπων (βιοαρχιτεκτονικής).
- Δ. Στην βελτίωση των αστικών οικονομιών με την εφαρμογή εταιρικών-συμμετοχικών προγραμμάτων ανάπτυξης μεταξύ κεντρικών κυβερνήσεων, Ο.Τ.Α. και ερευνητικών φορέων για την ενίσχυση της ανθρώπινης υποδομής και των Μ.Μ.Ε.
- Ε. Στην παρακολούθηση και καταγραφή των συνθηκών περιβαλλοντικής, κοινωνικής και οικονομικής λειτουργίας των πόλεων, μέσω εφαρμογής Ολοκληρωμένων Συστημάτων Πληροφοριών (G.I.S.)

Οι προσεγγίσεις για την απόδοση του "αναπτυξιακού" χαρακτήρα των πόλεων, αφορούν την ανάδειξη ενός συστήματος αστικών δεικτών, που θα αποτελέσουν τα μέσα παρακολούθησης των εφαρμοζόμενων πολιτικών, βοηθώντας την αποτελεσματικότερη συμβολή του Αστικού Σχεδιασμού.

⁹⁵ Βλ. Habitat, Οδηγίες προς Ο.Τ.Α., Έδοση Ε.Ε.Τ.Α.Α.

Η συμμετοχή σε αστικά δίκτυα υπερτοπικής και υπερεθνικής εμβέλειας θα συμβάλλει στην αποδοτικότερη προώθηση των πολιτικών και μέτρων βιώσιμης και Αειφόρου Ανάπτυξης.

Σχήμα 11
Εφαρμογή Αστικών Δεικτών Ανάπτυξης στους Ελληνικούς Οικισμούς
Πηγή: Ε.Ε.Τ.Α., Οδηγίες προς Ο.Τ.Α. σύμφωνα με την διακήρυξη της HABITAT

5.3.3 Η ενδογενής βιώσιμη Ανάπτυξη. Η πόλη του Ροσφόρ.

Οι αρχές συμμετοχής και συνέργιας σε θέματα Βιώσιμης Ανάπτυξης βρήκαν πρακτικό υπόβαθρο στην πόλη του Ροσφόρ.⁹⁶

Το Ροσφόρ είναι μία μικρή πόλη 27.000 κατοίκων στη δυτική Γαλλία, στην οποία εφαρμόστηκαν με πρωτοβουλία των τοπικών αρχών καινοτομικά και ευέλικτα προγράμματα διαχείρισης του αστικού περιβάλλοντος, που στέφθηκαν με ιδιαίτερη επιτυχία.

Καταρχήν δόθηκε έμφαση στη βελτίωση των βασικών υποδομών ώστε να μειωθούν οι απώλειες των φυσικών πόρων (μείωση κατά 12% των διαρροών στο σύστημα ύδρευσης). Η ίδρυση της Δημοτικής "Υπηρεσία Ενέργειας" επέφερε δραστικό περιορισμό στην κατανάλωση πετρελαίου (50% από το 1984) και συνεπακόλουθα στη ρύπανση της ατμόσφαιρας.

Το 1990 η Γαλλική Υπηρεσία για την εξοικονόμηση ενέργειας συνεργάστηκε με την πόλη του Ροσφόρ, στα πλαίσια μιας δυναμικής εκστρατείας ευαισθητοποίησης των πολιτών.

Μια σειρά προγράμματα ανακύκλωσης διαχείρισης των απορριμμάτων και επεξεργασίας των αποβλήτων, αλλά και η εγκατάσταση συστημάτων τηλεχειρισμού στις κεντρικές θερμάνσεις των κτιρίων, νέων φωτιστικών εγκαταστάσεων (φθορισμού) και νέων πηγών ενέργειας (βιοαέριο από την επεξεργασία των λυμάτων), επέδρασαν πιλοτικά για την χάραξη αντίστοιχων πολιτικών από το Γαλλικό Υπουργείο Ενέργειας.

Ταυτόχρονα υλοποιήθηκε η νέα κυκλοφοριακή μελέτη που επικεντρώθηκε στον σχεδιασμό ελαστικών συγκοινωνιακών συστημάτων

⁹⁶ Βλ. GRENPEACE : «Οι βιώσιμες πόλεις», σελ. 82-85

(minibus, "συλλογικά ταξί") επιφέροντας σημαντικά αποτελέσματα στην κυκλοφοριακή αποφόρτιση.

5.4 Ολοκληρωμένα Προγράμματα Αστικής Διαχείρισης -

Περιφερειακής Ανάπτυξης. Η περίπτωση της Βαρκελώνης

Στην Περιφέρεια της Καταλωνίας εφαρμόζονται δύο Στρατηγικές οικονομικής και βιώσιμης ανάπτυξης με σκοπό την ενδυνάμωση της θέσης της πόλης της Βαρκελώνης στο διεθνές ανταγωνιστικό περιβάλλον προσέλκυσης νέων επιχειρήσεων και κεφαλαίου και την ένταξη της περιοχής στον Μεσογειακό/Μεσοευρωπαϊκό Διάδρομο-Άξονα Ανάπτυξης.

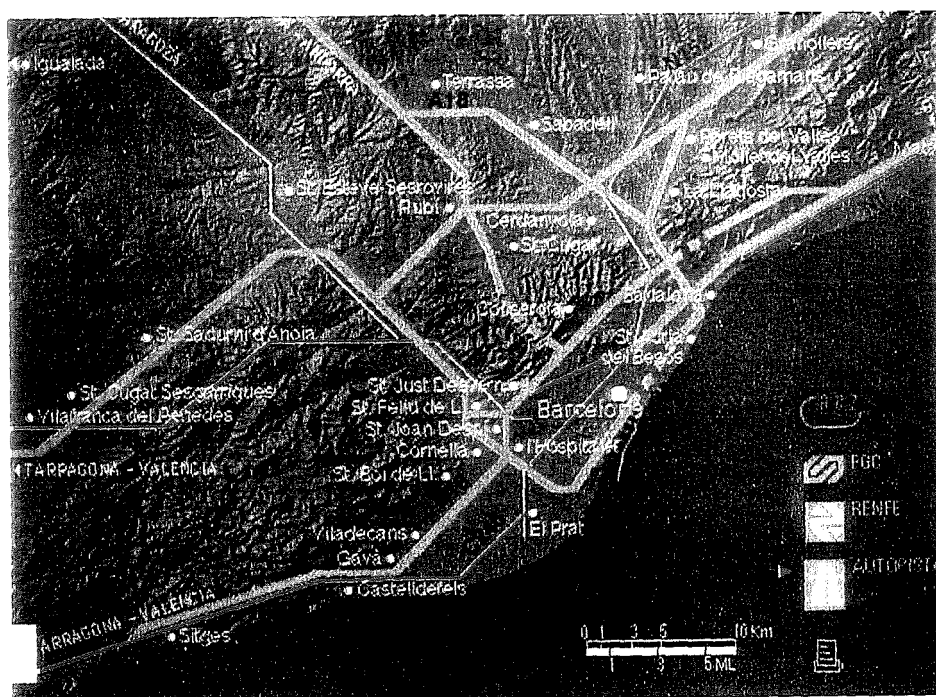
Η πρώτη στρατηγική ανάπτυξης που εφαρμόζεται, στηρίζεται σε μια προσπάθεια γενικής χωρικής ρύθμισης της Περιφέρειας με την ανάδειξη νέων αστικών-προαστιακών κέντρων που θα λειτουργήσουν ως τοπικοί, οικονομικοί-παραγωγικοί πόλοι.⁹⁷ Επίσης προτείνεται ο εκσυγχρονισμός του συνεκτικά διαρθρωμένου οικιστικού δικτύου της Μητρόπολης της Βαρκελώνης μέσω Πολιτικών ενίσχυσης των δικτύων υποδομών και της λειτουργικής διαφοροποίησης του γεωγραφικού χώρου. Έτσι η λογική της συγκεντρωμένης αποκέντρωσης βρίσκει πεδίο εφαρμογής στην ευρύτερη Περιφέρεια της Καταλωνίας, σύμφωνα με το καθολικό σχέδιο ανάπτυξης που προβλέπει αφενός την χάραξη γενικών στόχων, αφετέρου την δημιουργία τοπικών πλάνων ανάπτυξης.

Από την άλλη πλευρά βρίσκεται σε εφαρμογή ένα δεύτερο στρατηγικό σχέδιο που στοχεύει στην προώθηση των συμμετοχικών διαδικασιών για την βελτίωση της ποιότητας ζωής στην πόλη της Βαρκελώνης. Η λογική του προγράμματος ανάπτυξης στηρίζεται στην ενδογενή ανάδειξη των αναπτυξιακών συνιστωσών της πόλης.

⁹⁷ Βλ. Άρθρο C. Rossignolo : «Η Ευρώπη των πόλεων ως στρατηγικές ανάπτυξης», 37ο Συνέδριο ERSA

Έτσι δίνεται έμφαση στην βελτίωση της ανθρώπινης υποδομής στην προώθηση συστημάτων πληροφορικής και νέας τεχνολογίας, στις υποδομές και στην δημιουργία τοπικών διασυνδέσεων μεταξύ του πληθυσμού και των φορέων αυτοδιοίκησης.

Η συνδυασμένη εφαρμογή δύο διαφορετικών, κατά βάση προγραμμάτων, που το ένα στοχεύει στην εν γένει εξωστρεφή ανάπτυξη της αστικής περιφέρειας δίνοντας βαρύτητα στις υλικές υποδομές, ενώ το άλλο επικεντρώνεται στην ενδογενή βελτίωση της ανθρώπινης υποδομής και της ποιότητας ζωής, αποδίδει ιδιαίτερα σημαντικό έργο στην Μητρόπολη της Βαρκελώνης επιδιώκοντας τον εναρμονισμό της οικονομικής και της βιώσιμης ανάπτυξης.

Εικόνα 14
Η Ευρύτερη Μητροπολιτική Περιοχή της Βαρκελώνης
Πηγή: Δελτίο Τ.Ε.Ε., τ. 1998

5.5 Ελλάδα - Ανοικτές πόλεις και Βιώσιμη Ανάπτυξη

Στην Ελλάδα θεσμοθετήθηκαν οι αρχές της Βιώσιμης Ανάπτυξης σύμφωνα με το Νομοσχέδιο 2508/97 περί "Βιώσιμης Οικιστικής Ανάπτυξης των Πόλεων και Οικισμών της χώρας".

Οι κατευθυντήριες αρχές του Νομοσχεδίου στηρίζονται στην ανασυγκρότηση και ορθολογική διαχείριση του αστικού περιβάλλοντος και στην αναδιοργάνωση των οικιστικών συστημάτων, ως λειτουργική συνέχεια του Χωροταξικού Νομοσχεδίου 1337/83.⁹⁸

Σκοπός του Νομοσχεδίου 2508/97 είναι μέσα από την ορθολογική διαχείριση και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη των αστικών συστημάτων να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για τον ευρύτερο χωροταξικό και αναπτυξιακό προγραμματισμό σε συνεργασία με τα πολεοδομικά σχέδια και τις παρεμβάσεις που χαράχθηκαν βάσει των παλαιότερων Νομοσχεδίων 947/79 και 1337/83.

Η οικιστική οργάνωση των "Ανοικτών Πόλεων" (που ουσιαστικά αποτέλεσαν το θεωρητικό υπόβαθρο για την δημιουργία των Συμβουλίων Περιοχής και των μεταγενέστερων ενοποιήσεων των οικισμών, σύμφωνα με το Σχέδιο "Καποδίστριας"), στηρίζεται στον καθορισμό 5 επιπέδων οικισμών, βάσει του πληθυσμιακού τους μεγέθους και των εξυπηρετήσεων που διαθέτουν, τα οποία είναι⁹⁹:

- α) Οικιστικό κέντρο 5ου επιπέδου (απλά χωριά) : Αντιπροσωπεύει το 93% περίπου του αριθμού των οικισμών της χώρας και μόλις το 35% του πληθυσμού της χώρας. Οι εξυπηρετήσεις που χωροθετούνται σ' αυτούς (επιλεκτικά) είναι οι ακόλουθες : Νηπιαγωγείο, Δημοτικό,

⁹⁸ Δελτίο ΤΕΕ, Τεύχος 1979

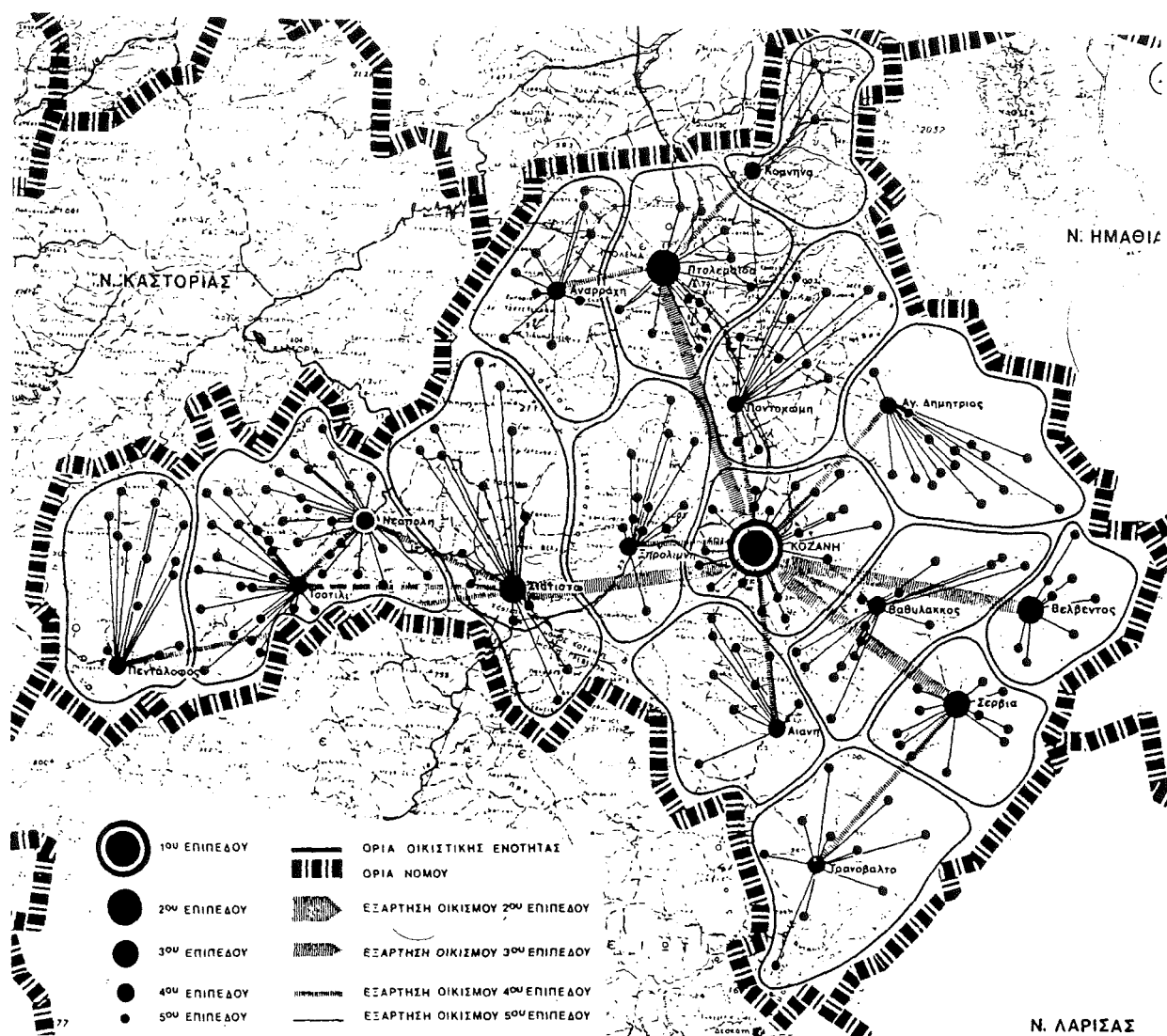
⁹⁹ Βλ. Α. Αραβαντινός : «Πολεοδομικός Σχεδιασμός», σελ. 215

- Βρεφικός Σταθμός, Έδρα συλλόγων-οργανώσεων-φορέων, Έδρα Πολεοδομικής Επιτροπής Γειτονιάς και Γήπεδο ποδοσφαίρου και γήπεδο μικτής χρήσης.
- β) Οικιστικό κέντρο 4ου επιπέδου (κεφαλοχώρι) : Εξυπηρετούμενος πληθυσμός 2.000-8.000 κάτοικοι περίπου. Εξυπηρετήσεις που χωροθετούνται επιπλέον αυτών της προηγούμενης κατηγορίας : Γυμνάσιο, Λύκειο, Περιφερειακό ιατρείο, Βιβλιοθήκη - Κέντρο Νεότητας, Αίθουσα πολλαπλών χρήσεων, Ταχυδρομείο - Τηλεφωνείο - Τηλεγραφείο. Εφόσον είναι έδρα Ο.Τ.Α. χωροθετούνται και οι αντίστοιχες Διοικητικές (Δημοτικές υπηρεσίες, αστυνομικό τμήμα, πυροσβεστική υπηρεσία, γραφεία ΕΥΔΑΠ, ΔΕΗ κ.λ.π.) και οικονομικές υπηρεσίες (Δημοτικές επιχειρήσεις, Υποκαταστήματα Τράπεζας κ.λ.π.).
- γ) Οικιστικό κέντρο 3ου επιπέδου (κωμόπολη) : Μέσος εξυπηρετούμενος πληθυσμός : 20.000 κάτοικοι περίπου. Εξυπηρετήσεις που χωροθετούνται επιπλέον αυτών του προηγούμενου επιπέδου : Κέντρο Υγείας, Συμβουλευτικοί Σταθμοί επιτόκων - βρεφών, Γεροντικές στέγες - Κ.Α.Π.Η., Κλειστό Γυμναστήριο, Στίβος, Γήπεδα τέννις, Πνευματικό Κέντρο - Κέντρο Λαϊκής Επιμόρφωσης, Κινηματογράφος, Οικονομική Εφορία - Δημόσιο Ταμείο, Ειρηνοδικείο, Πταισματοδικείο, Υποθηκοφυλακείο και Αγρονομείο-Δασονομείο.
- δ) Οικιστικό κέντρο 2ου επιπέδου (νομαρχιακό κέντρο) : Μέσος εξυπηρετούμενος πληθυσμός : 80.000 κάτοικοι περίπου. Εξυπηρετήσεις που χωροθετούνται επιπλέον του προηγούμενου επιπέδου. Ειδικά σχολεία, ΚΕΤΕ, ΤΕΙ, Νομαρχιακό Νοσοκομείο, Κέντρο βρεφών, Μαθητικά Οικοτροφεία, Μαθητικές Εστίες,

Γηριατρικές κλινικές, Κέντρα Προστασίας Αναπήρων, θεραπευτήρια χρόνιων παθήσεων, Κολυμβητήριο με κερκίδες, Γήπεδο handball, Αίθουσα βαρέων αθλημάτων, Μουσείο, Θέατρο, Νομαρχιακές Υπηρεσίες- Υπουργείων και Δημόσιων Οργανισμών, Πρωτοδικείο, Πλημμελειοδικείο και Υποδ/ση Αστυνομίας - Τροχαίας - Αγορανομίας.

- ε) Οικιστικό κέντρο 1ου επιπέδου (περιφερειακό κέντρο) : Μέσος εξυπηρετούμενος πληθυσμός 450.000 κάτοικοι περίπου. Εξυπηρετήσεις που χωροθετούνται επιπλέον αυτών του προηγούμενου επιπέδου : Α.Ε.Ι., Εργομετρικό κέντρο, Περιφερειακό Νοσοκομείο, Περιφερειακές Υπηρεσίες Υπουργείων, Περιφερειακές Υπηρεσίες Δημ. Οργανισμών, Περιφερειακές Υπηρεσίες Δημ. Επιχειρήσεων - Τραπεζών, Δ/ση Αστυνομίας - Επιθ. Χωροφυλακής και Εφετείο.

Έτσι ορίστηκαν οι "Ανοικτές Πόλεις" που έχουν ένα κεντρικό οικιστικό πυρήνα 4ου επιπέδου με πληθυσμό κάτω από 10.000 κατοίκους και οι "Οικιστικές Ενότητες Αστικού Τύπου" που περιλαμβάνουν ένα μεγάλο αστικό κέντρο με πληθυσμό πάνω από 10.000 κατοίκους και δίκτυο δορυφόρων οικισμών. Η εναρμόνιση της σχεδιαστικής αντίληψης με τις νέες προσεγγίσεις της Βιώσιμης Ανάπτυξης σε συνδυασμό με την εφαρμογή αποκεντρωτικών μοντέλων θέτουν ορισμένες νέες βάσεις για την βελτίωση των στόχων και μέσων της Περιφερειακής Πολιτικής στην Ελλάδα.

Εικόνα 15

Νομός Κοζάνης, Πρόταση Οικιστικής Διάρθρωσης

Πηγή: Α. Αραβαντινός, «Πολεοδομικός Σχεδιασμός. Για μια Βιώσιμη Ανάπτυξη του Αστικού Χώρου»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο

ΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

6.1 Εισαγωγή - Η Αστικοποίηση στην Ευρώπη

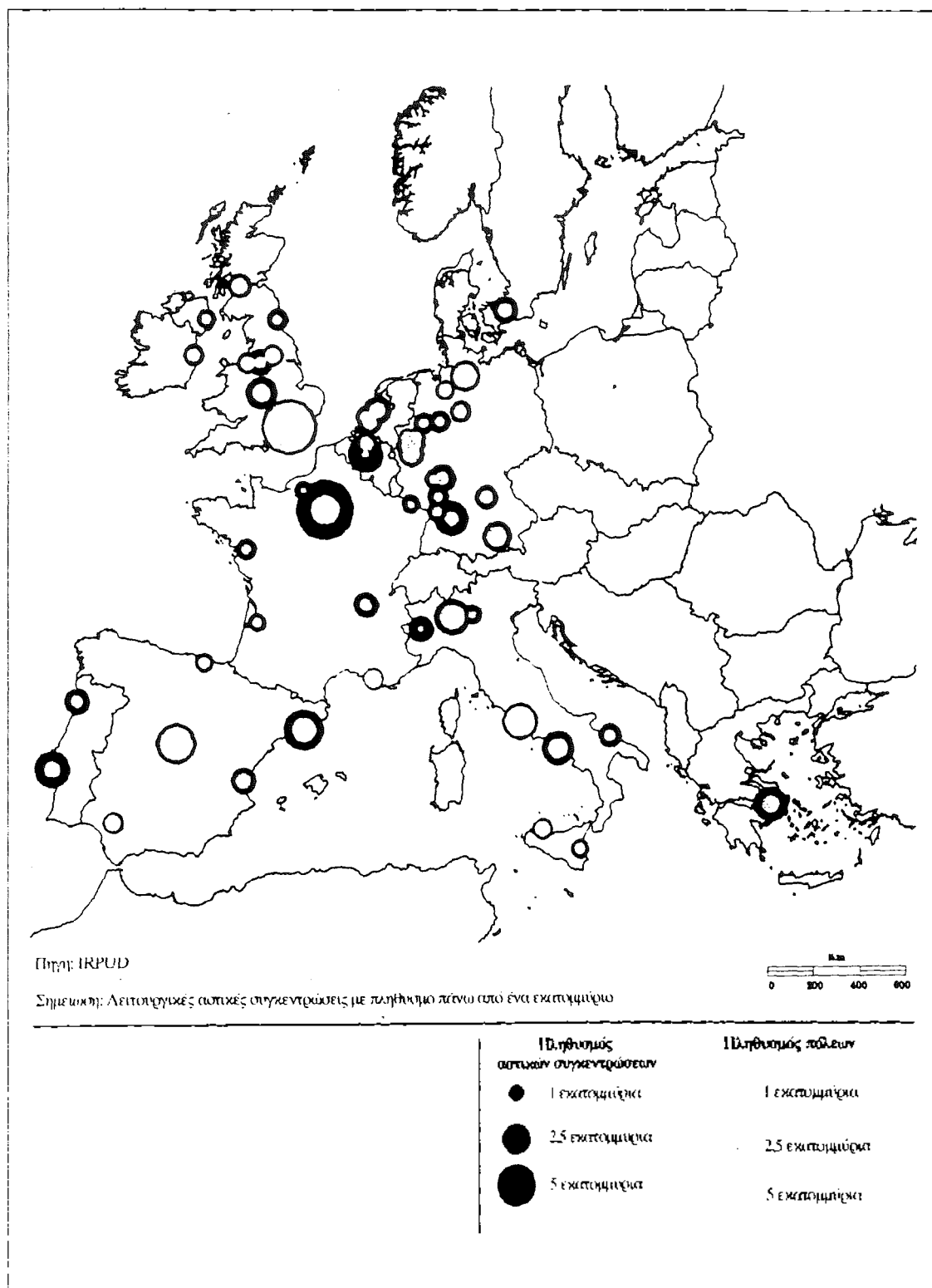
Η Ευρώπη αποτελεί την πιο αστικοποιημένη Ήπειρο. Το 80% του πληθυσμού της ζει σε πόλεις, από το οποίο το 20% αντιστοιχεί σε αστικές συγκεντρώσεις πάνω από 250.000 κατοίκους. Η εποχή της εθνικής ανάπτυξης άφησε πίσω της μια ισχυρή αστική διάρθρωση με πρωτεύουσες παγκόσμιας εμβέλειας και αστικές συγκεντρώσεις μεγάλου, μεσαίου ή μικρού μεγέθους που βρίσκονται χωρικά μεταξύ τους σε κοντινές αποστάσεις, σε σύγκριση με άλλες Ηπείρους. Οι νέες τάσεις αστικοποίησης που διαφαίνονται στον Ευρωπαϊκό χώρο οξύνουν τα προβλήματα χωρικού δυαδισμού και άνισης ανάπτυξης.

Ταυτόχρονα η λογική της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης, που βασίζεται στην οικονομική σύγκλιση και στην εμπορική-παραγωγική ενοποίηση, επιβάλλει την εφαρμογή πολιτικών Περιφερειακής Ανάπτυξης σε διακρατικό-διαπεριφερειακό επίπεδο.

Έτσι οι νέες προσεγγίσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης επικεντρώνονται στην ενίσχυση των πόλεων (το 80% των διαθέσιμων κοινοτικών πόρων κατευθύνεται προς τα αστικά κέντρα)¹⁰¹ και στην καταπολέμηση των διαρθρωτικών προβλημάτων τους, όπως η βιομηχανική παρακμή, η ανεργία και η υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

¹⁰¹ Βλ. Π. Γετίμης από Π. Γετίμης, Γ. Κωκαλάς, Ν. Μαραβέγιας : «Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη», σελ. 329

Εντούτοις η έλλειψη συντονισμένων πολιτικών από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μέχρι την τρέχουσα δεκαετία, αναπληρώνεται σταδιακά με την δημιουργία αστικών δικτύων και την βελτίωση των αστικών, συγκοινωνιακών και επικοινωνιακών υποδομών.

Εικόνα 17
Κύριες Αστικές Συναθροίσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση
Πηγή: Τσέτσης, «Προς μια Ευρωπαϊκή Χωροταξική Πολιτική»

6.2 Κοινοτικές Πολιτικές και η Συμμετοχή των Πόλεων στην Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση

Οι πρώτες προσεγγίσεις της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στο ζήτημα της αστικοποίησης αφορούν την εκπόνηση τεσσάρων Προγραμμάτων Δράσης από το 1973 έως το 1992. Τα δύο πρώτα Προγράμματα (1973-1976 και 1977-1981) εντόπισαν τα προβλήματα αστυφιλίας και αστικής υποβάθμισης προτείνοντας γενικές κατευθύνσεις για την αντιμετώπιση των περιφερειακών ανισοτήτων του αστικού χώρου.¹⁰²

Τα μεταγενέστερα Προγράμματα Δράσης (1982-1986 και 1987-1992) δεν συνέβαλαν ιδιαίτερα στην χάραξη μιας ενιαίας Κοινοτικής Πολιτικής για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αστικοποίησης και άνισης χωρικής ανάπτυξης.

Οι νεότερες πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης εστιάζονται στην παρακολούθηση και συστηματική αντιμετώπιση των διαρθρωτικών προβλημάτων των αστικών κέντρων, όπως η ανεργία, η κοινωνική υποβάθμιση και η ρύπανση του περιβάλλοντος. Έχουν ήδη εφαρμοσθεί πιλοτικά προγράμματα με σκοπό την επίλυση των προβλημάτων κυκλοφοριακής φόρτισης (Thermie), ενώ υποστηρίζονται Προγράμματα Πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση των φαινομένων οικονομικής παρακμής στις πόλεις (Πρωτοβουλία Quarters en Crise, Πρόγραμμα φτώχειας 3). Τη σημαντικότερη στρατηγική παρέμβασης αποτελεί η Κοινοτική Πρωτοβουλία "URBAN", που στοχεύει στον συντονισμό δράσεων για την καταπολέμηση των διαρθρωτικών προβλημάτων σε φθίνουσες αστικές περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

¹⁰² Βλ. Σ. Τσέτσης, προς μια Ευρωπαϊκή Χωροταξική Πολιτική», σελ. 207

Οι αντιθέσεις που εμφανίζονται ανάμεσα στις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσον αφορά στη διοικητική διάρθρωση των αστικών συστημάτων, καθώς και στη διαφοροποίηση στα ενδογενή στάδια ανάπτυξης των Ευρωπαϊκών Πόλεων είναι οι κύριοι ανασταλτικοί παράγοντες που εμποδίζουν την έως σήμερα χάραξη κοινής αστικής πολιτικής από την Ευρωπαϊκή Ένωση.¹⁰³

Ωστόσο τον Μάιο του 1997 συνεδρίασε στο Ευρωκοινοβούλιο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Περιφερειών, ασχολούμενη με τα αστικά ζητήματα και εξέδωσε μία Ανακοίνωση με τίτλο "Προς ένα Πρόγραμμα για το Αστικό Περιβάλλον στην Ευρωπαϊκή Ένωση", με σκοπό την αφύπνιση των εθνικών κυβερνήσεων και την ενεργοποίηση των αυτοδιοικήσεων των φθινουσών περιφερειών για την ενίσχυση των τοπικών πρωτοβουλιών και των συμμετοχικών δράσεων μεταξύ πόλεων και περιφερειών σε διαπεριφερειακό και διακρατικό επίπεδο.

Οι νεότερες προσεγγίσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα αστικά ζητήματα διατυπώνονται στο Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (Σ.Α.Κ.Χ.), που παρουσιάστηκε στην άτυπη συνάντηση των αρμόδιων για θέματα Χωροταξίας, Υπουργών των Κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Noordwijk, 9-10/6/1997).

Το ευρωπαϊκό αστικό σύστημα, υπό την επίρεια των προοπτικών πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής σύγκλισης και συνεργασίας, τελεί υπό καθεστώς συνεχόμενων λειτουργικών και διαρθρωτικών διαφοροποιήσεων.

Οι νέες ανταγωνιστικές απαιτήσεις που εντείνονται σε διεθνές επίπεδο, στους τομείς της παραγωγής τεχνολογίας και της πληροφορικής και οι γεωπολιτικές ανακατατάξεις που αφορούν την προοδευτική

¹⁰³ Βλ. Ι. Παπαδημητρίου : «Εργασία πάνω στην Έκθεση Ευρώπη 2000».

διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν αναπροσαρμόσει το ρόλο των μεγάλων πόλεων.

Η Βαρκελώνη ήταν σημαντικό περιφερειακό κέντρο της Ισπανίας και σήμερα είναι μια αναδυόμενη Μητρόπολη της νότιας Ευρώπης. Η Λιλη από γαλλικό περιφερειακό αστικό κέντρο, εξελίσσεται σε νευραλγικό κόμβο του αναπτυξιακού διαδρόμου μεταξύ της Μ. Βρετανίας και της ηπειρωτικής Ευρώπης. Το Λονδίνο και το Παρίσι, εκτός από εθνικές πρωτεύουσες, αποτελούν πλέον π'λεις παγκόσμιας ακτινοβολίας. Το Βερολίνο προοδευτικά αναδεικνύεται από μια διαιρεμένη και απομονωμένη πόλη σε μια σημαντικότερη πρωτεύουσα και ενδιάμεσο σταθμό επικοινωνίας με την κεντρική και ανατολική Ευρώπη.

Παράλληλα οι πόλεις που βρίσκονται σε Περιφερειακές ζώνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης λειτουργούν ως "Πύλες" εισόδου, έχουν την δυνατότητα να αναπτύξουν νέες δυναμικές προσέλκυσης κινητών επενδύσεων (εμπορικές, χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες) και να ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητά τους τόσο σε εθνικό, όσο και σε διακρατικό επίπεδο προσδίδοντας ταυτόχρονα νέες ευκαιρίες ανάπτυξης στον ευρύτερο περιαστικό χώρο τους.

Αντίθετα αρκετά αστικά κέντρα, που έχουν άμεση εξάρτηση από συγκεκριμένες οικονομικές δραστηριότητες, όπως η βιομηχανία, ο τουρισμός, η Δημόσια Διοίκηση ή οι λιμενικές δραστηριότητες χρειάζεται να ακολουθήσουν μια μακρόχρονη διαδικασία εσωτερικής αναδιάρθρωσης και διαφοροποίησης.

Ένα σημαντικό πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η άνιση χωρική κατανομή της ανάπτυξης, όπως εντοπίζεται με την ολιγοπολική συγκέντρωση των δυναμικών

παραγωγικών κλάδων και των επιχειρήσεων πληροφορικής και υπηρεσιών στους δύο "Αναπτυξιακούς Άξονες Υπεροχής".

Ο πρώτος περιλαμβάνει την ευρύτερη Μητροπολιτική περιοχή του Λονδίνου, της λεκάνης, του Ρουρ, τις αστικές συνάθροισης των Βρυξελλών και του Randstad και αποτελεί το παραδοσιακό οικονομικό κέντρο της βορειοδυτικής Ευρώπης.

Ο δεύτερος αφορά τις αναδεικνυόμενες περιοχές που περιλαμβάνουν την ανατολική πλευρά της Ιβηρικής και επεκτείνονται κατά μήκος των Μεσογειακών ακτών έως την Αδριατική.

Η όξυνση του ανταγωνισμού μεταξύ των Ευρωπαϊκών πόλεων είναι αποτέλεσμα των πολιτικών των εθνικών/Περιφερειακών/Τοπικών διοικήσεων που στοχεύει στην προσέλκυση διεθνών επενδύσεων, με σκοπό την ενδυνάμωση της θέσης τους στο ενοποιημένο οικονομικό και εμπορικό περιβάλλον.

Οι πόλεις συναγωνίζονται για την κυριαρχία και την ύπαρξή τους ως τεχνολογικά, πολιτιστικά, οικονομικά ή πολιτικά κέντρα, ενώ παράλληλα προσανατολίζονται στην εξειδίκευσή τους σε συγκεκριμένες παραγωγικές δραστηριότητες κατά τρόπο συμπληρωματικό με τις άλλες πόλεις. Όπως η συνεργασία Άμστερνταμ-Ρότερνταμ και Χάγης¹⁰⁴ για την προβολή της συνάθροισης του Randstad ως ευρύτερη περιφέρεια, κατάλληλη για την χωροθέτηση νέων δραστηριοτήτων του τριτογενή τομέα.

Στη Γαλλία οι "Μητροπόλεις Εξισορρόπησης" έχουν αναδυθεί σε εκσυγχρονισμό των παραγωγικών δομών τους, ενώ στη Γερμανία η Φρανκφούρτη, ως το πλέον δυναμικό κέντρο της Κεντρικής Ευρώπης,

¹⁰⁴ Βλ. Σ. Τσέτσης, προς μια Ευρωπαϊκή Χωροταξική Πολιτική», σελ.151

επιδιώκει την ηγεμονία στον χρηματοπιστωτικό κλάδο, θέση που έως σήμερα κατέχει το Λονδίνο.

Σε εθνικό/περιφερειακό επίπεδο οι ευρωπαϊκές πόλεις που αντιμετωπίζουν ενδογενή προβλήματα αναπτυξιακής καθυστέρησης, όπως η φθίνουσα παραγωγική βάση, η μείωση του πληθυσμού ή οι δυσμενείς κλιματολογικές συνθήκες, έχουν προοπτικές εξέλιξης μέσα από την υλοποίηση νέων στρατηγικών, που να ενισχύουν την καινοτομία, την τοπική ευέλικτη παραγωγή και την πολυλειτουργική διάρθρωση των ευρύτερων υπαίθριων περιοχών.

Όπως οι περιπτώσεις των Μπάρι, Πόρτο, Βαλέντσια, Ρεν, Σεβίλης, Πάτρας και Εδιμβούργου, που παρουσιάζουν φαινόμενα ανάκαμψης των τοπικών οικονομιών τους. Αντίστοιχα πόλεις με δυναμικά αναπτυσσόμενη ενδοχώρα, όπως η Τουλούζη, η Γκρένμπλ, το Σάλτσεμπουργκ, το δίπολο Λάρισα-Βόλος, ενισχύουν τη θέση τους στον ευρωπαϊκό χώρο.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση προκειμένου να συμβάλλει στην ομαλή και ισορροπη ανάπτυξη των αστικών συστημάτων, στρέφεται προς πολιτικές που ευνοούν δράσεις και ενέργειες μεταξύ πόλεων και αστικών περιοχών.

Η λογική της συμμετοχικότητας στον οικονομικό και παραγωγικό τομέα και της κοινής αντιμετώπισης των ενδογενών αστικών προβλημάτων, όπως η εντεινόμενη αστικοποίηση, η διεύρυνση των εσωτερικών κοινωνικών αντιθέσεων (μετανάστες, σημαντικές εισοδηματικές διαφοροποιήσεις), η ανεπιτυχής αντιμετώπιση των αστικών περιβαλλοντικών προβλημάτων, επικρατεί ολοένα και περισσότερο τόσο στις εθνικές, όσο και στις τοπικές περιφερειακές πολιτικές.

Οι τρόποι και οι μορφές συνεργασίας μεταξύ των πόλεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση εξαρτώνται από τις επικρατούσες χωρικές,

λειτουργικές και φυσικές αστικές διασυνδέσεις. Για παράδειγμα η συνεργασία που βασίζεται στην γεωγραφική εγγύτητα των αστικών συγκεντρώσεων και περιοχών επικεντρώνεται στη δημιουργία ομάδων πόλεων, που χαρακτηρίζονται από ολοκληρωμένες στρατηγικές για τη συνεργασία των πολυκεντρικών αστικών συγκροτημάτων προκειμένου να επιτευχθεί μεγαλύτερη λειτουργική συμπληρωματικότητα. Όπως η πρωτοβουλία του Σάαρ-Λορένης-Λουξεμβούργου (Saar-Bruchten-Λουξεμβούργο-Μετς).

Αντίθετα οι πόλεις που δεν έχουν άμεση χωρική γειτνίαση χρειάζονται συνεργασία υπό μορφής δικτύωσης, μέσα από την οποία δημιουργούνται πλαίσια ανταλλαγής γνώσεων, μεταφοράς τεχνολογίας και καινοτομίας και συμμετοχής σε ολοκληρωμένα παραγωγικά-οικονομικά κυκλώματα.

Η συνεργασία Πανεπιστημίων, Ερευνητικών Κέντρων και οι συντονισμένες στρατηγικές πολυεθνικών επιχειρήσεων χαράσσουν τους συμμετοχικούς άξονες των υπερεθνικών αστικών δικτύων.

Παράλληλα η προοπτική ενός ολοκληρωμένου και αειφόρου Σχεδιασμού, μέσα από τη λογική της βιώσιμης Ανάπτυξης, βρίσκει πεδίο εφαρμογής στον συντονισμό των αστικών πολιτικών, μέσω ομάδων και δικτύων πόλεων, που να δραστηριοποιούνται σε θέματα όπως ο έλεγχος της επέκτασης του αστικού χώρου, η ορθολογική διαχείριση του αστικού οικοσυστήματος, η ανάπτυξη μέσων πρόσβασης, που να είναι ταυτόχρονα αποτελεσματικά και φιλικά προς το περιβάλλον και η διατήρηση και ανάπτυξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Εξίσου σημαντική είναι η διασύνδεση αστικών κέντρων και περιφερειών μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και γειτονικών χωρών. Ωστόσο οι εγγενείς οικονομικοπολιτικές ανακατατάξεις στα κράτη του

πρώην "Ανατολικού Μπλοκ" αποτελούν προς το παρόν, τροχοπέδη στη σύναψη σταθερών διασυνοριακών συνεργασιών.

Όσον αφορά στις νέες δυναμικές που αναπτύσσονται μεταξύ των ευρωπαϊκών πόλεων και της υπαίθρου εντοπίζονται δύο κύριες τάσεις.

Από τη μία πλευρά η εντεινόμενη διεύρυνση των μεγάλων αστικών συγκεντρώσεων - μεγαλουπόλεων έχει άμεσες αρνητικές επιπτώσεις στις ευρύτερες υπαίθριες ζώνες, είτε με την προοδευτική ένταξή τους στο αστικό σύστημα, είτε με την εξελικτική διαφοροποίηση της λειτουργικής-παραγωγικής διάρθρωσής τους με σκοπό την εξυπηρέτηση των αστικών αναγκών. Έτσι οι περιαστικές γεωργικές εκτάσεις χρησιμοποιούνται για την εγκατάσταση αγροτο-βιομηχανικών μονάδων παραγωγής ειδών διατροφής, ενώ οι ορεινές και παραθαλάσσιες ζώνες υφίστανται ανεξέλεγκτη τουριστική εκμετάλλευση.

Από την άλλη πλευρά, σε αγροτικές περιοχές όπου εμφανίζονται διαρθρωτικά προβλήματα στην παραγωγή την ενδογενή ανάπτυξη της οικονομίας, ο ρόλος του πόλεων για την ανάσχεση των προβλημάτων υπανάπτυξης και την εφαρμογή πολιτικών αναζωογόνησης θεμελιώνεται μέσα από την προώθηση δραστηριοτήτων του δευτερογενή και τριτογενή τομέα (πράσινος-αγροτικός τουρισμός, που αντιπροσωπεύει το 15% περίπου του ευρωπαϊκού τουριστικού προϊόντος, τοπική βιοτεχνία, χρηματοοικονομικές υπηρεσίες κ.λ.π.).

Οι Ευρωπαϊκές πόλεις αποτελούν τον κινητήριο μοχλό για την προοπτική της Ενωμένης Ευρώπης εφόσον ο κεντρικός στόχος της συνεκτικότητας είναι δυνατόν να υλοποιηθεί μέσα από τα αστικά κέντρα. Διαρθρωτικές αλλαγές στις αστικές περιοχές μπορεί να επιφέρουν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο

τόσο σε σχέση με την θέση τους στον Ευρωπαϊκό χώρο, όσο και για την ενίσχυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο παγκόσμιο στερέωμα.

Ένα επιθυμητό αστικό σενάριο πρέπει να περιλαμβάνει 3 κατευθύνσεις ολοκλήρωσης. (EEC, DG XIV, 1994)¹⁰⁵

1. Τη βιωσιμότητα :

Μια πόλη που δεν στηρίζεται στην ανάπτυξη μιας εξαγωγικής βάσης, αλλά θα αποτελεί ένα αυτοστηριζόμενο, αυτόνομο, καθολικό σύστημα ενταγμένο σε ένα δίκτυο παρόμοιων αλληλεπιδράσεων τοπικών/αστικών συστημάτων.

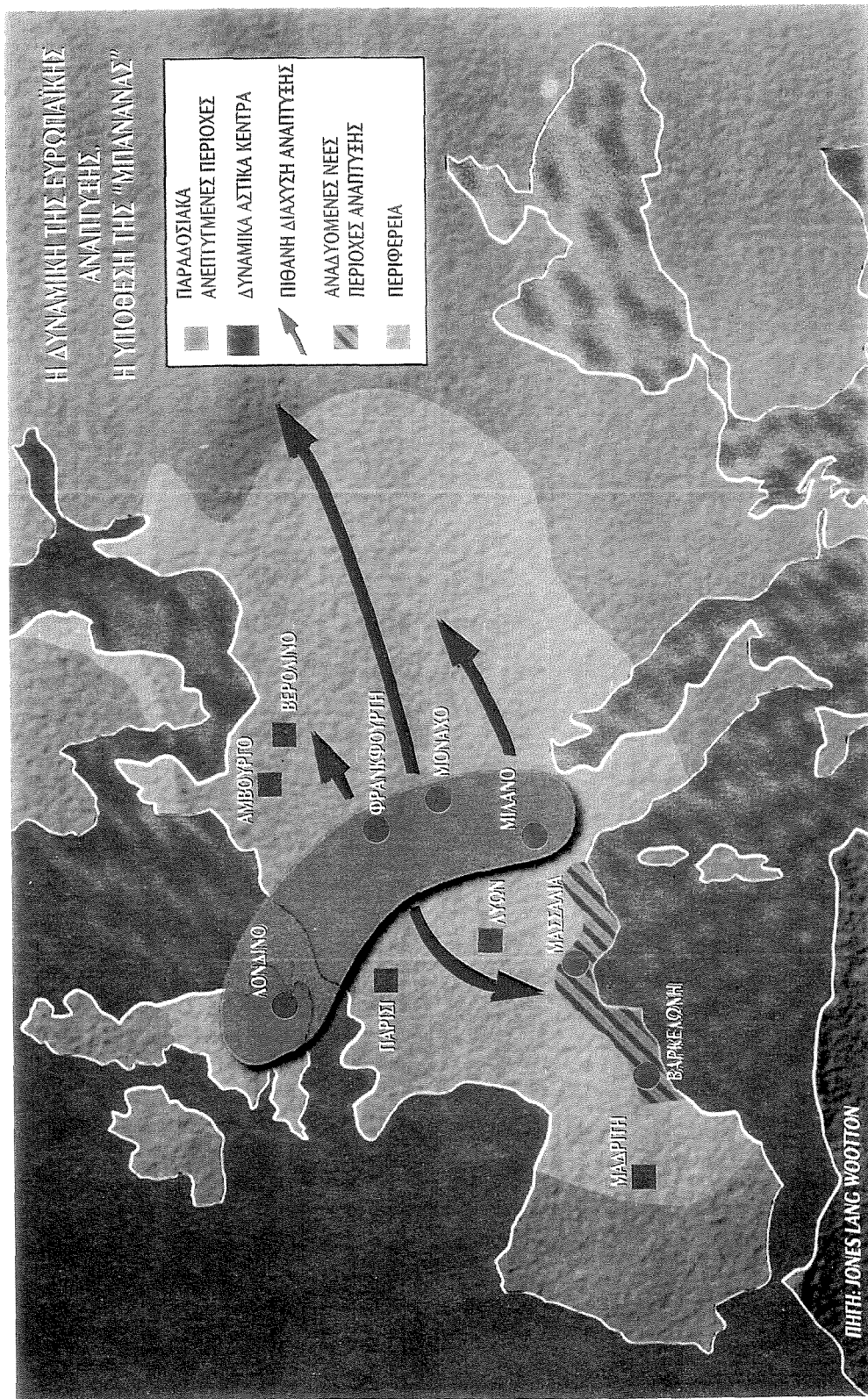
2. Τη Sui generis παγκοσμιότητα :

Μια πόλη που δεν θα συνδέεται με τον κόσμο μέσω των υποδομών και των αξόνων της πληροφορικής, αλλά θα αποτελεί έναν ολοκληρωμένο τοπικό χώρο, του οποίου τα υποσυστήματα, ανθρώπινο, κοινωνικό, θεσμικό θα στηρίζονται στη λογική της παγκόσμιας εξωτερικής κυριαρχίας.

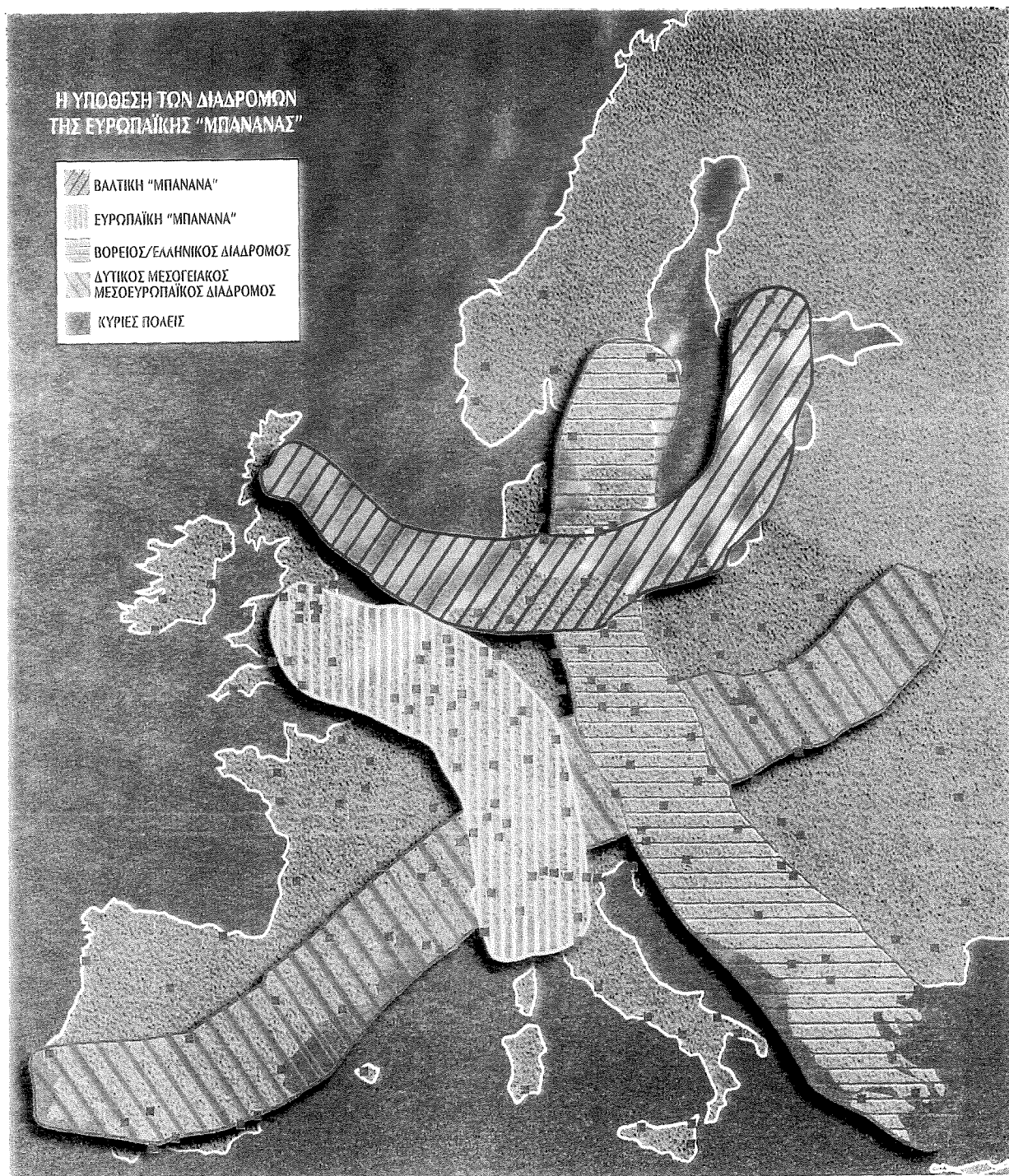
3. Την αγορά :

Μια πόλη που θα μετακινηθεί από την ιεράρχηση των αστικών λειτουργιών σε ένα περιβάλλον αστικής κουλτούρας με αξίες τη συνύπαρξη και την κοινή ανάπτυξη.

¹⁰⁵ Βλ. Η. Σιδηρόπουλος από Ι.Π.Α. : «Σύγχρονες Τάσεις στην Περιφερειακή Ανάπτυξη», σελ. 34

Εικόνα 18
Κεντρικός Ευρωπαϊκός Διάδρομος Ανάπτυξης
Πηγή: Χρ. Τσέτσης, «Προς μια Ευρωπαϊκή Χωροταξική Πολιτική»

Εικόνα 19
Ευρωπαϊκοί Διάδρομοι Ανάπτυξης
Πηγή: «Ευρώπη 2000+»

6.3 Ευρωπαϊκά Αστικά Δίκτυα

Η Ευρωπαϊκή Ένωση προσβλέποντας στις αρχές της επικουρικότητας και της συνέργιας προωθεί τις συνεργασίες και τις συμμετοχικές δράσεις μεταξύ των πόλεων.

Η αναγνώριση του ρόλου των πόλεων ως κύριους συλλεκτικούς παράγοντες και απτούς συνδέσμους στη χωρική ανάπτυξη¹⁰⁶, τόσο σε σχέση με τις τοπικές κοινωνίες, όσο και σε σχέση με το εθνικό και διεθνές περιβάλλον θεμελιώνει το ιδεολογικό υπόβαθρο των Ευρωπαϊκών Αστικών Δικτύων.

Από το 1989 η Ευρωπαϊκή Ένωση ενθαρρύνει άμεσα το σχηματισμό αστικών δικτύων με πόρους από τα προγράμματα Περιφερειακής Ανάπτυξης (ERDF, Ευρωπαϊκός Περιφερειακός Πόρος Ανάπτυξης, ESF, Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Πόρος και ΕΑ GGF, Ευρωπαϊκή Αγροτική Καθοδήγηση και Εγγυητικός Πόρος) με την πρωτοβουλία RECITE (Περιφέρειες και πόλεις της Ευρώπης).

Έως σήμερα έχουν υλοποιηθεί 40 περίπου διαπεριφερειακά και διαστικά δίκτυα συνεργασίας με σημαντικότερα τα δίκτυα Eurocities (Ευρωπόλεις), Cities in Crise (πόλεις σε κρίση), Συμβούλιο Ευρωπαϊκών Δήμων και Περιφερειών (CEMR), από το οποίο εισήχθηκε το 1996 το βραβείο για τις Ευρωπαϊκές Βιώσιμες Πόλεις και η Πανευρωπαϊκή Ένωση εθνικού δικτύου "Υγιείς Πόλεις" (Euronet Association).

Σύμφωνα με το πρόγραμμα Recite κάθε δίκτυο πρέπει να βοηθήσει την οικονομική ανάπτυξη των μελών του με τέτοιο τρόπο ώστε το πρόγραμμα, ως ολότητα, να συμβάλλει στην στερεοποίηση της κοινωνικοοικονομικής συνάφειας μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

¹⁰⁶ Βλ. Άρθρο C. Rossignolo : «Η Ευρώπη των πόλεων, δίκτυα πόλεων ως στρατηγικές ανάπτυξης», 37ο Συνέδριο ERSA.

Σχήμα 12

Διατηρώντας τα δικά τους ειδικά χαρακτηριστικά, τα δίκτυα έχουν τους εξής κοινούς στόχους :

- Την οικονομική ενίσχυση των λιγότερων ευνοημένων περιοχών
- Την μεταφορά εμπειρίας και γνώσης μεταξύ περιφερειακών αρχών των αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων αστικών περιοχών.
- Την ανάπτυξη οικονομιών κλίμακας μέσω συστήματος για κατανομή του κόστους και συνεργασίας για υλοποίηση ειδικών προγραμμάτων.
- Την υποστήριξη και βελτίωση των τοπικών και περιφερειακών διοικήσεων σε λιγότερο ευνοημένες περιφέρειες.
- Την προβολή νέων Κοινοτικών Πολιτικών.

Τα δίκτυα πόλεων μπορεί να αποφασίζουν για τη διοικητική δομή των δικών τους μελετών και να πραγματεύονται τα εξής θέματα : Τοπική και Περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη, περιφερειακός και αστικός σχεδιασμός, μεταφορές, περιβάλλον, τουρισμός, ψυχαγωγία, εκπαίδευση, υπηρεσίες διάσωσης, δημόσια διοίκηση, αστική ανάπτυξη, ενέργεια, τοπικές πηγές.

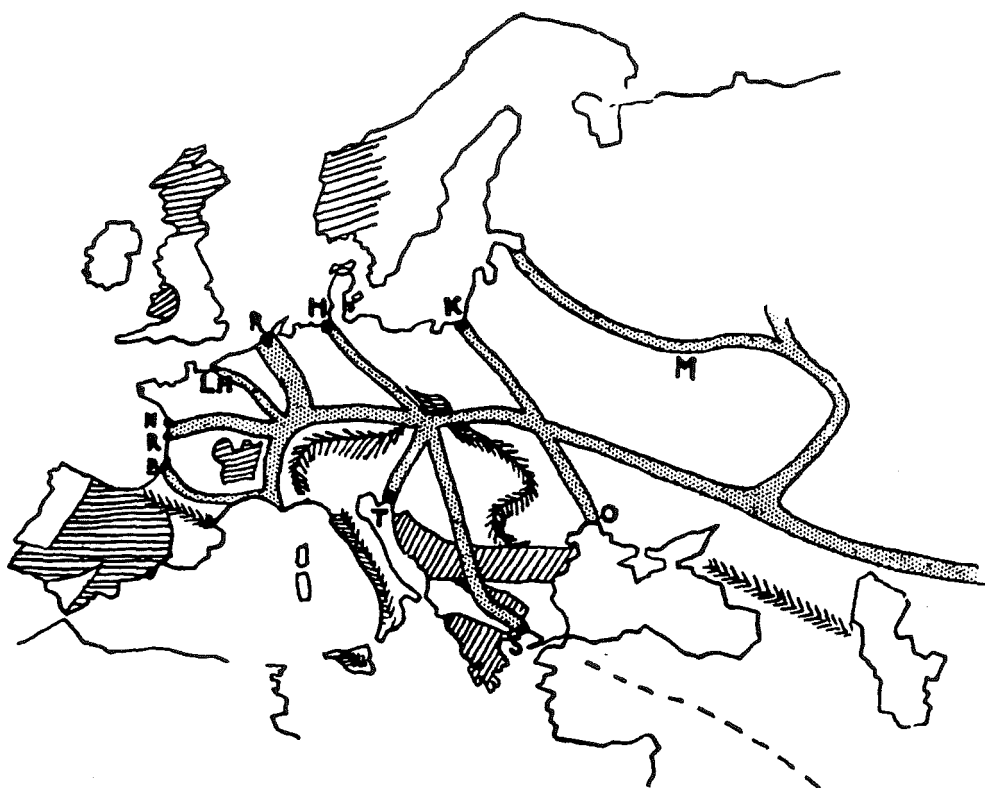
Τα πανευρωπαϊκά δίκτυα και τα αντίστοιχα προγράμματα πολιτικής συνεργασίας μεταξύ των πόλεων ανάγονται μέσα από διασυνοριακές συμμαχίες και συμμετοχικές δράσεις σε λειτουργικούς-στρατηγικούς άξονες ανάπτυξης (Kunzmann).

Σύμφωνα με τον Parkinson τα δίκτυα, ως φορείς χωρικής διάχυσης της ανάπτυξης ενεργούν ως :

- 1) Οδηγοί μεταφοράς γνώσης και βέλτιστης πρακτικής, ωθώντας την καινοτομία στην τεχνολογία και την πολιτική.
- 2) Καταλύτες στην δημιουργία οικονομικής συνεργασίας.
- 3) Συντονιστές σε θέματα αειφόρου διαχείρισης εθνικών και Ευρωπαϊκών πόρων.

Έτσι οι προοπτικές της Ευρωπαϊκής ισότιμης συμμετοχής και ενοποίησης αναδεικνύονται μέσα από την επιτυχή ολοκλήρωση των στόχων της συνεργασίας και συμμετοχής των Αστικών Δικτύων.

Άλλωστε από τον μεσοπόλεμο είχε αναγνωριστεί από σημαντικούς Πολεοδόμους, όπως ο Le Corbusier (1925), η μελλοντική χωρική διεύρυνση της Ευρώπης μέσω μεγάλων αρτηριών και αστικών κομβικών κέντρων.

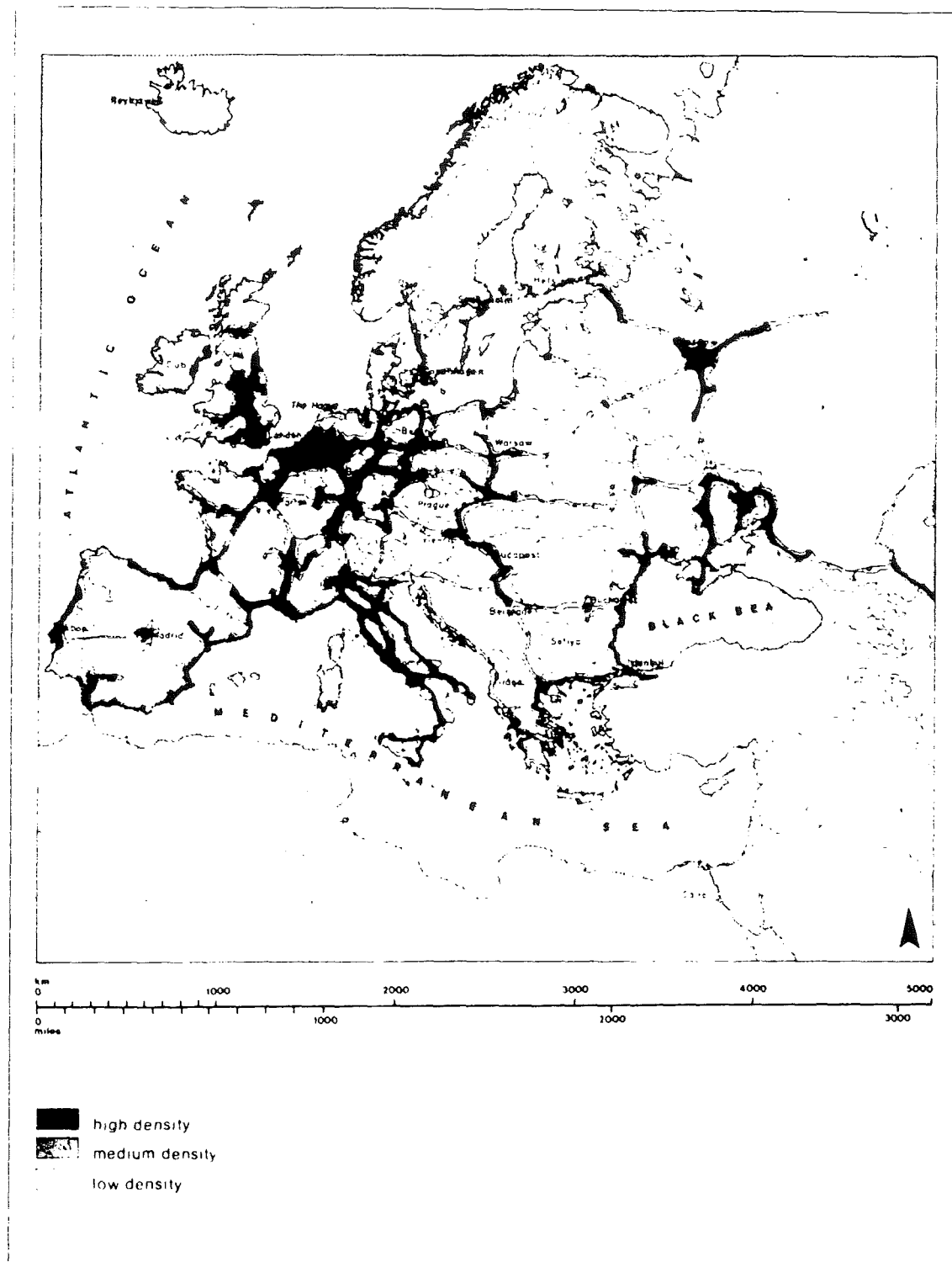

Εικόνα 20

Οι Ευρωπαϊκοί Άξονες Πόλεων όπως τους σχεδίασε ο Le Corbusier

Πηγή: Δ. Καρύδης, «Ανάγνωση Πολεοδομίας»

Η μεταγενέστερη προσέγγιση του Δοξιάδη (1974) για την Ευρώπη, δεν φαίνεται να απέχει, ιδιαίτερα από τις σημερινές τάσεις της χωρικής σύγκλισης των Ευρωπαϊκών πόλεων.

Εικόνα 21
Η ΕΥΡΩΠΟΛΙΣ του Κ. Δοξιάδη
Πηγή: Χ. Τσέτσης, «Προς μία Ευρωπαϊκή Χωροταξική Πολιτική»

6.4 Η Ανάπτυξη Αστικών Δικτύων στη Βαλτική και στη Γερμανία

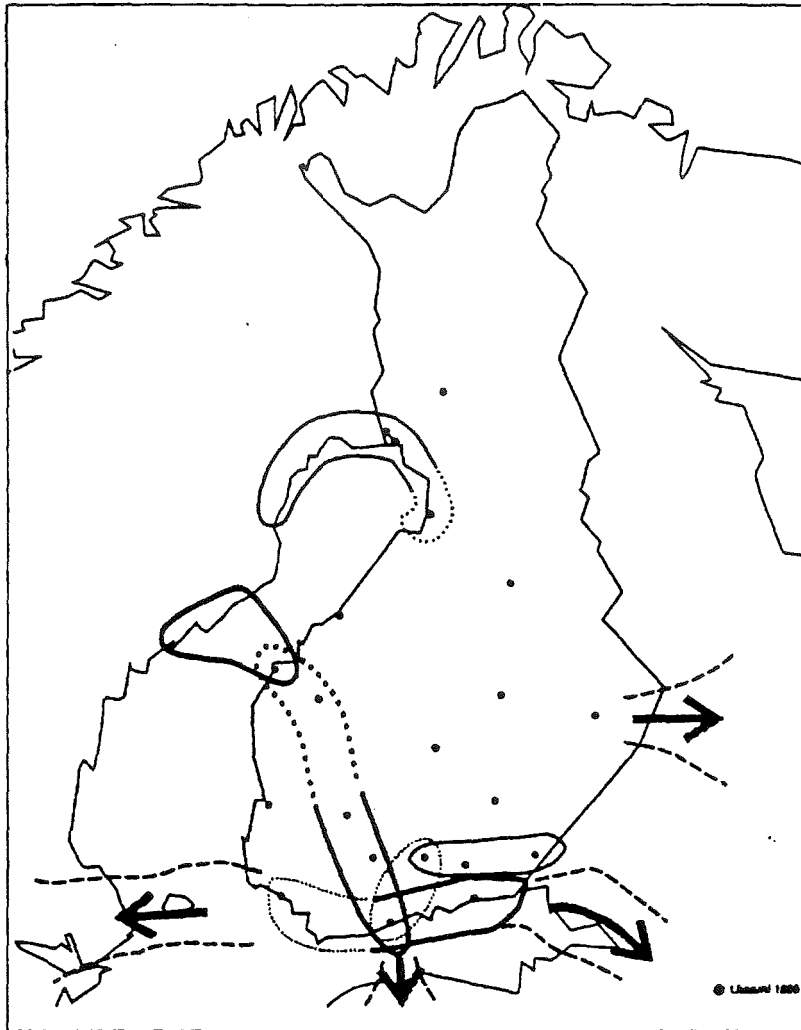
Η λειτουργία εθνικών αστικών δικτύων στις Ευρωπαϊκές χώρες, μπορεί να δράσει συμπληρωματικά με τους στόχους των διακρατικών αστικών δικτύων μέσα στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης.

Όπως τα δίκτυα πόλεων της Φιλανδίας που ανήκουν στο Σχέδιο "Φιλανδία 2017", που λειτουργεί ως κύρια βάση για την Περιφερειακή και Οικονομική Ανάπτυξη. Η ανάπτυξη του Σχεδίου βασίζεται στη συνεργασία μεταξύ αστικών περιφερειών, μέσω αντίστοιχων αστικών ζωνών και έχει τους εξής στόχους :

1. Να υπάρξει κατάλληλη ανταπόκριση στην πρόκληση που τίθεται από τη διεθνοποίηση.
2. Να αναπτυχθεί μια σταθερή δομή βασισμένων σε μια αρχή αποκέντρωσης.
3. Να χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικά η υπάρχουσα υποδομή.

Τα νότια αστικά δίκτυα της Φιλανδίας διασχίζουν τα εθνικά σύνορα λειτουργώντας ως διάδρομοι εμπορικών μεταφορών. Το Ελσίνκι βρίσκεται στο κέντρο των αξόνων Ελσίνκι-Τόμλερε που προεκτείνεται μέχρι το κεντρικό λιμάνι του Ταλίν και "Οδός Φιλανδία", που διασχίζει τη νότια ζώνη της Βαλτικής.

Αντίθετα τα δίκτυα που εκτείνονται μεταξύ των Φιλανδικών και Σουηδικών πόλεων στο Βοθνικό κόλπο έχουν πολυλειτουργικό χαρακτήρα και στηρίζονται στη μεταφορά τεχνολογίας και καινοτομίας μέσα από τη συνεργασία των Πανεπιστημίων και των Τεχνολογικών Πάρκων που εδρεύουν στην ευρύτερη περιοχή.

Εικόνα 22

Αστικά Δίκτυα - Άξονες Ανάπτυξης στη Φιλανδία

Πηγή: P. Vartiainen, Εισήγηση στο 37ο Συνέδριο της E.S.R.A., Αύγουστος 1997

Οι στόχοι των αστικών δικτύων συνεργασίας στη Φιλανδία είναι αφενός με να δημιουργήσουν ζώνες υποδομής μεταξύ αστικών κέντρων που εκτείνονται σε μεγάλες αραιοκατοικημένες εκτάσεις, αφετέρου δε να προωθήσουν την συμμετοχική δράση των περιφερειακών κέντρων που δεν χαρακτηρίζονται από σημαντικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους, παρά μόνο με το Ελσίνκι.

Από την άλλη πλευρά, στη Γερμανία το αποκεντρωμένο αστικό σύστημα ευνοεί την ίδρυση και λειτουργία ειδικευμένων περιφερειακών αστικών δικτύων. Η πολιτική χωρικής ανάπτυξης και σχεδίασης δικτύων, που τέθηκε σε εφαρμογή το 1993, έχει ήδη ενεργοποιήσει 11 αστικά δίκτυα διαφόρων τύπων, τα οποία έχουν οργανωθεί μέσω συγκεκριμένων μέτρων στην Τοπική Οικονομική πολιτική, στις επικοινωνίες, στην υποδομή, στον τουρισμό, στον πολιτισμό, στη μεταφορά τεχνολογίας, στη δημοτική διαχείριση κ.λ.π.

Ο βασικός στόχος της πολιτικής δημιουργίας και ενίσχυσης αστικών δικτύων είναι η προετοιμασία των γερμανικών πόλεων για την συμμετοχή τους στο ανταγωνιστικό ευρωπαϊκό περιβάλλον.

Εικόνα 23

Αστικά Δίκτυα στην Γερμανία

Πηγή: P. Vartiainen, Εισήγηση στο 37ο Συνέδριο της E.S.R.A., Αύγουστος 1997

6.5 Η Κοινοτική Πρωτοβουλία "URBAN" ως εργαλείο Αστικής Αναδιάρθρωσης

Το ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα διαρθρωτικά προβλήματα των αστικών περιοχών είχε ως αποτέλεσμα την συμμετοχή της, με συγχρηματοδότηση από τα Κοινοτικά Πλαίσια στήριξης, σε πολλές αστικές πολιτικές και προγράμματα που σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο από το 1989.

Οι νέες προσεγγίσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την περίοδο 1994-1999, στα ζητήματα Αστικής Ανάπτυξης επικεντρώνονται στην απευθείας χρηματική ενίσχυση των πόλεων που βρίσκονται στις επιλέξιμες περιφέρειες και περιοχές, στο πλαίσιο των Διορθωτικών Ταμείων, κυρίως του Στόχου 1 και 2. Επίσης προωθούνται οι συμμετοχικές διαδικασίες σε θέματα έρευνας και αντιμετώπισης των αστικών προβλημάτων, σύμφωνα με τα πορίσματα του τέταρτου Ερευνητικού Προγράμματος της περιόδου 1987-1992.

Ωστόσο η σημαντικότερη απόφαση αφορά την υλοποίηση μιας νέας Κοινοτικής Πρωτοβουλίας υπέρ των Αστικών Κέντρων, που αποσκοπεί στην προώθηση των καινοτομικών ενεργειών, οι οποίες μπορεί να χρησιμοποιηθούν ως πρότυπα στις πόλεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και στα δίκτυα ανταλλαγής εμπειριών και συνεργασίας.

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία για τις αστικές περιοχές URBAN εντάσσεται στο πλαίσιο της προσπάθειας της Κοινότητας να συμβάλλει στην εφαρμογή αστικών πολιτικών, που σχεδιάζονται σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο, μέσω των Κ.Π.Σ. και των καινοτομικών Ενεργειών, δηλαδή τα Πρότυπα Πειραματικά Σχέδια και Δίκτυα Συνεργασίας, βάσει του άρθρου 10 του Ε.Π.Τ.Α. Η Πρωτοβουλία

URBAN όπως θεσπίστηκε το 1994, συμβάλλει στη διεύρυνση και στο καλύτερο συντονισμό αυτών των ενεργειών.

Αντικείμενο της Πρωτοβουλίας URBAN είναι να συμβάλει στην αναζήτηση λύσεων για τα διαρθρωτικά προβλήματα των πυκνοκατοικημένων αστικών περιοχών υποστηρίζοντας ενέργειες κοινωνικής και οικονομικής εξυγίανσης ανανέωσης των υποδομών και των εξοπλισμών, καθώς και τη βελτίωση του περιβάλλοντος.

Τα σχέδια, που προβλέπονται για 4 χρόνια, πρέπει να αποτελέσουν υπόδειγμα και για άλλες αστικές περιοχές, ενώ η προτεραιότητα θα δοθεί στα καινοτόμα σχέδια, στο πλαίσιο των στρατηγικών μακροπρόθεσμης αστικής ολοκλήρωσης.

Έτσι, τα προγράμματα που θα χρηματοδοτηθούν στο πλαίσιο του URBAN πρέπει να είναι ολοκληρωμένα, καινοτόμα και ο χαρακτήρα τους να επιτρέπει τη διάδοση των αποτελεσμάτων που ως τώρα έχουν επιτευχθεί σε άλλες πόλεις, σε εθνικό και ειδικότερα σε ευρωπαϊκό πλαίσιο. Τα προγράμματα αυτά πρέπει να περιλαμβάνουν - εφόσον κάτι είναι εφικτό - μέτρα σχετικά με όλους τους βασικούς συντελεστές της σύγχρονης ζωής, ειδικότερα με την οικονομική ανάπτυξη, την εφαρμογή τεχνολογίας, τη βελτίωση του περιβάλλοντος, τις μεταφορές, την κατάρτιση και την εκπαίδευση, την πρόληψη της εγκληματικότητας και την ασφάλεια, την ενεργειακή απόδοση, αλλά και με τις υποδομές και τις κοινωνικές παροχές.

Οι επιλέξιμες περιοχές στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας URBAN αποτελούν περιορισμένο αριθμό περιοχών στις πόλεις με αστικούς πληθυσμούς με περισσότερους από 100.000 κατοίκους. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχουν περίπου 350-400 πόλεις αυτού του είδους.

Σε εξαιρετικές περιπτώσεις υπάρχει περίπτωση να ληφθούν υπόψη αστικές περιοχές, που βρίσκονται και σε μικρότερες πόλεις.

Η Ελληνική Κυβέρνηση έγκαιρα υπέβαλε στην Επιτροπή την αίτηση συνδρομής της για ένα επιχειρησιακό πρόγραμμα, αποτελούμενο από οκτώ επιχειρησιακά υποπρογράμματα που αφορούν σε ισάριθμες αστικές ενότητες της χώρας, στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας URBAN. Δύο απ' αυτά τα υποπρογράμματα κρίθηκαν ότι δεν ανταποκρίνονται στους στόχους, στις προδιαγραφές και στο πνεύμα του URBAN και απορρίφθηκαν. Τα υπόλοιπα εντάχθηκαν στα έργα που θα χρηματοδοτηθούν στο πλαίσιο της παρούσας Κοινοτικής Πρωτοβουλίας.

Πιο συγκεκριμένα τα επιχειρησιακά υποπρογράμματα που κρίθηκαν ότι ανταποκρίνονται στους στόχους που έχουν ήδη τεθεί, είναι :

• Επιχειρησιακό Υποπρόγραμμα	Δραπετσώνας-Κερατσινίου
• Επιχειρησιακό Υποπρόγραμμα	Περικτερίου Αττικής
• Επιχειρησιακό Υποπρόγραμμα	Νέας Ιωνίας Βόλου
• Επιχειρησιακό Υποπρόγραμμα	Ν.Δ. Τμήματος της Πάτρας
• Επιχειρησιακό Υποπρόγραμμα	Δυτικής Θεσσαλονίκης
• Επιχειρησιακό Υποπρόγραμμα	Ερμούπολης Σύρου

Τα παραπάνω Επιχειρησιακά Υποπρογράμματα εγκρίθηκαν για την περίοδο από 7 Νοεμβρίου 1994 έως 31 Δεκεμβρίου 1999. Το ανώτατο ποσό της συνδρομής των Διαρθρωτικών Ταμείων (Ε.Τ.Π.Α. και Ε.Κ.Τ.), που χορηγείται για τα συγκεκριμένα υποπρογράμματα, ανέρχεται σε 45,2 εκατ. ECUS σε τιμές 1994. Η Κοινοτική συνδρομή που προβλέπεται στην παρούσα απόφαση χορηγείται σύμφωνα με τις αναλυτικές διατάξεις εφαρμογής, που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης για την Ελλάδα.

ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΑΝΑΛΥΣΗ S.W.O.T. (ΠΑΕΑ) : ΑΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΦΘΩΡΩΣΕΙΣ

(III)	ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ/ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ/ΑΠΕΙΛΕΣ
A1	Εμφάνιση αστικών ομαδοποιήσεων σε περιφέρειες υψηλής χωροταξικής συνοχής Εμφάνιση δικτύων πόλεων ηπειρωτικού, διακρατικού ή περιφερειακού επιπέδου (αλλά σε εμβρυακό στάδιο, περιοριζόμενο στην ανταλλαγή εμπειριών, χωρίς πραγματική στρατηγική διάσταση). Περιφέρειες με σχετικά ισορροπημένο αστικό σύστημα.	Σε αραιοκατοικημένες περιφέρειες ή/και περιφέρειες χαμηλής χωροταξικής συνοχής, υπάρχουν δυσκολίες συγκρότησης αστικών ομαδοποιήσεων/δικτύων πόλεων αναγκαίων για τη δημιουργία ενός κρίσιμου όγκου εξυπηρετήσεων και επενδύσεων. Σε ορισμένες μεθοριακές περιοχές, οι πόλεις "γυρνάνε την πλάτη τους η μία στην άλλη". Ισχυρός ανταγωνισμός μεταξύ των πόλεων, με κίνδυνο την υπερβολική παροχή υποδομών και τη σπατάλη πόρων. Ανισορροπίες του συστήματος των πόλεων σε ορισμένες περιφέρειες: περιπτώσεις πάλωσης γύρω από μία ισχυρή μητρόπολη, περιπτώσεις υπερβολικής ανάπτυξης των παράκτιων ζωνών σε βάρος της ενδοχώρας.
A2	Παγκόσμια επιρροή ανταγωνιστικών πόλεων παγκόσμιας ακτινοβολίας, όπως το Λονδίνο και το Παρίσι Ανάπτυξη των κινητών επενδύσεων σε ορισμένες ελκυστικές απομακρυσμένες περιφέρειες (υπάρχει όμως ανάγκη διάδοσης των ωφελειών στις γειτονικές περιφέρειες) Προνομιούχοι δεσμοί των "πόλεων-φυλών" με ορισμένα μέρη του κόσμου, που συμβάλλουν στη διεθνή επιρροή της Ένωσης και στην εξισορρόπηση των μητροπολιτικών της λειτουργιών+παρόμοιο φαινόμενο: προνομιούχοι δεσμοί μεταξύ ορισμένων πόλεων της Ένωσης και γειτονικών τρίτων χωρών	Πόλεις με παλαιές μεταποιητικές βιομηχανίες, οι οποίες αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα: ανάγκη οικονομικής μετατροπής/διαφοροποίησης και έλλειψη κοινωνικής συνοχής. Άλλες πόλεις εξαρτώνται από μία πολύ πιο περιορισμένη οικονομική βάση (τομέας λιμένων ή τουρισμού, δημόσιες διοικήσεις κ.λ.π.) Δυσκολία διασφάλισης του οικονομικού δυναμικού ορισμένων αγροτικών πόλεων.
A3	Ελκυστικότητα των αστικών συνοικιών για ορισμένες κατηγορίες νοικοκυριών (μονογονικό νοικοκυριο, ηλικιωμένα άτομα κλπ) η οποία μπορεί να ευνοήσει την επανεγκατάσταση του πληθυσμού στο κέντρο των πόλεων Σε ορισμένες περιοχές, επιτυχείς πολιτικές "συμπαγούς πόλης" Πειραματικά σχέδια ολοκληρωμένου και πολυτομεακού στρατηγικού σχεδιασμού των αστικών περιοχών που ενσωματώνουν την οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική διάσταση Νέες μέθοδοι για κλειστούς κύκλους (απόβλητα, νερό, ενέργεια) των αστικών οικοσυστημάτων. Νέες πολιτικές εγκατάστασης και κινητικότητας σε ορισμένες αστικές περιοχές	Διασκορπισμένη διάχυση των πόλεων σε πολλές περιοχές. Κοινωνικός διαχωρισμός, αστικές συνοικίες σε κρίση. Βιομηχανικές και άλλες εγκαταλελειμμένες αστικές περιοχές. Ανεπαρκής ανάμιξη των λειτουργιών (κατοικία, οικονομικές δραστηριότητες, χώροι πρασίνου) σε ορισμένες γειτονίες. Προβλήματα που δημιουργούνται από την έγγεια και στεγαστική κερδοσκοπία. Συχνά υπερβολική παραγωγή αστικών αποβλήτων, κατανάλωσης νερού και ενέργειας. Αύξηση των αστικών οχλήσεων (θόρυβος, ρύπανση, κυκλοφοριακή συμφόρηση).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

7.1 Προς μια νέα θεώρηση του ρόλου των πόλεων

Οι σύγχρονες αναζητήσεις της Περιφερειακής Επιστήμης προς την αυτοδύναμη, ενδογενή ανάπτυξη των χωρικών ενοτήτων και Περιφερειών, ολοκληρώνονται μέσα από τη λογική της δυναμικής εξωστρέφειας.¹⁰⁷

Η ισότιμη συμμετοχή σε ένα, ολοένα και περισσότερο διεθνοποιημένο, ανταγωνιστικό περιβάλλον επιβάλλει την χάραξη ορθολογικών πολιτικών ανάπτυξης που να αναδεικνύουν τις εξωγενείς δυνατότητες των Εθνικών/Περιφερειακών Οικονομιών.

Η στροφή του ενδιαφέροντος των νέων Στρατηγικών προς την δημιουργία Πόλων Ανάπτυξης υπερεθνικής εμβέλειας βασίζεται στην φύσει και θέσει υπεροχή που έχουν τα αστικά κέντρα στην συγκέντρωση, αναπαραγωγή και διάδοση όλων των παραμέτρων που σχετίζονται με την ανθρωπογενή εξέλιξη σε θέματα γνώσης, τεχνολογίας, οικονομίας και πολιτισμικών αξιών.

Οι νέες προτάσεις για τις πόλεις ξεκινάνε μέσα από τη βάση της δημιουργίας κόμβων Ανάπτυξης, τόσο για την επιτυχή ολοκλήρωση ενός δυναμικά ανερχόμενου πνεύματος συνεργασίας και συμμετοχής που διεξάγεται παγκόσμια πλέον για την παρακολούθηση, την αιτιολογική αναγνώριση και την ενεργό αντιμετώπιση των προβλημάτων και "ασθενειών" ενός καθόλα αστικοποιημένου πλανήτη.

¹⁰⁷ Βλ. Α. Παπαδασκαλόπουλος, Εισήγηση στο 5ο Συνέδριο Ελληνικού Τμήματος E.R.S.A., σελ. 2

Οι παλαιότερες αντιλήψεις, που πρέσβευαν τη νοοτροπία της εκβιομηχάνισης και της απρόσκοπτης οικονομικής ανάπτυξης, όταν εφαρμόστηκαν κατ' αντιστοιχία στις πόλεις, συνέβαλλαν στην σύγχρονη εικόνα των υπεραστικοποιημένων χωρικών συγκεντρώσεων, που αντιμετωπίζουν σοβαρά διαρθρωτικά, οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα.

Έτσι ο επαναπροσδιορισμός του αναπτυξιακού ρόλου των αστικών κέντρων, προσαρμοζόμενος στην αναγκαιότητα περισσότερο ευέλικτων αποφάσεων, επικεντρώνεται στον ανθρώπινο παράγοντα, στην επιτυχή οργανική σύνθεση και στην επιστημονική εργασία εφαρμόζοντας πολιτικές έκτασης γνώσης.

Η ολοκλήρωση της Αστικής και κατά συνέπεια της Περιφερειακής Ανάπτυξης θα έρθει μέσα από νέες διαδικασίες υποστήριξης των δυναμικών τομέων Έρευνας και Τεχνολογίας (R +) με την ανάδειξη της Καινοτομίας στην παραγωγή, στην διαχείριση των φυσικών πόρων και στην ευέλικτη παραγωγή.

Οι Τεχνοπόλεις αποτελούν την απάντηση του Αστικού Σχεδιασμού στην αναζήτηση νέων αστικών προτύπων ανάπτυξης που να εκμεταλλεύονται τις σύγχρονες εξελίξεις στον τομέα της πληροφορικής και της ψηφιακής τεχνολογίας.

Παράλληλα το παρηκμασμένο, ιδεολογικά και πρακτικά μοντέλο της βιομηχανικής πόλης έδωσε τη θέση του σε ένα πιο ευέλικτο αστικό σχήμα που θεμελιώνεται στη νέα βάση της βιώσιμης και αειφόρου ανάπτυξης με σκοπό την αποκατάσταση των οικολογικών προβλημάτων και την έλευση μιας καινούργιας εποχής όπου η ανθρώπινη τεχνολογία θα μπορεί να συνυπάρχει με το φυσικό περιβάλλον.

Τελικά η ισόρροπη, Περιφερειακή Ανάπτυξη θα εξαρτηθεί από την επιτυχή λειτουργία των Αστικών Δικτύων Παγκόσμιας / Εθνικής / Περιφερειακής / Τοπικής εμβέλειας. Η ανταλλαγή πληροφοριών και γνώσεων, η συμμετοχή σε φιλόδοξα προγράμματα και δράσεις βιώσιμης ανάπτυξης, η εμπορική και οικονομική συνεργασία και η πολιτιστική αλληλεπίδραση δείχνουν τους σύγχρονους άξονες των ανθρώπινων δυνατοτήτων ανάπτυξης.

7.2 Ελλάδα, Βιώσιμη Ανάπτυξη και Αποκέντρωση

Η εναρμόνιση των ελληνικών αναπτυξιακών πολιτικών στο πνεύμα της Βιώσιμης Ανάπτυξης επικεντρώνεται στις αρχές του νέου Νομοσχεδίου 2508/97 περί "Βιώσιμης Οικιστικής Ανάπτυξης". Η αναγνώριση, για πρώτη φορά στα ελληνικά δεδομένα, της αναγκαιότητας συνύπαρξης της Αστικής και της Αειφόρου Ανάπτυξης έρχεται να ανανεώσει τις υπάρχουσες ανελαστικές θεωρίες και πολιτικές, Πολεοδομικού και Χωροταξικού Σχεδιασμού.

Περνώντας από ανεπιτυχή, κατά κύριο λόγο, Προτάσεις και Στρατηγικές Αποκέντρωσης, Αστικής Ανάπτυξης και αποκατάστασης των φθινουσών Περιφερειών, η Ελλάδα καλείται σήμερα να ενισχύσει την εξωστρεφή της δυναμική και να προσδιορίσει εκ νέου τα ζητήματα Περιφερειακής Πολιτικής.

Η ενίσχυση της τοπικής επιχειρηματικής δράσης και της ολοκληρωμένης κλαδικής Ανάπτυξης, μέσω της στήριξης των Μ.Μ.Ε., ο εκσυγχρονισμός των αστικών υποδομών και υπερδομών και η σταδιακή ενσωμάτωση της υψηλής τεχνολογίας στα αστικά κέντρα αποτελούν τις κύριες συνιστώσες-προτεραιότητες της συνδυασμένης Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Ήδη η εγκατάσταση και η λειτουργία Επιστημονικών Πάρκων σε μεγάλες ελληνικές πόλεις, όπως το "Κέντρο Μεταφοράς Τεχνολογίας στη Θεσσαλονίκη"¹⁰⁸, που αναμένεται να αποτελέσει από το καλοκαίρι του 1998 κόμβο εξαγωγής τεχνολογίας στα Βαλκάνια μέσω μικτών επιχειρηματικών σχημάτων ή τα σημαντικά εξελικτικά στάδια, στα οποία έχουν διέλθει τα Επιστημονικά/Τεχνολογικά Πάρκα της Πάτρας, του Ηρακλείου, των Χανίων καταδεικνύουν τις δυνατότητες και προοπτικές

των Αστικών Κέντρων στην ανόρθωση του ελληνικού παραγωγικού-οικονομικού κυκλώματος.

Παράλληλα οι πρόσφατες απόπειρες εξυγίανσης του Οικιστικού Δικτύου και Αποκέντρωσης (Πρόγραμμα Ι. Καποδίστριας) συγκλίνουν με τις αναζητήσεις της Περιφερειακής Επιστήμης για "Γεωγραφικές και Οικονομικές Ενότητες Προγραμματισμού, που βρίσκονται σε πρώιμο πολιτικό στάδιο αστικοποίησης και οι οποίες μεγιστοποιούν την αποτελεσματικότητα των μέτρων της Περιφερειακής Πολιτικής, σε άριστο συνδυασμό με τα κριτήρια ισότητας και δικαιοσύνης".¹⁰⁹

¹⁰⁸ Βλ. Εφημερίδα Καθημερινή, φύλλο 23.869/9-5-1998, σελ. 01

¹⁰⁹ Βλ. Ν. Κόνσολας : «Εισήγηση σε ημερίδα Πρωτοβάθμιοι Ο.Τ.Α. και Ανάπτυξη», σελ. 7

ΕΝ ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΕΙ. ΜΕΤΑΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΕΙΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

Η ανάπτυξη των συστημάτων πληροφορικής και η παγκόσμια εξάπλωση Δικτύων αναπαραγωγής και μετάδοσης γνώσεων και πληροφοριών (Internet) έχουν μεταβάλλει τον ρόλο των πόλεων ως πεδία δράσεων και ροών.

Η νέα μορφή της πόλης (Μεταπόλη) συντίθεται από έναν ευρύ χώρο που αποτελείται από ετερογενείς θύλακες εργασίας, κατοίκησης και δραστηριοτήτων (F. Ascher).¹¹⁰ Η χωρική διάχυση των εργαζομένων σε χώρους Τηλε-εργασίας (Networking) μεταβάλλει τις ενδογενείς σχέσεις παραγωγής και κατανάλωσης στα αστικά κέντρα.¹¹¹ Η συμπύκνωση των αγορών σε ορισμένες περιοχές θα διαφοροποιήσει τις βασικές ροές μετακίνησης, όπως στις Μητροπόλεις των Η.Π.Α., όπου εφαρμόζεται στην πράξη η αποκέντρωση της εργασίας. Αντίθετα στις Ευρωπαϊκές Μητροπόλεις, όπως το Παρίσι, η Μαδρίτη, το Μιλάνο, η χωροθέτηση των επιχειρήσεων στο κέντρο συντείνει στην διόγκωση των προβλημάτων κυκλοφοριακής φόρτισης. Το ίδιο ισχύει και για τις νέες Μητροπόλεις της Ασίας, όπως η Μπανγκόκ ή η Σαγκάη, που αντιμετωπίζουν προβλήματα υπεραστικοποίησης.

Ταυτόχρονα η πρόσβαση στη νέα τεχνολογία των Δικτύων Πληροφορικής είναι εφικτή μόνο από ορισμένα στρώματα του κοινωνικού συνόλου, επιτρέποντας τους τη νέου είδους ενδοεπικοινωνία και ενημέρωση. Αντίθετα το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού

¹¹⁰ Βλ. Περιοδικό «ΜΕΤΑΠΟΛΙΣ», τ. 1, σελ. 1,3.

¹¹¹ Βλ. M. Castells, Περιοδικό «NRQ», τ. 4, σελ. 52-54.

περιορίζεται στη μονόδρομη πληροφόρηση από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας.

Τα ηλεκτρονικά δίκτυα σύνδεσης επιτρέπουν την επικοινωνία και τη συμμετοχή σε παγκόσμιο επίπεδο, των μεγάλων Μητροπολιτικών Κέντρων/Κόμβων πληροφοριών και υπηρεσιών (Κυβερνοπόλεις, Cybercities), όπως το Λος Άντζελες, το Σαν Φρανσίσκο, η Νέα Υόρκη, το Τόκιο, η Σαγκάη, το Χόνγκ Χονγκ, το Παρίσι, το Λονδίνο, η Φρανκφούρτη, η πόλη του Μεξικό και το Σάο Πάολο.

Έτσι δημιουργούνται νέες δυναμικές εξουσίας και εξάρτησης μέσα σε ένα παγκόσμιο οικονομικό και εμπορικό κύκλωμα, μεταλάσσοντας/προσαρμόζοντας τη θεωρία της Κεντρικής Θέσης του Christaller, από ένα ιεραρχικά κατανεμημένο Δίκτυο πόλεων, σε ένα διεθνές Αστικό σύστημα με σημεία πόλωσης γύρω από τις Μητροπόλεις¹¹², που λειτουργούν σε δίκτυο με επίκεντρα (hubs) και ακτίνες (spokes) και κατάδηλη την επίδραση των ταχέων μέσων μεταφοράς, ιδιαίτερα των αερομεταφορών.

¹¹² Βλ. Περιοδικό «ΜΕΤΑΠΟΛΙΣ», τ. 1, σελ. 1,5

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

Α) Έλληνες Συγγραφείς

1. Αγγελίδης Μ., «Χωροταξικός Σχεδιασμός», Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα 1991
2. Ανδρικοπούλου Ε., Καυκαλάς Γ., «Η ρύθμιση του Περιφερειακού Χώρου», Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1985.
3. Ανδρικοπούλου Ε., «Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1995.
4. Αραβαντινός Αθ., «Πολεοδομικός Σχεδιασμός», Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα 1990.
5. Αραβαντινός Αθ., «Πολεοδομικός Σχεδιασμός, Για μια Βιώσιμη Ανάπτυξη του Αστικού Χώρου», Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα 1997.
6. Βασενχόβεν Λ. και άλλοι, «Sustainable Development», Εκδόσεις Παπασωτηρίου, Αθήνα 1996.
7. Βασιλόπουλος Γ., Μπίλα Α., «Περιφερειακές Ανισότητες και Πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Ελλάδα», Κέντρο Έρευνας Περιφερειακής Ανάπτυξης «Ιερώνυμος Πίντος», Αθήνα 1995.
8. Βενέρης Γ., «Οι πόλεις αύριο», Εκδόσεις «Νέα Σύνορα», Α. Λιβάνη και Σία, Αθήνα 1992.
9. Γετίμης Π., «Οικιστική Πολιτική στην Ελλάδα», Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα 1994.
10. Γετίμης Π., Καυκαλάς Γ., Μαραβέγιας Ν., «Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη», Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1994.
11. Δρακάκη Λ.- Κόνσολα Θ., «Θέματα Αστικής Γεωγραφίας», Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 1998.

12. Ι.Π.Α. (Επιμέλεια Κύλπαση Ν., Νικηταρίδης Μ.), «Τεχνοπόλεις, νέο μέσο Περιφερειακής Πολιτικής», Εκδόσεις Ινστιτούτου Περιφερειακής Ανάπτυξης, Αθήνα 1996.
13. Ιωακειμίδης Π., «Η Πόλη και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση», Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα, 1994.
14. Καρύδης Δ., «Ανάγνωση Πολεοδομίας», Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα 1991.
15. Κόνσολας Ν., «Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1985.
16. Κόνσολας Ν., Σιδηρόπουλος Η., «Θέματα Περιφερειακού Προγραμματισμού», Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 1998.
17. Λαμπριανίδης Λ., «Στοιχεία Οικονομικής Γεωγραφίας», Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1992.
18. Λεοντίδου Λ., «Οι πόλεις της Σιωπής», Πολιτιστικό Ίδρυμα Ε.Τ.Β.Α., Αθήνα 1989.
19. Μιχαλέα Α., «Πόλεις», Εκδόσεις Πρωταγόρας, Θεσσαλονίκη 1980.
20. Μπουρζέλ Γ., «Η νεοελληνική πόλη», Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα, 1989.
21. Νικολαΐδου Σ., «Η κοινωνική οργάνωση του Αστικού χώρου», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1993.
22. Παναγιωτάτου Ε., «Θέματα Ανάπτυξης του Χώρου», Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα, 1990.
23. «Πράσινο βιβλίο για το Αστικό Περιβάλλον», Έκδοση Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 1990.
24. «Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου», Έκδοση Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 1998.
25. Σιδηρόπουλος Η., «Οικονομική των Αστικών Κέντρων», Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 1998.
26. Σπιλάνης Γ., «Περιφερειακός Οικονομικός Σχεδιασμός και Περιβάλλον», Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1996.

27. Σύλλογος Ελλήνων Πολεοδόμων, «Το Περιβάλλον στην Ελλάδα, 1991-96»
28. Σχίζας Γ., «Αττική», Εκδόσεις Σαββάλα, Αθήνα, 1996.
29. Τσέτσης Σ., «Προς μια Ευρωπαϊκή Χωροταξική Πολιτική», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1996.
30. Φιλίππιδης Α., «Για την Ελληνική Πόλη», Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα, 1990.
31. Χατζημιχάλης Κ. (Επιμέλεια), «Περιφερειακή Ανάπτυξη και Πολιτική», Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα, 1992.

Β) Ξένοι Συγγραφείς

1. Bianchini Fr., Parkinson M., «Πολιτιστική Πολιτική και αναζωογόνηση των πόλεων», Εκδόσεις Ε.Ε.Τ.Α.Α., Αθήνα, 1994.
2. Bookchin M., «Τα όρια της πόλης», Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1996.
3. Greenpeace (Επιμέλεια Η. Ευθυμιόπουλος), «Οι βιώσιμες πόλεις», Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 1997.
4. Hall P. «Cities of Tomorrow» Blackwell p. 1994, Oxford
5. Journal of Urban History, Vol. 19, Num. 2, Feb., 1993
5. Open University, «Η πόλη τους μέλλοντος», Εκδόσεις Κουτσούμπος, Αθήνα 1987

Γ) Δημοσιεύσεις - Άρθρα - Ελληνόγλωσσες

1. Αβραμόπουλος Δ., Εισήγηση στο Συνέδριο Δήμου Αθηναίων, «Βιώσιμο Αστικό Περιβάλλον : Θεσμοί και Διαχείριση» 9/10 Οκτωβρίου 1997.
2. Αίσωπος Γ., Άρθρο στο περιοδικό «ΜΕΤΑΠΟΛΙΣ», τ.1., Φθινόπωρο 1997.

3. Αλεξανδράκης Ε., Εισήγηση στο Συνέδριο Συλλόγου Ελλήνων Περιφερειολόγων, Αθήνα, Δεκέμβριος 1995.
4. Ανδρικοπούλου, Άρθρο στο Περιοδικό «Οικοτοπία», τ. 7, Ιανουάριος Φεβρουάριος 1998.
5. Βερζυγιάννης, Εισήγηση στο Συνέδριο Δήμου Αθηναίων, «Βιώσιμο Αστικό Περιβάλλον : Θεσμοί και Διαχείριση» 9/10 Οκτωβρίου 1997.
6. Βλαστός Θ., Εισήγηση στο Συνέδριο Δήμου Αθηναίων, «Βιώσιμο Αστικό Περιβάλλον : Θεσμοί και Διαχείριση» 9/10 Οκτωβρίου 1997.
7. Γεννηματάς Π., Εισήγηση στο Συνέδριο Δήμου Αθηναίων, «Βιώσιμο Αστικό Περιβάλλον : Θεσμοί και Διαχείριση» 9/10 Οκτωβρίου 1997.
8. Γεράρδη Κλ. Εισήγηση στο Συνέδριο Συλλόγου Ελλήνων Περιφερειολόγων, Αθήνα, Δεκέμβριος 1995.
9. Γουλανδρή Ν. Εισήγηση στο Συνέδριο Δήμου Αθηναίων, «Βιώσιμο Αστικό Περιβάλλον : Θεσμοί και Διαχείριση» 9/10 Οκτωβρίου 1997.
10. Δελλαδέτσιμας Μ., «Η έννοια Βιώσιμης Ανάπτυξης», Επιθεώρηση, Τόπος, τ. 12/97.
11. Δραγώνας Π., Άρθρο στο περιοδικό «ΜΕΤΑΠΟΛΙΣ», τ.1., Φθινόπωρο 1997.
12. Ε.Ε.Τ.Α.Α., Οδηγός προς Ο.Τ.Α., Σύμφωνα με HABITAT II, Μάρτιος 1998.
13. Εθνικό Δίκτυο Υγείων Πόλεων, Ενημερωτικό φυλλάδιο.
14. Ευθυμιόπουλος Η., Εισήγηση στο Συνέδριο Δήμου Αθηναίων, «Βιώσιμο Αστικό Περιβάλλον : Θεσμοί και Διαχείριση» 9/10 Οκτωβρίου 1997.
15. Θεοδωρά Γ., Εργασία στο μάθημα «Θέματα Περιφερειακής Πολιτικής», Π.Μ.Σ. Τ.Α.Π.Α., 1995.
16. Εφημερίδα «Καθημερινή», φύλλα 8/2/1998, 9/5/1998

17. Κόνσολας Ν., Εισήγηση στην Ημερίδα, «Πρωτοβάθμιοι Ο.Τ.Α. και Ανάπτυξη», 20/10/1997.
18. Κόνσολας Ν., Εισήγηση στην Ημερίδα, «Σύγχρονες τάσεις στην Περιφερειακή Ανάπτυξη», Μάιος 1995.
19. Λεοντίδου Λ., Εισήγηση στο Συνέδριο, «Ένα όραμα για την Αθήνα», Σεπτέμβριος 1994.
20. Λουκάκης Π., Εισήγηση στην Ημερίδα, «Πρωτοβάθμιοι Ο.Τ.Α. και Ανάπτυξη», 20/10/1997
21. Λουκάκης Π., Άρθρο στο περιοδικό «ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ», τ.65, Δεκέμβριος 1997.
22. Ν. Ψυχικό, Έκδοση Δράσεων Βιώσιμης Διαχείρισης 1997.
23. Μπιμπίκος Δ., Μπαλατσινός Δ., Εισήγηση στο Συνέδριο Συλλόγου Ελλήνων Περιφερειολόγων, Αθήνα, Δεκέμβριος 1995.
24. Παπαδασκαλόπουλος Αθ., Εισήγηση στο 5ο Εθνικό Συνέδριο Ελληνικού Τμήματος Ε.Ρ.Σ.Α., Απρίλιος 1998, Κύπρος.
25. Παπαδημητρίου Ι., Ράμμου Ει., Εργασία στην Έκδοση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Ευρώπη 2000+».
26. Παρπαΐρης Α., Εισήγηση στο 4ο Εθνικό Συνέδριο Ελληνικού Τμήματος Ε.Ρ.Σ.Α., Μάιος 1997, Κηφισιά.
27. Παρπαΐρης Α., Άρθρο στην Επιθεώρηση Τ.Ε.Ε., τ. 1984, 22 Δεκεμβρίου 1997.
28. Πολυζωγόπουλος Χρ., Εισήγηση στο Συνέδριο Δήμου Αθηναίων, «Βιώσιμο Αστικό Περιβάλλον : Θεσμοί και Διαχείριση» 9/10 Οκτωβρίου 1997.
29. Ρωμανός Α., Εισήγηση στο Συνέδριο, «Ένα όραμα για την Αθήνα», Σεπτέμβριος 1994.
30. Σαραντίδης Στ., Εισήγηση στο 1ο Εθνικό Συνέδριο Ελληνικού Τμήματος Ε.Ρ.Σ.Α., Μάρτιος 1993.

31. Σιδηρόπουλος Η., Εισήγηση στην Ημερίδα, «Σύγχρονες τάσεις στην Περιφερειακή Ανάπτυξη», Μάιος 1995.
32. Σχίζας Γ., Άρθρο στο Περιοδικό «Οικοτοπία», τ. 7, Ιανουάριος Φεβρουάριος 1998.
33. Τ.Ε.Ε., Ενημερωτικά Δελτία, τ. 1961/1979/1984/1988/2002
34. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π., Έκθεση «Αθήνα, η αποσπασματική πόλη», Σεπτέμβριος/Οκτώβριος 1997.
35. Τόπος, Επιθεώρηση Αστικών και Περιφερειακών Μελετών, τ. 8/94, Αφιέρωμα στην Χωροταξία και το Περιβάλλον.
36. Τσεκούρας Ι., Άρθρο στην Εφημερίδα «Το ΒΗΜΑ», 7/12/1997.
37. Τσέτσης Β., Εισήγηση στο Συνέδριο Δήμου Αθηναίων, «Βιώσιμο Αστικό Περιβάλλον : Θεσμοί και Διαχείριση» 9/10 Οκτωβρίου 1997.
38. Τσουδερός Ι., Εισήγηση στο Συνέδριο Συλλόγου Ελλήνων Περιφερειολόγων, Αθήνα, Δεκέμβριος 1995.
39. Broggi ΑΙ., Εισήγηση στο Συνέδριο, «Ένα όραμα για την Αθήνα», Σεπτέμβριος 1994.
40. Castells Μ., Άρθρο στο Περιοδικό «N P Q», τ. 4, Φθινόπωρο 1997.
41. Mitchel Ο., Άρθρο στο Περιοδικό «N P Q», τ. 4, Φθινόπωρο 1997.
42. Nicolini R., Εισήγηση στο Συνέδριο, «Ένα όραμα για την Αθήνα», Σεπτέμβριος 1994.
43. Rozenurantz Υ., Άρθρο στην Εφημερίδα «Αρχιτεκτονική Αντίληψη» τ. 10, Ιανουάριος 1998.

Δ) Δημοσιεύσεις - Άρθρα Ξενόγλωσσες

1. Ddundar Oz., Εισήγηση στο 37ο Ευρωπαϊκό Συνέδριο της European Science Association (E.R.S.A.), Ρώμη, Αύγουστος 1997.

2. Figueivedo A., Εισήγηση στο 37ο Ευρωπαϊκό Συνέδριο της European Science Association (E.R.S.A.), Ρώμη, Αύγουστος 1997.
3. O'Hara, Phil., Εισήγηση στο 37ο Ευρωπαϊκό Συνέδριο της European Science Association (E.R.S.A.), Ρώμη, Αύγουστος 1997.
4. Paradiso M., - Amodio T., Εισήγηση στο 37ο Ευρωπαϊκό Συνέδριο της European Science Association (E.R.S.A.), Ρώμη, Αύγουστος 1997.
5. Precedo A., Εισήγηση στο 37ο Ευρωπαϊκό Συνέδριο της European Science Association (E.R.S.A.), Ρώμη, Αύγουστος 1997.
6. Romano B., Εισήγηση στο 37ο Ευρωπαϊκό Συνέδριο της European Science Association (E.R.S.A.), Ρώμη, Αύγουστος 1997.
7. Rossignolo Cr., Εισήγηση στο 37ο Ευρωπαϊκό Συνέδριο της European Science Association (E.R.S.A.), Ρώμη, Αύγουστος 1997.
8. Sevilla M., Golf E., Tolosa M.Ca., Εισήγηση στο 37ο Ευρωπαϊκό Συνέδριο της European Science Association (E.R.S.A.), Ρώμη, Αύγουστος 1997.
9. Suher H., Erden D., Ustundag K., Εισήγηση στο 37ο Ευρωπαϊκό Συνέδριο της European Science Association (E.R.S.A.), Ρώμη, Αύγουστος 1997.
10. Thomas Ol., Εισήγηση στο 37ο Ευρωπαϊκό Συνέδριο της European Science Association (E.R.S.A.), Ρώμη, Αύγουστος 1997.
11. Vartiainen P., Εισήγηση στο 37ο Ευρωπαϊκό Συνέδριο της European Science Association (E.R.S.A.), Ρώμη, Αύγουστος 1997.

